

QMU JANINDAG'I AYMAQLIQ ORAY

OQÍW-METODIKALÍQ
KOMPLEKS

2023

**«DENE TARBIYASI HA'M SPORT
TARAWÍDA ILIM IZERTLEW
JUMÍSLARÍN SHO'LKEMLESTIRIW»**

**Ózbekstan Respublikası Johári bilimlendiriw, pa'n ha'm innovasiyalar
ministrliǵı**
**Berdaq atindag'i Qaraqalpaq ma'mleketlik universtiteti janindag'i pedagog
hám basshı kadrlardı qayta tayarlaw hám olardıń qánigeligin jetilistiriw
aymaqlıq orayı**

«Tastiyqlayman»
Aymaqlıq oray direktori
_____ **K.Ubaydullaev**
“ _____ ” _____ 2023 jil

**«DENE TARBIYASI HA'M SPORT TARAWÍDA ILIM
IZERTLEW JUMÍSLARÍN SHO'LKEMLESTIRIW»
MODULI BOYINSHA**

OQIW- METODIKALÍQ KOMPLEKS

Nókis 2023

Bul oqıw metodikalıq kompleks Johári bilimlendiriw, pa'n ha'm innovasiyalar ministrliginiń 2020 jıl 7 dekabr'degi 648 sanlı byuuyırığı menen tastıyqlanǵan oqıw reje hám dástúr tiykarında tayarlandı.

Dúziwshi: B.Erimbetov, Berdax atındaǵı QMU-din
«Dene tarbiyasi» kafedrasi, docent

Pikir bildiriwshi: J.Turdimuratov, « Berdax atındaǵı QMU-din
«Dene tarbiyasi» kafedrasi baslig'i, docent

Oqıw metodikalıq kompleks Berdax atındaǵı QMU-din oqıw keńesinde
tastiyqlandi 20 _____ jıl « _____ » _____ sanlı protokol

MAZMUNÍ

1.	Pániń oqıw dástúri	
2.	Pánniń is oqıw dástúri	
3.	Talim texnologiyası	
4.	Ámeliy sabaqlar ushın máseleler tóplamı	
5.	Testler	
6.	Qadaǵalaw túrleri ushın sórawlar (AB,ShB,JB)	
7.	Pánnenulıwmakadaǵalaw sórawları	
8.	Tarqatpa hám prezentatsiya materialları	
9.	Glossariy	
10.	Referat temaları	
11.	Ádebiyatlar dizimi	
12.	Tayanısh konspekt	
13.	Oqıw materialları,lektsiya tekstleri,oqıw qollanbalar	
14.	Shet eller derekleri	
15.	Kurs jumısı	
16.	Annotatsiyalar	
17.	Avtorlar xaqında maǵlıwmatlar	
18.	Paydalı máslaxatlar	
19.	Normativ xujjetler	

KIRISIW

Bul isshi oqıw dástúr dene mádeniyatı qánigeligi magistrları Sport tarawındaǵı ilim izertlew metodlarınıń kelip shıǵıw, rawajlanıw basqıshları, pániniń maqseti hám wazıypaları. Pániniń tiykarǵı maqseti hám wazıypaların talabalarǵa izertlew jumısların alıp barıw sıpatında úyreniletuǵın pán, yaǵınıy pitkeriw qánigelik jumısın jazıwda izertlew jumısların alıp barıwda maqseti hám wazıypaların belgilep alıw máselelerin óz ishine qamtıydı.

Pánniń maqseti hám wazıypaları

Pándi oqıtıwdan maqset – magistrlerde sport tarawınıń tiykarǵı maqseti izertlew metodların alıp barıw sıpatında úyretiw hám olardı ilimge baǵdarlaw, magistrlik dissertatsiya jumısların jazıwdı úyretiw.

Pánniń wazıypası – Magistratura bólimi studentlerinde Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumıslarınıń kelip shıǵıwı, rawajlanıw basqıshları sıyaqlı wazıypalardı úyretiwden ibarat.

Pán boyınsha studentlerdiń bilim, kónlikpe hám tájriybelerine qoyılatuǵın talaplar

«Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumısları» oqıw pánin úyreniw barısında ámelge asırılátuǵın máseleler toplamı tómendegishe:

- ilimiy biliw metodları.
- metodologiya.
- izertlewdiń maqseti.
- izertlewdiń wazıypaları.
- izertlewdiń obekti.
- izertlewdiń subekti
- ilimiy biliw printsipleri.
- jumıstıń strukturası.
- izertlew problemasını anıqlawdı – **biliwi kerek.**

Talabalarǵa sport tarawındaǵı erisken jetiskenliklerdi úyretiw. Mámleketimizde dene tárbiyası hám onıń rawajlanıw jolların anıqlaw, ilimiy biliw metodları, metodologiya, izertlewdiń maqseti, izertlewdiń wazıypaları, izertlewdiń obekti, izertlewdiń subekti, ilimiy biliw printsipleri, jumıstıń strukturası, izertlew problemasını anıqlaw sıyaqlı **bilim hám kónlikpelerdi biliw ikerek.**

Pánniń oqıw rejesindegi basqa pánler menen óz-ara baylanıshlıǵı hám metodikalıq tárepten izbe-izligi

Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumısları páni tiykarǵı qánigelesken pán bolıp 3-semestrlerde oqıtıladı. Dástúrdi ámelge asırıw oqıw rejesinde rejelestirilgen pedagogikalıq sheberlik, pedagogikalıq texnologiyalar, jas fiziologiyası hám gigiena, psixologiya, sport psixologiyası, anomiya, adam fiziologiyası, Dene tárbiyası gigenasi, dene mádeniyatı teoriyası hám metodikası yaqlı pánlerden jeterli bilim hám kónlikpelerine iye bolıwı talap etiledi.

Pánniń ilim pán hám islep shıǵarıwdaǵı orńı

Dene mádeniyatı tálim baǵdarı boyınsha qanigelardi tayarlawda áyyemgi zamanlardan baslap usı kúnge shekemgi túrli xalıqlarda Dene tárbiyasınıń rawajlanıwınıń ulıwma nızamlılıqların anıqlaw hám mazmunına shıp beriwden ibarat. O'zbekistan Respublikasında dene tárbiyası hám sporttıń rawajlanıw jolları. O'zbekistanda dene tárbiyası hám sport haqqındaǵı nızamnıń kabiletliwi. O'zbekistanda futbol, kurash, tennis, sporttúrlerinrawajlandırıw haqqındaǵı Prezidentpármanları. O'zbekhayal-qızlarınıń dene tárbiyası haqqındaǵı pikirler. Dene tárbiyası hám sporttı eń jaydırıw, talabalarǵa ilim izertlew jolların úyretiw bolıp esaplanadı

Pándi oqıtıwda zamanagóy axborot hám pedagogikalıq texnologiyalar

Talabaların Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumısları pánin ózlestiriw ushin oqıtıwdıń zamanagóy usıllarınan paydalanıw, jańa innovatsion – pedagogikalıq texnologiyalardı izertlew úlken áhmiyetke iye. Pánniń ózlestiriwde oqıwlıq, oqıw hám metodikalıq qollanbalar, lektsiya tekstleri, tarqatpa materiallar, elektron materiallar, virtual stendlerden hám sport úskenelerinen paydalanıladı. Lektsiya, hám ámeliy sabaqlarına say tárizde pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıladı.

Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumısları páninen ótiletuǵın sabaqlardıń temaları hám saatlarǵa bólistiriliwi:

t/r	Temalar atı	Lektsiya	Ámeliy	Jámi saat
1	Sporttıń pán sıpatındaǵı problemi	2		2
2	Sport páninde ilimiy biliwdiń usıl hám prinsipleri	2		2
3	İlim izertlewdiń tiykarǵı basqışları	2		2
6	Sporttıń pán sıpatındaǵı problemi		2	2
7	Sport páni predmeti		2	2
8	Sport páninde ilimiy biliwdiń usıl hám prinsipleri		2	2
10	İlim izertlewdiń temasın tańlaw		2	2
11	İzertlew problemi, obekti hám predmeti		2	2
12	İzertlew maqsetii hám wazıypaların belgilew		2	2
6		6	12	18

Tiykargı bólim

Pánniń teorialıq shınıǵıwlarınń mazmunı

Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumıslarınıń kelip shıǵıw, rawajlanıw basqıshları, pániniń maqseti hám wazıypaları. Pániniń tiykargı maqseti hám wazıypaların talabalarǵa izertlew jumısların alıp barıw sıpatında úyreniletuǵın pán, yaǵınıy pitkeriw qánigelik jumısın jazıwda izertlew jumısların alıp barıwdıń maqseti hám wazıypaların belgilep alıw máselelerin óz ishine qamtıydı.

Lektsiya shınıǵıwları

Sporttıń pán sıpatındaǵı problemi

Sport haqqındaǵı bilimler sistemasın jeke pán sıpatında formalastırıw, onıń biliw usılların islep shıǵıwdı ámeliyat talaplarında, sport pánleri sistemasındaǵı gárezsiz ilimiy pán sıpatında júzege kelgen sport haqqındaǵı pánniń teorialıq-metodikalıq problemalardı islep shıǵıwǵa bolǵan talaplardı payda etedi.

Házirgi waqıtta sportı úyrenetuǵın ilimiy pánler bir neshe, olardan biomexanika, bioximiya, fiziologiya, pedagogika, sport teoriiyası hám taǵı basqalar. Barlıq ilimiy pánler sıyaqlı olar izertlew obekti sıpatında sporttıń ayrıqsha ózgeshelikleri, baylanısları hám táreplerin ajratıp kórsetedi. Olardıń hár biri sporttı óz izertlew predmeti sıyaqlı túsinedi, biraq bul sport haqqındaǵı túsindiklerdi bermeydi. Hárqanday haqıyqıy pán, sonday-aq sport haqqındaǵı pánde belgilibir sistemadan ibarat bolıwı zárúr.

Qollanılauǵın tálim texnologiyaları: Dialog, Venn diagramması. T-sxemasi,

Ádebiyatları: **A1;A4., A5**

Sport páninde ilimiy biliwdiń usıl hám printsipleri

İlimiy biliw – insan aqılınıń qandayda bir nárseler mánisine, olardıń nızamıy baylanıs hám qatnasıqları dúnyasına kirip barıwdıń kuramalı dialektikalıq protsesine ayıladı. İlimiy biliw siz tábiyat hám sotsiyal turmıstı jaqsı tárepke ózgeriw múmkin emes. Hámimizge belgili bolǵan, dúnyanı biliw haqqındaǵı másele filosofıyanıń tiykargı máselesi esaplanadı.

Biliw barısında insan (biliw subekti) hám bar bolǵan barlıq (biliw obekti) óz-ara baylanısta boladı. İnsan dúnyanı úyrenedi sonıń ushında ol iyelegen bárshe bilimler obektiv barlıqtıń sáwleleniw emes, yaki subektiv sáwleleniw bolıp tabıladı.

Qwllanıladigan talim texnologiyaları: Dialog, Aqliy hujum.

Adabiyotlar: **A1;A2. A3**

İlim izertlewdiń tiykargı basqıshları

İlimiy-izertlew jumısları úlken dóretiwshilik hám tınımsız miynet bolıp, bul jolda izertlewshini júdá kóp hár qıylı qıyınshılıqlar kútedi, olardı jeńiw ushın kúshli shıdam hám sabır kerek boladı. Endi baslap atırǵan izertlewshi jumıstı qalay alıp barıw kerekligin bilmeydi.

Hár qanday ilimiy izertlew jumısları tómendegishe óz-ara baylanısqa basqıshlarǵa bóliniwı múmkin:

Qollanılauǵın tálim texnologiyaları: Blits, diskussiya,

Adabiyotlar: **A1;A2. A3**

İzertlew problemi, obekti hám predmeti

İlimiy izertlew degende, qandayda bir jaña mäseleniñ ilimiy tärepten islep shıgıw túsinedi. Hárqanday ilim izertlewdiñ eki tiykarǵı belgisi boladı: birinshiden, izertlenetuǵın problemaniñ izertlew nátiyjesinde shıǵarılǵan jañalıǵı, aldın úyrenilgen mäseleniñ jana maǵlıwmatların anıqlaw; ekinshiden, izertlewshi aldına qoyǵan sheshim hám juwmaqlardıñ isenimliliǵı. İlimiy izertlewde óz-ara baylanıs eki bólimnen ibarat boladı;

Qollanılauǵın tálim texnologiyaları: Blits, diskussiya, İdrok xaritasi

Adabiyotlar: **A1;A2,A4.**

İzertlew maqsetii hám wazıypaların belgilew

İzertlewniñ maqseti teoriyalıq- biliw yamasa ámeliy soǵı nátiyjege baǵdarlaw.

Hár qanday ilim iyizertlewdiñ maqseti belgili bir ilimiy problemani sheshiwden ibarat.

Maqset izertlewdiñ jánede anıq maqsetlerine bólinedi. Olar izertlewshi tárepinen júzege kelgen problemani teoriyalıq tärepten analizlew hám onı ámeliyatta sheshliw jaǵdayı názerde tutıladı. U'yreniletuǵın porblemaniñ teoriiyası hám ámeliyat jaǵdayman alizlew birinshi náwbette usı máseledegi barlıq ádebiyatlar menen keñ tárizde tanısıw názerde tutıladı.

Qollanılauǵın tálim texnologiyaları: Dialog, Venn diagramması. T-sxemasi,

Adabiyotlar: **A1;A2, A3, A4.**

«SPORT TARAWINDAǵI İLİM İZERTLEW JUMISLARI» PÁNI BOYINSHA LEKTSIYA SHINIǴIWLARINIŃ KALENDAR TEMATİKALIQ REJESI

№	Lektsiyatemaları	Saatlar kólemi
1	Sporttıñ pán sıpatındaǵı problemi	2
2	Sport páninde ilimiy biliwdiñ usul hám printsipleri	2
3	İzertlew problemi, obekti hám predmeti	2
Jami		6

AMALIY MASHǴULOTLARNIŃ TAVSIYA ETİLADIĞAN MAVZULARI

Sporttıñ pán sıpatındaǵı problemi

Sport haqqındaǵı bilimler sistemasın jeke pán sıpatında formalastırıw, onıñ biliw usılların islep shıǵıwdı ámeliyat talaplarında, sport pánleri sistemasındaǵı ǵárezsiz ilimiy pán sıpatında júzege kelgen sport haqqındaǵı pánniñ teoriyalıq-metodikalıq problemlardı islep shıǵıwǵa bolǵan talaplardı payda etedi.

Házirgi waqıtta sportı úyrenetuǵın ilimiy pánler bir neshe, olardan biomexanika, bioximiya, fiziologiya, pedagogika, sport teoriiyası hám taǵı basqalar. Barlıq ilimiy pánler sıyaqlı olar izertlew obekti sıpatında sporttıñ ayrıqsha ózgeshelikleri, baylanısları hám táreplerin ajratıp kórsetedi. Olardıñ hár biri sporttı óz izertlew predmeti sıyaqlı túsinedi, biraq bul sport haqqındaǵı túsiniqlerdi bermeydi. Hár qanday haqıyqıy pán, sonday-aq sport haqqındaǵı pánde belgili bir sistemadan ibarat bolıwı zárúr.

Qollanılauǵın tálim texnologiyaları: Dialog, Venn diagramması. T-sxemasi,

Adabiyotlar: **A1;A4., A5**

Sport páninde ilimiy biliwdiń usıl hám printsipleri

İlimiy biliw – inson aqılınıń qandayda bir nárseler mánisine, olardıń nızamıy baylanıs hám qatnasıqları dúnyasına kirip barıwdıń kuramalı dialektikalıq protsesine ayıladı. İlimiy biliwsiz tábiyat hám sotsiyal turmıstı jaqsı tárepke ózgeriw múmkin emes. Hámmebizge belgili bolǵan, dúnyanı biliw haqqındaǵı másele filosofıyanıń tiykarǵı máselesi esaplanadı.

Biliw barısında insan (biliw subekti) hám bar bolǵan barlıq (biliw obekti) óz-ara baylanısta boladı. İnsan dúnyanı úyrenedi sonıń ushında ol iyelegen bárshe bilimler obektiv barlıqtıń sáwleleniw emes, yaki subektiv sáwleleniw bolıp tabıladı.

Qollanılatuǵın tálim texnologiyaları: Dialog, Aqlıy hujum.

Adabiyotlar: **A1;A2. A3**

İlim izertlewdiń tiykarǵı basqıshları

İlimiy-izertlew jumısları úlken dóretiwshilik hám tınımsız miynet bolıp, bul jolda izertlewshini júdá kóp hár qıylı qıyınshılıqlar kútedi, olardı jeńiw ushın kúshli shıdam hám sabır kerek boladı. Endi baslap atırǵan izertlewshi jumıstı qalay alıp barıw kerekligin bilmeydi.

Hár qanday ilim iyizertlew jumısları tómendegishe óz-ara baylanısqa basqıshlarǵa bóliniwı múmkin:

Qollanılatuǵın tálim texnologiyaları: Blits, diskussiya,

Adabiyotlar: **A1;A2. A3**

«SPORT TARAWINDAǵI İLİM İZERTLEW JUMISLARI» PÁNI BOYINSHA ÁMELİY SHINIǴIWLARINIŃ KALENDAR TEMATİKALIQ REJESI

№	Ámeliy shınıǵıwlardıń temaları	Saatlar kólemi
1	Sporttıń pán sıpatındaǵı probleması	2
2	Sport páni predmeti	2
3	Sport páninde ilimiy biliwdiń usıl hám printsipleri	2
4	İlimizertlewdiń tiykarǵı basqıshları	2
5	İlimizertlewdiń temasın tańlaw	2
6	İzertlew probleması, obekti hám predmeti	2
Jami		12

DASTU’RDIŃ INFORMATSION-METODIKALIQ JAQTAN TÁMIYNLENGENLIGI

Pándi oqıtıw barısında tálimniń zamanagóy metodları, pedagogikalıq hám axborot-kommunikatsiya texnologiyaların qollaw názerde tutılǵan:

Pándi ótiw hám ózlestiriwde jana pedagogikalıq texnologiyalardan (Frontal, individuall, oyın, aylanba), kompyuter quralları, kórgizbeli qurallar, video kassetalardan kórsetiw hám basqalardan paydalanılıp ótıledi.

**PAYDALANILATUĞIN TIYKARĞI SABAQLIQ HÁM OQIW
QOLLANBALAR, ELEKTRON TÁLIM RESURLARI HÁMDE QOSIMSHA
ÁDEBIYATLAR DIZIMI**

1. Kerimov.F. Asport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar Toshkent 2004-y
2. Guba V.P., Shestakov M.P., Bubnov N.B., Borisenkov M.P. İzmereniya i vichisleniya v sportivno-pedagogicheskoy praktike. Uchebnoe posobie dlya vuzov fizicheskoy kulturi. – M.: Sport Akadem Press, 2002. –211s.
3. Matveev L.P. Obshaya teoriya sporta. M.: Voen izdat, 1997. –304s.
4. Matveev L.P. Osnovi obshey teori I sporta I sistemı podgotovki sportsmenov. Kiev: Olimpiyskaya literatura, 1999. – 318 s.
5. Seluyanov V.N., Shestakov M.P., Kosmina I.P. Osnov I nauchno-metodicheskoy deyatelnosti v fizicheskoy kulture: Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov fizicheskoy kulturi. – M.: Sport Akadem Press, 2001. –184

Elektron talim resurslari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.Ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. [tdpu INTRANET. uz](http://tdpu.INTRANET.uz)
6. www.eurosport.ru/athletics
7. def.kondopoga.ru
8. www.neopod.ru/catalog/sport/sport_games/

TÁLİM TEXNOLOGIYASI

TEMA: SPORTTIN PÁN SIPATINDAĞI PROBLEMASI

Oqıtıw waqtı: 2 saat túlawshılar sanı:	
Oqıtıw sabaǵınıń strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıń jobası	Kirisiw 1. Sport pání predmeti
Oqıw sabaǵınıń maqseti:	Sport tın pán sıpatındaǵı problemi xaqında bilimlerdi qalıplestiriw.
Pedagogikalıq máseleleri: 1.Sporttın pán sıpatındaǵı problemi kelip shıǵıwı 2.Sport pání predmeti.	Oqıtıw háreketiniń nátiyjesi: 1. Sporttın pán sıpatındaǵı problemi xaqında bilimgerge iye boladı. 2. Sport pání predmeti xaqında bilimgerge iye boladı.
<i>Oqıtıw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsendiriw, slayd
<i>Oqıtıw jumısın shólkemlestiriw formaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtıw quralları</i>	Lektsiya teksti, vizual materiallar
<i>Oqıtıw sharayatları</i>	Arnawlı texnikalıq áspablar menen támiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Tez túrde soraw juwap

Oqıw sabaǵınıń texnologiyalıq úlgi kartası

Basqıshlar, ajratılǵan waqt	Jumistın mazmunı	
	Oqıtıwshı	Student
I basqısh Oqıtıw protsessine kirisiw (15 min)	1.1.Lektsiya. Temanıń rejesi hám dúzilisine qaray oqıw protsessin shólkemlestiriw boyınsha háreket tártibin aytıp ótedi. 1.2. Tema boyınsha tiykarǵı túsiniklerdi, óz betinshe islew ushın ádebiyatlar dizimin beredi	Tıńlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlar beredi.
II basqısh Tiykarǵı bólim (55 min)	2.1. Temanıń atı, maqseti hám kútiletuǵın nátiyjelerin jetkeredi. Temanıń jobası hám ózgeshelikleri menen tanıstıradı. 2.2. Tez túrde soraw, soraw-juwap, aqılıy hújim arqalı bilimlerin aktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıw protsessinde orınlangan jumslardı bahalaw kriteriyası hám kórsetkishleri menen tanıstıradı (qosımsha).	Juwap beredi, Jazadı Toparlarda islesedi
III basqısh Juwmaqlawshı (10 min)	3.1. Tema boyınsha juwmaqlar shıǵaradı, studentlerdiń dıqqatın tiykarǵı máselelerge jámleydi, professional xızmetinde islengen jumslardıń áhmiyetin ashıp beredi. 3.2. Toparlardıń jumısın bahalaydı, oqıw maqsetine erisiw dárejesin analiz etedi. 3.3. O`z betinshe jumı ushın tapsırma beredi hám onıń bahalaw kórsetkishleri, kriteriyaları menen tanıstıradı.	ózin-ózi, óz-ara bahalaydı, sorawlar beredi, tapsırmaların jazadı

TEMA: SPORT PÁNINDE ILIMIY BILIWDIŇ USIL HÁM PRINTSIPLERI

Oqıtıw waqtı: 2 saat tırlawshılar sanı:	
Oqıtıw sabaǵınıń strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıń jobası	Kirisiw 1. İlimiy biliwdiń ulıwma ilimiy usılları 2. İlimiy biliwdiń printsipleri
Oqıw sabaǵınıń maqseti: Sporttıń pán sıpatındaǵı probleması xaqında bilimlerde qalıplestiriý.	
Pedagogikalıq máseleleri: 1. İlimiy biliwdiń ulıwma ilimiy usılları 2. İlimiy biliwdiń printsipleri.	Oqıtıw háreketiniń nátiyjesi: 1. İlimiy biliwdiń ulıwma ilimiy usılları haqqında bilimlerde iye boladı. 2. İlimiy biliwdiń printsipleri haqqında bilimlerde iye boladı.
<i>Oqıtıw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqıtıw jumısın shólkemlestiriw formaları</i>	Frontal islesiw
<i>Oqıtıw quralları</i>	Lektsiya teksti, vizual materiallar
<i>Oqıtıw sharayatları</i>	Arnalı texnikalıq áspablar menen támiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Teztúrde soraw juýap

Oqıw sabaǵınıń texnologiyalıq úlgi kartası

Basqıshlar, ajratılǵan waqt	Jumıstıń mazmunı	
	Oqıtıwshı	Student
I basqısh Oqıtıw protsessine kirisiw (15 min)	1.1. Lektsiya. Temanıń rejesi hám dúzilisine qaray oqıw protsessin shólkemlestiriw boyınsha háreket tártibin aytıp ótedi. 1.2. Tema boyınsha tiykarǵı túsiniklerdi, óz betinshe islew ushın ádebiyatlar dizimin beredi	Tırlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlar beredi.
II basqısh Tiykargı bólim	2.1. Temanıń atı, maqseti hám kútiletuǵın nátiyjelerin jetkeredi. Temanıń jobası hám ózgeshelikleri menen tanıstıradı. 2.2. Tez túrde soraw, soraw-juwap, aqılıy hújim arqalı bilimlerin aktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıw protsessinde orınlangan jumıslardı bahalaw kriteriyası hám kórsetkishleri menen tanıstıradı (qosımsha).	Juwap beredi, Jazadı Toparlarda islesedi
III basqısh Juwmaqlawshı (10 min)	3.1. Tema boyınsha juwmaqlar shıǵaradı, studentlerdiń diqqatın tiykarǵı máselelerge jámleydi, professional xızmetinde islengen jumıslardıń áhmiyetin ashıp beredi. 3.2. Toparlardıń jumısın bahalaydı, oqıw maqsetine erisiw dárejesin analiz etedi. 3.3. O'z betinshe jumıs ushın tapsırma beredi hám onıń bahalaw kórsetkishleri, kriteriyaları menen tanıstıradı.	ózin-ózi, óz-ara bahalaydı, sorawlar beredi, tapsırmaların jazadı

TEMA: ILIM IZERTLEWDIŇ TIYKARǒI BASQISHLARI

Oqıtw waqıtı: 2 saat tınlawshılar sanı:	
Oqıtw sabaǵınıń strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıń jobası	Kirisiw 1. Jumıs basqıshlarınıń ulıwmalıq negizi 2. İzertlew temasın tańlaw 3. İzertlewdiń is rejesin dúziw
Oqıw sabaǵınıń maqseti:	Sporttıń pán sıpatındaǵı probleması xaqında bilimlerdi qalıplestiriw.
Pedagogikalıq máseleleri: 1. Jumıs basqıshlarınıń ulıwmalıq negizi 2. İzertlew temasın tańlaw 3. İzertlewdiń is rejesin dúziw	Oqıtw háreketiniń nátiyjesi: 1. Jumıs basqıshlarınıń ulıwmalıq negizi haqqında bilimlerde iye boladı. 2. İzertlew temasın tańlaw haqqında bilimlerde iye boladı. 3. İzertlewdiń is rejesin dúziw haqqında bilimlerde iye boladı.
<i>Oqıtw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqıtw jumısın shólkemlestiriw formaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtw quralları</i>	Lektsiya teksti, viziual materiallar
<i>Oqıtw sharayatları</i>	Arnawlı texnikalıq áspablar menen támiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Tez túrde soraw juýap

Oqıw sabaǵınıń texnologiyalıq úlgi kartası

Basqıshlar, ajratılǵan waqıt	Jumıstıń mazmunı	
	Oqıtwshı	Student
I basqısh Oqıtw protsessine kirisiw (15 min)	1.1. Lektsiya. Temanıń rejesi hám dúzilisine qaray oqıw protsessin shólkemlestiriw boyınsha háreket tártibin aytıp ótedi. 1.2. Tema boyınsha tiykarǵı túsiniqlerdi, óz betinshe islew ushın ádebiyatlar dizimin beredi	Tıńlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlar beredi.
II basqısh Tiykarǵı bólim (55 min)	2.1. Temanıń atı, maqseti hám kútiletuǵın nátiyjelerin jetkeredi. Temanıń jobası hám ózgeshelikleri menen tanıstıradı. 2.2. Teztúrde soraw, soraw-juwap, aqılıy hújim arqalı bilimlerin aktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıw protsessinde orınlangan jumıslardı bahalaw kriteriyası hám kórsetkishleri menen tanıstıradı (qosımsha).	Juwap beredi, Jazadı Toparlarda islesedi
III basqısh Juwmaqlawshı (10 min)	3.1. Tema boyınsha juwmaqlar shıǵaradı, studentlerdiń dıqqatın tiykarǵı máselelerge jámleydi, professional xızmetinde islengen jumıslardıń áhmiyetin ashıp beredi. 3.2. Toparlardıń jumısın bahalaydı, oqıw maqsetine erisiw dárejesin analiz etedi.	ózin-ózi, óz-arabahalaydı, sorawlar beredi, tapsırmaların jazadı

TEMA: İZERTLEW PROBLEMASI, OBEKTİ HÁM PREDMETİ

Oqıtıw waqıtı: 2 saat túlawshılar sanı:	
Oqıtıw sabaǵınıń strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıń jobası	Kirisiw 1. İzertlew problemi, obekti hám predmeti
Oqıw sabaǵınıń maqseti: Sporttıń pán sıpatındaǵı problemi xaqında bilimlerdi qalıplestiriý.	
<i>Pedagogikalıq máseleleri:</i> 1. İzertlew problemi, obekti hám predmeti	Oqıtıw háreketiniń nátiyesi: 1. İzertlew problemi, obekti hám predmeti haqqında bilimgerge iye boladı.
<i>Oqıtıw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsendiriw, slayd
<i>Oqıtıw jumısın shólkemlestiriw formaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtıw quralları</i>	Lektsiya teksti, vizual materiallar
<i>Oqıtıw sharayatlari</i>	Arnawlı texnikalıq áspablar menen támiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Tez túrde soraw juýap

Oqıw sabaǵınıń texnologiyalıq úlgi kartası

Basqıshlar, ajratılǵan waqıt	Jumıstıń mazmunı	
	Oqıtıwshı	Student
I basqısh Oqıtıw protsessine kirisiw (15 min)	1.1. Lektsiya. Temanıń rejesi hám dúzilisine qaray oqıw protsessin shólkemlestiriw boyınsha háreket tártibin aytıp ótedi. 1.2. Tema boyınsha tiykarǵı túsiniklerdi, óz betinshe islew ushın ádebiyatlar dizimin beredi	Tıńlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlar beredi.
II basqısh Tiykarǵı bólim (55 min)	2.1. Temanıń atı, maqseti hám kútiletuǵın nátiyelerin jetkeredi. Temanıń jobası hám ózgeshelikleri menen tanıstıradı. 2.2. Tez túrde soraw, soraw-juwap, aqılıy hújim arqalı bilimlerin aktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıw protsessinde orınlangan jumislardı bahalaw kriteriyası hám kórsetkishleri menen tanıstıradı (qosımsha).	Juwap beredi, Jazadı Toparlarda islesedi
III basqısh Juwmaqlawshı (10 min)	3.1. Tema boyınsha juwmaqlar shıǵaradı, studentlerdiń dıqqatın tiykarǵı máselelerge jámleydi, professional xızmetinde islengen jumislardıń áhmiyetin ashıp beredi. 3.2. Toparlardıń jumısın bahalaydı, oqıw maqsetine erisiw dárejesin analiz etedi. 3.3. O`z betinshe jumıs ushın tapsırma beredi hám onıń bahalaw kórsetkishleri, kriteriyaları menen tanıstıradı.	ózin-ózi, óz-ara bahalaydı, sorawlar beredi, tapsırmaların jazadı

TEMA: İZERTLEW MAQSETI HÁM WAZIYPALARIN BELGILEW

Oqıtw waqtı: 2 saat tınlawshılar sanı:	
Oqıtw sabaǵınıń strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıń jobası	Kirisiw 1. İzertlew maqsetii hám wazıypaların belgilew
Oqıw sabaǵınıń maqseti: Sporttıń pánisipatındaǵı probleması xaqında bilimlerdi qalıplestiriw.	
Pedagogikalıq máseleleri: 1. İzertlew maqsetii hám wazıypaların belgilew	Oqıtw háreketiniń nátiyjesi: 1. İzertlew maqsetii hám wazıypaların belgilew haqqında bilimlerge iyeboladı.
<i>Oqıtw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqıtw jumısınshólkemlestiriw formaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtw quralları</i>	Lektsiyateksti, vizual materiallar
<i>Oqıtw sharayatlari</i>	Arnawlı texnikalıq spaqlar menentámiyin lengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Teztúrdesoraw juwıap

Oqıw sabaǵınıń texnologiyalıq úlgi kartası

Basqıshlar, ajratılǵan waqt	Jumıstıń mazmunı	
	Oqıtwshı	Student
I basqısh Oqıtw protsessine kirisiw (15 min)	1.1. Lektsiya. Temanıń rejesi hám dúzilisine qarayıw protsessinshólkemlestiriw boyınshaháreket tártibinaytıpótedi. 1.2. Temaboyınshatıykarǵıtúsiniklerdi, óz betinshesilewushınádebiyatlardiziminberedi	Tınlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlar beredi.
II basqısh Tiykarǵı bólim (55 min)	2.1. Temanıńatı, maqseti hám kútiletuǵın nátiyjelerin jetkeredi. Temanıń jobasını hám ózgesheliklerimen entanıstıradı. 2.2. Teztúrdesoraw, soraw-juwap, aqılıy hújimarqalı bilimlerin aktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıw protsessinde orınlangan jumıslardı bahalaw kriteriyasını hám kórsetkişlerimen entanıstıradı (qosımsha).	Juwap beredi, Jazadı Toparlar daislesedi
III basqısh Jumı aqlawshı (10 min)	3.1. Temaboyınshajuw maqlarshıǵaradı, studentlerdińdıqqat untiykarǵı máselelerge jámleydi, professional xızmetinde islegen jumıslardıń áhmiyetin ashıp beredi. 3.2. Toparlardıń jumısın bahalaydı, oqıw maqsetine erisiwdárejesin analizetedi. 3.3. O`z betinshesijumısushıntapsırmaberedi hám onıń bahalaw kórsetkişleri, kriteriyalarimen entanıstıradı.	ózin-ózi, óz-arabahalaydı, sorawlar beredi, tapsırmaların jazadı

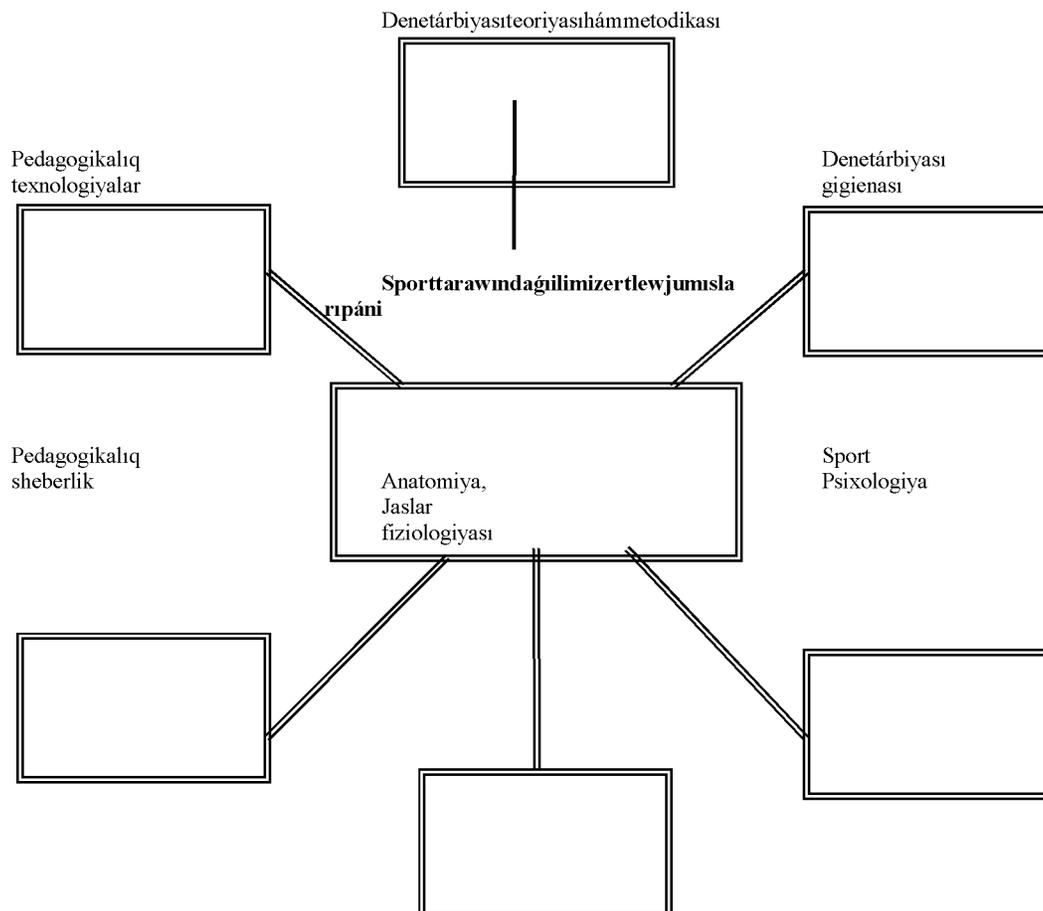
ELİY SABAQLAR UShIN WAZIYPALAR TOPLAMI

1- Ámeliy sabaq TEMA: SPORTTIŃ PÁN SIPATINDAǒI PROBLEMASI

Oqıtıw waqtı: 2 saat tınlawshılar sanı: 23	
Oqıtıwsabaǒınıństrukturası	Lektsiya
Lektsiyamıńjobası	Kirisiw 1. Sportpánipredmeti
Oqıwsabaǒınıńmaqseti: Sporttıńpánsıpátındaǒıproblemasıxaqqındabilimlerdiqalıplestiriý.	
Pedagogikalıqmáseleleri: 1. Sporttıńpánsıpátındaǒıproblemasıkelips hıǒıwı 2. Sportpánipredmeti.	Oqıtıwháreketinińnátıyesi: 1. Sporttıńpánsıpátındaǒıproblemasıxaqqındabilimlergeıyeboladı. 2. Sportpánipredmetihaqqındabilimlergeıyeboladı.
<i>Oqıtıwusılları</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqıtıwjumısınshólkemlestiriwformaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtıwquralları</i>	Lektsiyateksti, viziualmateriallar
<i>Oqıtıwsharayatları</i>	Arnawlıtexnikalıqásapblarmenentámiyinlengenauditoriyalar
<i>Monitoringhámahalaw</i>	Teztúrdesorawjuýap

- 1-qosımsha

Páninińbasqapánlarmenentámiyinlengenarabaylanısı

2- Ámeliy sabaq
TEMA: SPORT PÁNINDE ILIMIY BILIWDIŇ USIL HÁM PRINTSIPLERI

Oqıtıw waqıtı: 2saattıńlawshılarsanı: 23	
Oqıtıwsabaǵınıństrukturası	Lektsiya
Lektsiyanıńjobası	Kirisiw 1. İlimiybılıwdıńulıwmailimiyusılları 2. İlimiybılıwdıńprintsıpleri
Oqıwsabaǵınıńmaqseti: Sporttıńpánsıpátındaǵıproblemasıxaqqındabilimlerdiqalıplestiriý.	
Pedagogikalıq máseleleri: 1. İlimiybılıwdıńulıwmailimiyusılları 2. İlimiybılıwdıńprintsıpleri.	Oqıtıw háreketiniń nátiyjesi: 1. İlimiybılıwdıńulıwmailimiyusıllarıhaqqındabilimlergeıyeboladı. 2. İlimiybılıwdıńprintsıplerihaqqındabilimlergeıyeboladı.
<i>Oqıtıw usılları</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqıtıw jumısıńshólkemlestiriw formaları</i>	Frontalislesiw
<i>Oqıtıw quralları</i>	Lektsiyateksti, vizualmateriallar
<i>Oqıtıw sharayatlari</i>	Arnawlıtexnikalıqáspablarmenentámiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoring hám bahalaw</i>	Teztúrdesorawjuýap

1-qosımsha

Oqıwmetodi: «Menyu» metodi.

Jeketáriptek kikishigruppamenen jumısalıpbarıwdı «menyu» metodınan paydalanıwusınısetiledi. «Áyyemgizamanmámleketlerindedenetárbiyası tariyxı » teması boyınshaoqıtıwshıhár birgruppashın ózaldınatapsırmatayarlaydı.

1. Forma
2. Klass
3. Tur
4. Kórinis
5. Gruppa
6. Dáreje

Hár birgruppatapsırmaaladı hám 3 minut dawamında talqılaydı, soń hár gruppada 1 wákiloqıtıwshı stolǵakele di háv tayar «menyu» dialıpqaytadı. Buluzınqırılǵan – «tiller» bolıp, olarda koturlardıń klassifikatsiyası bayan etilgen boladı. Gruppawákil itiller dentańlapaladı hám óz gruppasına alıpkeledi, keyin basqatalaba usı jumıstı orınlaydı hám zárúr materiallar jıynalǵan shabul protsess dawam etedi. 10 minut dawamında tapsırma talqılanadı hám rásmiylestiriledi. Bultablıt saqoldatayarlardı damúmkinyakı juwaplarawızeki formasında bolıwı múmkin. Basqa gruppawákil isorawlar beredi, oqıtıwshı bolsa gruppajumısların, komandaiskerligin bahalap beredi.

3- Ámeliy sabaq

TEMA: ILIM IZERTLEWDIŇ TIYKARGI BASQISHLARI

Oqıtıw waqıtı: 2saattıńlawshılarsanı: 23	
Oqıtıwsabaǵınıństrukturası	Lektsiya
Lektsiyanıńjobası	Kirisiw 1. Jumısbasqıshlarınıńulıwmalıqnegizi 2. İzertlew teması tańlaw

	3. İzertlewdiñisrejesindúziw
Oqıwsabağınıñmaqseti: Sporttıñpánsıpatındağıproblemasıxaqqındabilimlerdiqalıplestiriý.	
Pedagogikalıqmáseleleri: 1. Jumısbasqıshlarınıñulıwmalıqnegizi 2. İzertlewtemasıñlaw 3. İzertlewdiñisrejesindúziw	Oqıtwháreketiniñnátıjesi: 1. Jumısbasqıshlarınıñulıwmalıqnegiziháqqındabilimlergeıyeboladı. 2. İzertlewtemasıñlawháqqındabilimlergeıyeboladı. 3. İzertlewdiñisrejesindúziwháqqındabilimlergeıyeboladı.
Oqıtıwusılları	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
Oqıtıwjumısınshólkemlestiriwformaları	Frontalislesiw
Oqıtıwquralları	Lektsiyateksti, vizualmateriallar
Oqıtıwsharayatları	Arnawlıtexnikalıqásapblarmentámiyinlengenauditoriyalar
Monitoringhámbahalaw	Teztúrdesorawjuýap

1-qosımsha

Oqıtıwusılı: «Klaster» yakıtarmaqlıpkirlew

Jumıstıñmaqseti: Tezhámanıqráwishtedenetárbıyasıtariyxıntariyxıyaspektepaydalanıydıruýreniw.

Bulmetodtanpaydalanıwushınoqıwshılardıkishi (4-5 tenıbaratbolğan) gruppalarğaajıratıwıtalapetiledi. Hárbirgruppadatemağabaylanıslı, ózaldınaekoturistlik túsiniñ, terminhámelementlerineislewberedi. Bunıñushınauditoriyadaoqıwlıq, oqıwqollanba, tekstleksiya hám basqaoqıwdereklerijeterlisandabolıwkerek. Oqıtıwshınoqıwshılardıózlestiriwushınwaqtajıratadı (15-20 min.).

Klasterdúziwbasqıshları:

1. Auditoriyajazıwtaxtasınakishigruppalarınanaqarayvatmanasıladı hám «gilt» sózler (janadawırlar, ústemklasslar, denetárbıyası, oyın hám tamashalar. ideyalı-teoriyalı qoyınlar h. t. b.) oqıtıwshıtárepinen jazıladı.

2. Temaboyınshaoqıwelementlerinetiylipikirlerqağazğajazıladı.

3. Tiykarğıtúsiniñ hám de yalar ortasındağı baylanıslar sızılma dákórsetiledi.

4. Kishigruppalardağı barlıq oqıwshılardı zvariantların qaqazatúsiredi.

5. Pikirler ulıwmalastırıladı hám juwmaqlaw nátıjeler qaytetiledi.

6. Oqıtıwshı gruppata nasıwshılardıñ iskerligin baqlap baradı hám obektiv bahalaydı.

Bulmetod denetárbıyasıtariyxınabaylanıslı túsiniñler mazmunınan izbe-izlik saqlanğan haldavatan qaqazınajazıpbardı hám pikirler jıyındısızbaretinde beriledi.

4- Ámeliysabaq

TEMA: İZERTLEW PROBLEMASI, OBEKTİ HÁM PREDMETİ

Oqıtıw waqtı: 2 saat tıñlawshılar sanı: 23	
Oqıtıw sabağınıñ strukturası	Lektsiya
Lektsiyanıñ jobası	Kirisiw 1. İzertlewprobleması, obektihámpredmeti
Oqıwsabağınıñmaqseti: Sporttıñpánsıpatındağıproblemasıxaqqındabilimlerdiqalıplestiriý.	
Pedagogikalıqmáseleleri: 1. İzertlewprobleması, obektihámpredmeti	Oqıtwháreketiniñnátıjesi: 1. İzertlewprobleması, obektihámpredmetiháqqındabilimlergeıyeboladı.
Oqıtıwusılları	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
Oqıtıwjumısınshólkemlestiriwformaları	Frontalislesiw

<i>Oqitwqurallari</i>	Lektsiyateksti, viziualmateriallar
<i>Oqitwsharayatlari</i>	Arnawlitexnikalıqáspablarmentámiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoringhámbahalaw</i>	Teztúrdesorawjuýap

5- Ámeliysabaq

TEMA: İZERTLEW MAQSETİİ HÁM WAZIYPALARIN BELGİLEW

Oqitiw waqtı: 2 saat tınlawshılar sanı: 23	
Oqitwsabağınırstrukturası	Lektsiya
Lektsiyanınjobası	Kirisiw 1. İzertlewmaqsetiihámwazıypalarınbelgilew
Oqıwsabağınırmaqseti: Sporttınpánsıpatındağıproblemasıxaqqındabilimlerdiqáliplestiriý.	
Pedagogikalıqmáseleleri: 1. İzertlewmaqsetiihámwazıypalarınbelgilew	Oqitwháreketinihnátıyjesi: 1. İzertlewmaqsetiihámwazıypalarınbelgilewhaqqındabilimlerde iyeboladı.
<i>Oqitwusıllari</i>	Lektsiya, vizual, túsindiriw, slayd
<i>Oqitwjumısınshólkemlestiriwformalari</i>	Frontalislesiw
<i>Oqitwqurallari</i>	Lektsiyateksti, viziualmateriallar
<i>Oqitwsharayatlari</i>	Arnawlitexnikalıqáspablarmentámiyinlengen auditoriyalar
<i>Monitoringhámbahalaw</i>	Teztúrdesorawjuýap

Oqıwsabağınırteknologiyalıqúlgıkartası

Basqıshlar, ajratılğan waqt	Jumısınırmazmunı	
	Oqitwshı	Student
Ibasqısh Oqitwprotsessinekirisiw (15 min)	1.1. Lektsiya. Temanińrejesihámdúzilisineqarayoqıwprotsessinshólkemlestiriwboyinshaháreketártibinaytıpótedi. 1.2. Temaboyınshatiykarğıtúsiniqlerdi, ózbetinsheislewushınádebiyatlardiziminberedi	Tınlaydı, jazadı Anıqlastıradı, sorawlarberedi.
IIbasqısh Tiykarğıbólım (55 min)	2.1. Temanińnátı, maqsetihámkútiletuğınnátıyjelerinjetkeredi. Temanińjobasihámózgesheliklerimenentanıstıradı. 2.2. Teztúrdesoraw, soraw-juwap, aqılıyhújimarqalıbilimlerinaktivlestiredi (Qosımsha) 2.3. Oqıwprotsessindeorınlangánjumıslardıbahalawkriteriyasihámkórs etkishlerimenentanıstıradı (qosımsha).	Juwapberedi, Jazadı Toparlaradılesedi
IIIbasqısh Juwmaqlawshı (10 min)	3.1. Temaboyınshajuwmaqlarshıgaradı, studentlerdińdıqqatın tiykarğımáselelergejamleydi, professionalxızmetindeislegenjumıslardıńáhmiyetinashıpberedi. 3.2. Toparlardıńjumısınbahalaydı, oqıwmaqsetineerisiwdárejesinanalizetedi.	ózin-ózi, óz-arabahalaydı,

	<p>3.3. O'z betinshajumisushintapsirmaberedihámonínbahalawkórsetkishl eri, kriteriyalarimenentanistiradi.</p>	<p>sorawla rberedi, tapsirm alarinjazadi</p>
--	---	---

PÁNNÍN QAĞALAW TU'RLERI UShIN SORAWLAR (AQ, ShQ, JQ)

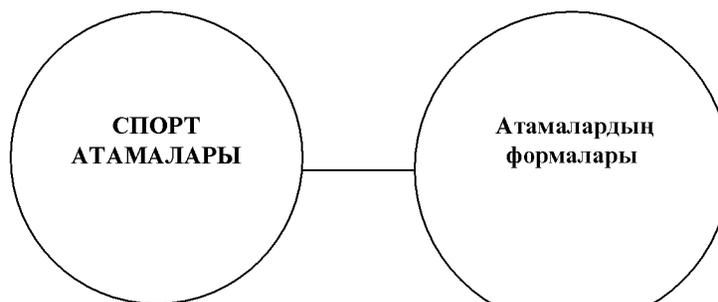
1. Sportfaol iyatiniwrganadigan ilmiyfanlarnisanabbering.
2. Sportfaniboshqafanl ardannimasibilanfarqqiladi?
3. Sportfanipredmetiningaosiyqirralarinikwrsating.
4. Sporttwgrisidagifanqandayasosiymasalalarnihalqiladi?
5. Sportdagiilmiytadq iqotlar gaqwyladiganaosiytalablarnimalardaniborat?
6. Sportchilarnitayérlas hjaraëniningij timoiyjihatlarid egandanimanitushunasiz?
7. Sportchilarnitayérlashjaraëniningbiologikjihataridegandanimanitushunasiz?
8. Sportchilarn itayérlashm uammola riniyaxlit (kompleks) wrganishdegandani malar nitush unasiz?
9. Sport-texniknatijalarningwsishsuratl aribilansportc hilartayérlashnirejalashtir ishningtakomillas htirilishibwyichawtkazilaëtganishlarningborishiorasida gialoqadorliknioc hibbering.
10. Sportsohasidagiilmiytadqiqotlargaqwylaëtganyangitalablarnisanabbering.
11. «Ilmiybilish» atamasinisizqandaytushunasiz?
12. Ilmiymetodologiyanima?
13. Usulvausuliyatnima?
14. Ilmiybilishningqandayumumilmiyusullarinibilasiz?
15. Tahlil (analiz) vasintezusullarigaqandaytarifberiladi?
16. «Induktsiya» va «deduktsiya» atamalariniqandaytushunasiz?
17. Ixshashlik, modellashtirish, mavshumlashtirish, aniqlashtirishusullariningmoh iyatinimalardan iborat?
18. Tizimlitahlil, kuzatish, I lmiytajriba degandanim alarnitushunasiz?
19. Ilmiybilishningqandaytamoyillariniibilasiz?
20. Obektivolamnibilishmumkinligi, determenizm, taraqqiët, tarixiylik, nazariyabilanamaliëtningbirligitamoyillarishakidanimalardeyaolasiz?
21. Ilmiybilishusullaridansportfanidaqandayfoydalaniladi?
22. Nimauchunolimilmiybilishningumumiyusulhamdatamoyillariniyaxshibilishilozim?
23. Ilmiytadqiqotlarqandayasosiybosqichlargataqsimlanadi?
24. Ilmiytadqiqotningmavzusi qandaymezonlargajavobberishikerak?
25. Ilmiytadqiqotningmavzusiistiqbolliekaniniqandayaniqlashmumkin?
26. Ilmiytadqiqotmavzusiningwrganilganlikdarajasiniqandayaniqlashmumkin?
27. Ilmiyishuchuntadqiqotusullaritanlashywwllarihaqidagapiribbering.
28. Tadqiqotningishrejasiqandaytuziladi?
29. Tajribatadqiqotlarinirejalashtirishdanimalgargaetiborberishkerak?
30. Ilmiy adabiëtlarni wrganishnin guchusuli (manbani kwrib chiqish, boshidanoxirigachaiqishv apuxtawzlashtirish) bi r-birida nnimasibilanfarqqiladi?
31. Yigilganilmiymate rialniguruhlargataqsimlashdanimalgargaetiborberiladi?
32. Yigilganilmiymalumotlarnitaqqoslashqandaymaqsaddamalgaoshiriladi?

33. Ilmiy tadqiqotlarning yakuniy bosqichida unimuhokama qilish vataqirizlashning ahamiyatini ochib bering.
34. Ilmiy ishning taqiriziqanday talablarga javob berish kerak?
35. Mazkur bob materiallarimuqokamasini wtkazingvaungataqiriz bering.
36. Wzingiz istagan magistrlik dissertatsiya ishigataqiriz tayërlangvauning muhokamasini tashkil qilning.

TARQATPA MATERIALLAR

Jaña pedagogikalıq texnologiya boyınsha tarqatpa materiallar

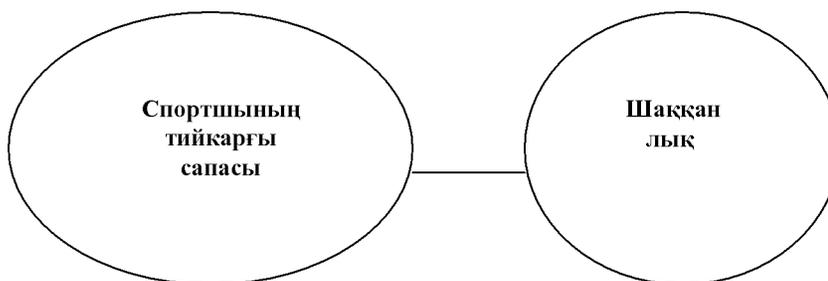
Pán boyınsha «Klaster» metodi
«Sport tarawında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha
1-variant

Túsindirme: Bulmetodoqıwshılardıń pikirlewqábiliyetinjetilistiriwhámkeñeytiriwushınxızmetqılıwımúkin. Sonday-aqótilgentemambek kemlew, ulıwmalastırıwhám talabalardıń sol tema boyınshatúsini klerinsızılmatırde bayanqılıwǵabaǵdarlaydı. jaqsı ózlestiriw,

Jañapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar

Pán boyınsha «Klaster» metodi
«Sport tarawında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha
2-variant

Túsidirme: Bulme todoqıw shılardıń pikirlew qábiliyetin jetilistiriw hám kńeytiriwushı nxızmet qılıwımúkin. Sonday-aq ótil gentem anıbekk emlew, jaqsı ózlestiriw, ulıwmalastırıw hám ta labalardıń soltı e maboyınshatúsini klerinsızılma túrde bayanqılıw gabaǵdarlaydı

Jańa pedagogikalıq texnologiya boyınsha tarqatpa materiallar

Pán boyınsha «Bumerang» metodu

«Sport tarawında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha

1-variant

Denemádeniyatınıń kelipshıǵı derekleri		
1	2	3
Hawa-rayısharayatı	Sotsiallıq talaplar	Klaslıq úresler

Túsidirme: Bulmetodtı exnolog iyası kriticalıq pikirlew, oy-pikirlerinra wajlantırıw gaimka niyatj aratadı, yadtasa qlawideyaları, pikirlerdi, dálillerdi jaz bahamawız-ekiformadabayanqılıw kónli kpelerinra yaajlandıradı.

Jańa pedagogikalıq texnologiya boyınsha tarqatpa materiallar

Pán boyınsha «Bumerang» metodu

«Sport tarawında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha

2-variant

Temalardıń mazmunı (denetárbiyası barısında háráketlerdi úyretiw metodu)		
1	2	3
Sózmetodu	Kórgizbelilikmetodu	Oyınmetodu

--	--	--

Túsindirme: Bul metod texnologiyası kritikalıq pikirlew, oy-pikirler inrawajlantırıwǵaimka niyatjaratadı, yadtasaqla wideyaları, pikirlerdi, dálillerdi azbah ámawız-ekiformadabayanqılıw kó nlikpelerin rawajlandıradı.

Jańa pedagogikalıq texnologiya boyınsha tarqatpa materiallar

**Pánboyınsha «Zanjir» metodu
«Sport tarawında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha
1-variant**

Top – báygi – atletika – arqan – zángi 100 sózgedeyin (10-15 minut waqt beriledi)

Túsindirme: Bul metod denetárbiyasıń ámsportqa tiyisli sózl erdi ózishine alıptalab alardıń pikirlew qábiliyetin tezlestiredi, intellect ualaqılıyje tiske nligihám oyp i kirleriniske saladı. Talabalar pikirin denetár biyasıhám s porttayarlıǵıpr o tseslerine, sport maydanl arına, suw basseynlerine, stadion, sportzallar ǵajetekleydi. Talabal ar bilim inińba halanıwı 80-100 5 baha 60-79 4 baha 40-59 3 baha qoyıladı.

Jańa pedagogikalıq texnologiya boyınsha tarqatpa materiallar

**Pánboyınsha «Zanjir» metodu
«Sporttar awında ilim izertlew jumısları» páni boyınsha
2-variant**

1. sport pániniń problemi
2. İzertlew jumısların alıp barıw
3. İzertlew jumısların alıp barıw usılları.....

Túsidirme:

Bulmetoddenetárbiyasihámsportqatiyisli sózlerdi ózishinealıptalabalar dıń pikirlew qábiliyetintezlestire di, intellektual qılıyjetiskenligihám oypikirleriniske saladı. Talabalar pikirindenetárbiyasihámsporttayarlıgı protseslerine, sportmaydanlarına, suwbasseynerine, stadion, sportzallargajetekleydi.

Jańapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar**Pánboyınsha «Tárezi»metodi****«Sporttarawında ilimizertlew jumısları» pániboyınsha****1-variant****Talabalar dıń teorikalıqtúsıniklerinjetilistiriwhaqında pikir júritiw**

Komandalaratları	
Qarılğash komandası	Bürki komandası
Jaqsı tárepleri	Jamantárepleri
1. İnsandeneginformalastrıw	1. Adam dısharshatadı

Túsidirme: Bultexnologiyakishitoparlar gahám komandalararasında alıp barıladı. Sonday-aqoqıw materialın úyreniw dıń túrlı basqıshlarda qollanıw múmkin. O' tilgen materialdı juwmaqlaw basqıshında joqarı jetiskenlik hám nátiye beredi, Sebebi oqıpatırǵanlardıń joqarı dárejede xabar darbolıw hám úyrenilgen materialdın erkin paydalanıw názerdetulǵan.

Jańapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar**Pánboyınsha «Tárezi»metodi****«Sporttarawında ilimizertlew jumısları» pániboyınsha****2-variant****Talabalar dıń teorikalıqtúsıniklerinjetilistiriwhaqında pikir júritiw**

Komandalaratları	
Quyash komandası	Juldızshakomandası
Sportatamaların kerekligi	Sportatamaların kerekemesligi
1.	1.

Túsidirme: Bultexnologiyakishitoparlar gahám komandalararasında alıp barıladı. Sonday-aqoqıw materialın úyreniw dıń túrlı basqıshlarda qollanıw múmkin. O' tilgen materialdı juwmaqlaw basqıshında joqarı jetiskenlik hám nátiye beredi, Sebebi oqıpatırǵanlardıń joqarı dárejede xabar darbolıw hám úyrenilgen materialdın erkin paydalanıw názerdetulǵan.

Jańapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar**Pánboyınsha «Egerde Men.....» metodi****«Sporttarawında ilimizertlew jumısları» pániboyınsha****1-variant**

Denetárbiyasioqitwshisibolsam.....

Túsindirme:Bulmetodinteraktivtexnologiyabolip,
aniqlógikalıqpikirlewdijaqsırawajlandırıwhámdeózideyaların,
pikirlerinjazbahámawızekitúrdebaēnetiwgeimkaniyatjaratadı.
aqhárbirqatnasıwshınıńózpikirleri,
basqalardankútetuđıntárbiyalıqxarakterdegiwazıypalardıámelgeasırıwimkaniyatınberedi.

kritika,

analiz,

Sonday-

Jańapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar

Pánboyınsha «EgerdeMen.....» metodi «Sporttarawındailimizertlewjumısları» pániboyınsha

2-variant

Sporttreneribolsam.....

Túsindirme:Bulmetodinteraktivtexnologiyabolip,
aniqlógikalıqpikirlewdijaqsırawajlandırıwhámdeózideyaların,
pikirlerinjazbahámawızekitúrdebaēnetiwgeimkaniyatjaratadı.
aqhárbirqatnasıwshınıńózpikirleri,
basqalardankútetuđıntárbiyalıqxarakterdegiwazıypalardıámelgeasırıwimkaniyatınberedi.

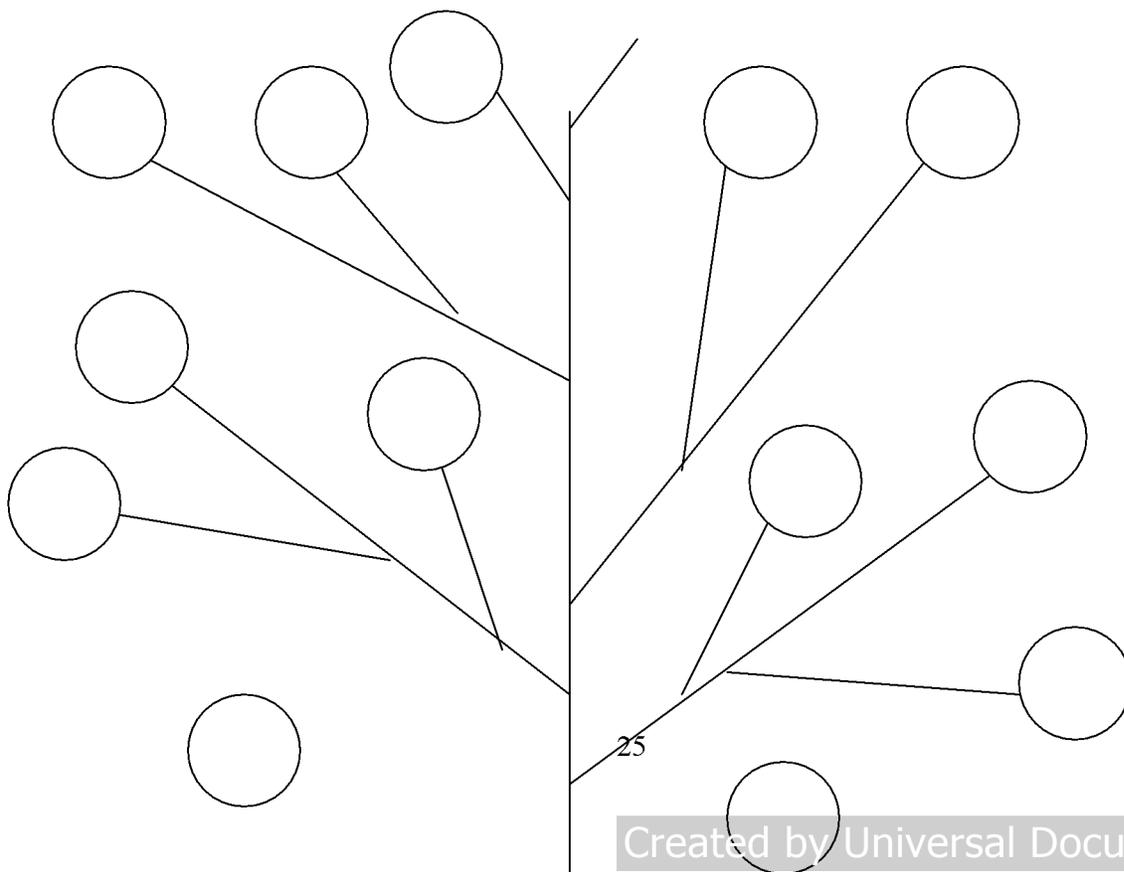
kritika,

analiz,

Sonday-

Jańapedagogikalıqtexnologiyaboyınshatarqatpamateriallar

Pánboyınsha «Sheshimteregi» metodi «Sporttarawındailimizertlewjumısları» pániboyınsha 1-variant

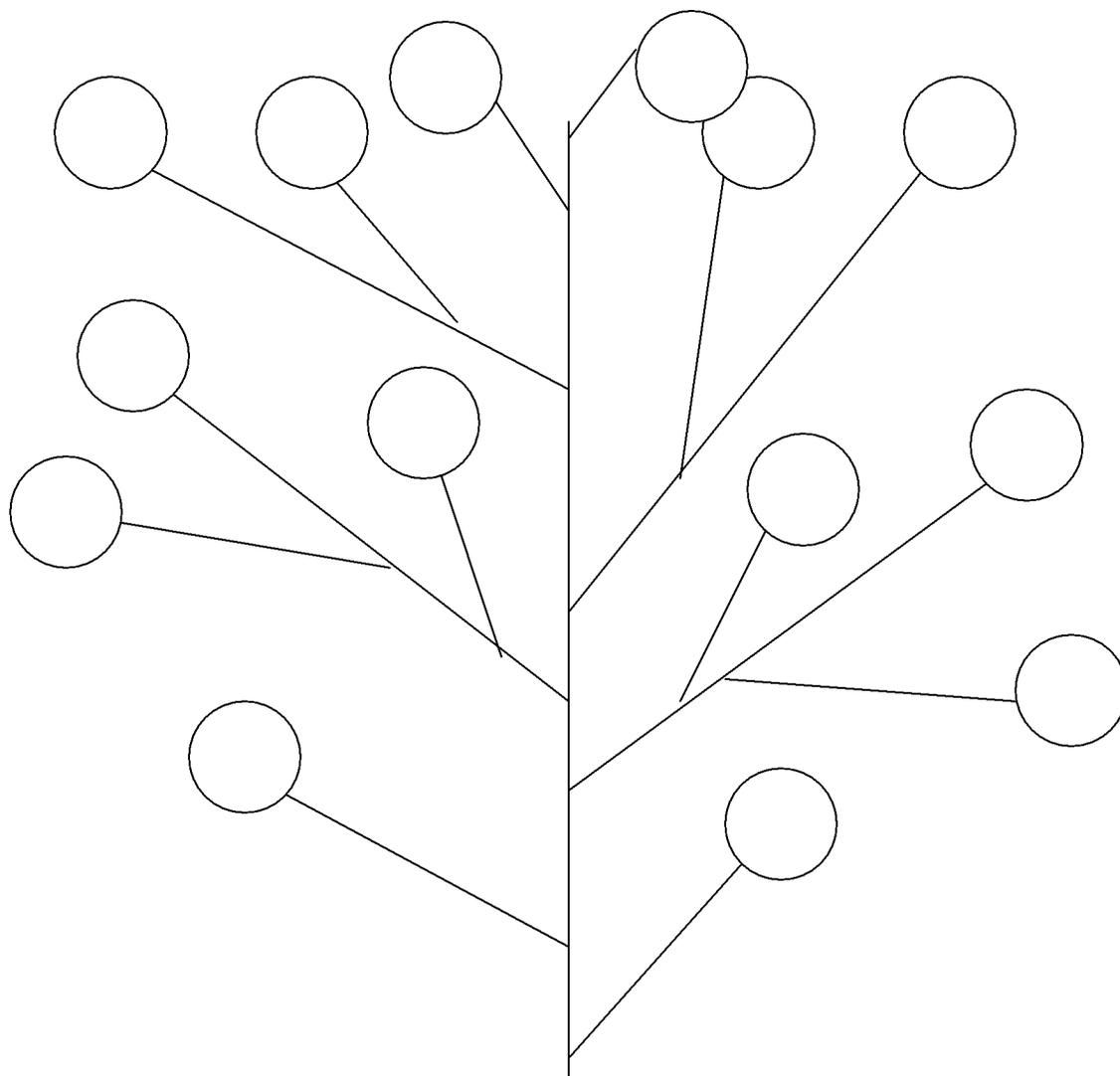

Túshindirme: Denetárbiyası hám sport xızmetiniń qanday zvenolarda ótiliw temasında mısalları p, bultexnologiya arqalı studentlerdiń turmıs qabólǵan qarasıń jaqsılaw, óz pikirine húrmet penen qaraw, kerekli qarar qabıl qılıw hám qızıǵıwshılıǵınoyatıw.

Jańa pedagogikalıq texnologiyaboyınshatarqatpamateriallar

**Pánboyınsha «Sheshimteregi» metodi
«Sporttarawında ilimiz tlew jumısları» pánboyınsha**

2-variant

Túshindirme: Denesapalar intárbiyalaw temasında mısaldalıp, bultexnologiya arqalı studentlerdiń turmıs qabólǵan qarasıń jaqsılaw, kerekli qarar qabıl qılıw hám qızıǵıwshılıǵınoyatıw.

óz pikirine húrmet penen qaraw,

Sportpáni

sportpánipredmetihaqqında sózaytqanımızdatiykarından enetárbiyasiteoriyasınıń sportteoriyasınan parqıne dekenligin belgilepalıwımız kerek.

Sportbelgilibir jetiskenlikke erisiw maqsetinde bellesiwler getayarlalıw bolıpesaplanadı

İlimiybiliw - insonaqlınnıń qandaydabir nárseler mánisine, olardıńnı zamıy baylanıshám qatnasıqları dúnyasınakiripbarıwdıń kuramalı dialektikalıq protsesi neaytıladı. İlimiybiliwsız tábiyathám sotsiyalturmıstı jaqsıtárepke ózgeriw múkinemes.

Hám memizge belgilibolğan, dúnyanı bilıw haqqında ǵımásele filosofıyanıń tiykarǵı máselesiesaplanadı.

İlimiy metodologiya bulı ilimiybiliwdıń ulıwmalıq dúnya qarasaq sayprintsipleri sisteması. Sport metodologiyası degende ilimiybiliwdıń usılları haqqında ǵıtálimattúsiniledi.

Usıl ilimiy maǵlıwmatlardı toplaw hám olardı islepshıǵıwdıń tiykarǵı jolı bolıptabıladı. İlimiy usıl barlıq waqtı obektin ózgeshelikleri haqqında ǵıprintsipker kelipshıǵadı hám olardıń nátiyjesine erisiw maqsetinde támiynleytuǵın jol jobalar, talaplardı ózishine qamtıyadı.

Metodika belgilibirusıl menen baylanıslı bolǵan usıllaryamasatexnikalıq jollardıń jıyındısıtı usınıledi.

Metodika degende tómen deǵılertúsiniledi: Usıl dıń jeke variantı, belgilibir problemanı sheshiw dıń arnawlı jolı, mısalı: sportshınıń tezlik-kúsh ózgesheliklerini zertlew metodikası:

Analiz – predmetti aqıldayamasaa melde quramıy bólimlerge (obektin bólimleri, belgileri, ózgeshelikleri, qatnasıqları) ajratıp úyreniwden ibarat bolǵan zertlew usılı.

Mısalı: Komandalıq oyında ǵanıy trenerov kabarisında hár bir sportshını analiz qılıw..

Sintez – (birlestiriw, ulıwmalastırıw, dúziw) – obektin bólimlerin birlikte hám óz-arabaylanıslıǵın úyreniw usılı.

İlimizertlewlar barısında sintez analiz benen tıǵız baylanısqan, sebebi ol predmetin analiz barısında bólimler dıń ajratılıp jiberilgen bóleklerin birlestirip, olar arasında ǵı baylanıstı anıqlawǵa hám predmet birpútin halda úyreniwge imkan jaratadı.

İnduksiya (durıslaw, qozǵaltıw) – predmetin ayrı bóleklerinesay belgilerdi úyreniw tiykarında onıń barlıq bóleklerinesay bolǵan belgilar haqqında ulıwma juwmaqshıǵarıwǵa umumiytiykarlangan zertlew usılı.

Sportshınıń jarıswaqtında ǵıkórsetkishlerin ayrıqsha úyrenilip, keyinshelisol kórsetkishler boyınshaulıwmalastırıw.

Deduktiya (bayqapalıw)- ulıwmalıqtan jekelikke qarayıp kirjúrgiziw usılı esaplanıp, bunda dáslep obekttekseriledi, keyin onıń quramıy bólimleri izertlenedi. Mısalı: dáslep palwanniń olyamasabulámeldiorınlaw texnikası úyreniledi, keyinámel quramıy olımlerge ajratılıp kóripshıǵıladı (uslapalıw, kóteripalıw, shalıw, gilemgejiǵıw).

Uqsashq (analogiya)- ayrımpredmet yamasahádiyseler dibasqalarimenenuqsaslıǵı tiykarında úyreniw getayanatuǵın ilimiy pikirlew usılı. Mısalı:

mekteptasında ǵı balardıń fizikalıqtayarlıǵın mektepbaǵdarında úyrenilip, alıńǵannátiy jeler barlıq mektep oqıwshılarına úyretiledi.

Modellestiriw ilimiybiliw usılı bolıp, bunda úyrenilipatırǵan predmet, hádiyse uqsas bolǵan basqapredmet modelgaalmastırıladı, olenkereklibolǵan ózgesheliklerdi ózinde jamlegen boladı.

Anıqlastırıw - predmetler dıń barlıq táreplerintekserip úyreniwden ibarat bolǵan usıl.

Bundapre dmetlerdińja ǵdayıolardıńsharayatıń ámtariyxıy rawajlanıwımenenbaylanıslıǵınizertlew. Bundasp ortshılardıń fizikalıqta yarlıǵınq uramalastı rıwdiesa plawarqalıá melgeasırıwj olıbolı pes aplanadı.

Baqlawpredmett in kóle minólshewhámısa palıǵınú yreniwusılı.

Bullmetodsport páninińbar lıqizertlewerindeqollanıladı. Mısalı, trenirovkabarısındaxronom etrajhám motor (háreket) tıǵızlıǵıpro tsenttinanıq lawdapayda lanıladı.

İlimiy tájriybe (eksperement) teoriyalıqizertlewnátıyjelerintekseripkóriw ushınhám onımaqsetkemuwapıqtárızdeótkeriletuǵınilimiyusılıbolıp esaplanadı.

Obektiv barlıq tıbilwprintsipi

insannıńúyreniwiskerliginátıyjesindebizdiqorshaǵanortalıqhám onıńnızamlıqlarıhaqqındaǵıl imiybilwprintsipibolıpesaplanadı.

Determenizprintsipiizertlewdińsportpáni ndeqolla nılatuǵınilimiyusıllarıhámolar ǵaqoyılatu ǵıntalaplardıtiykarlawdaúlkenáhmiyetkeıye. Bultala plartómen degishe: tańlanǵanusıldıńizertlewobektihám onıńó zgeshelikleri, izertlewdińhárbirkeyingibasqıshıhá modanaldıńǵıbasqıshındaalınǵanmaǵlıwmatlardıkóripshıǵıw, úyreniledi.

Rawajlandırıwprintsipiilimiybilwdińme todikalıqpri ntsipisıpatındah árqandayilimiyizertle wgebel gili talaplarqoyadı. Usıtalap larǵam uwapıqi limizertlewbarı sindaúyreniletuǵı nobekttińrawajlanıwı, ondaǵıózgerislerhám d abirjaǵda ydanbasqajaǵda yǵaótiwd ikórsetet uǵınobektivprotses lerditolıqhámh rtáreplmeashıpberiw.

Tarixiylikprintsipiizertlewshitekseripatırǵanobekttińkelipshıǵıwın, ózgerislerinhámrawajlanıwınesapqaalǵanhaldabasqaobektlermenenbaylanıslıǵı, sonday-aqondaǵıózgerislerdińsebeblerinkórsetipberiwgebaǵdarlaydı.

Teoriyahám ameliyattıń birligi printsipi sportpánindeilimizertlewusıllarınqollanıwdaúl kenáhmiyetkeıye.

Denetárbiyasıhám sporttaǵı ameliyiskerlikti hám teoriyanı bayıtıw hám derawajlandırıwdıń tiykarǵı deregideb qaraw zárúr.

ÁDEBIYATLAR DİZIMI

PAYDALANILATUGIN TIYKARGI SABAQLIQ HÁM OQIW QOLLANBALAR, ELEKTRON TÁLIM RESURLARI HÁMDE QOSIMSHA ÁDEBIYATLAR DİZIMI

1. Kerimov.F.A Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar Toshkent 2004-y
2. Guba V.P., Shestakov M.P., Bubnov N.B., Borisenkov M.P. İzmereniya I vichisleniya v sportivno-pedagogicheskoy praktike. Uchebnoe posobie dlya vuzov fizicheskoy kulturi. – M.: Sport Akadem Press, 2002. –211 s.
3. Matveev L.P. Obshaya teoriya sporta. M.: Voenizdat, 1997. –304s.
4. Matveev L.P. Osnovi obshey teori I sporta I sistemı podgotovki sportsmenov. Kiev: Olimpiyskaya literatura, 1999. – 318 s.
5. Seluyanov V.N., Shestakov M.P., Kosmina I.P. Osnovi nauchno-metodicheskoy deyatelnosti v fizicheskoy kulture: Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov fizicheskoy kulturi. – M.: Sport Akadem Press, 2001. –184

Elektron talim resurslari

6. www.tdpu.uz
7. www.pedagog.uz
8. www.Ziyonet.uz
9. www.edu.uz
10. [tdpu INTRANET. uz](http://tdpu.INTRANET.uz)
6. www.eurosport.ru/athletics
7. def.kondopoga.ru
8. www.neopod.ru/catalog/sport/sport_games/

PÁN BOYINShA TAYaNISH KONSPEKTİ

Sportnıpánsıpatındağıprobleması

Sportthaqqındağıbilimlersistemasınjekepánsıpatındaformalastırırw, onıńbilıwusıllarınislepshıǵıwdıámeliyattalaplarında, sportpánlerisistemasındağıǵárezsizilimiypánsıpatındaǵıjekegelgensportthaqqındağıpánnıńteoriyalıq-metodikalıqproblemalardıislepshıǵıwǵabolǵantalaplarıpaydaetedi.

Házirgiwaqıtta sporttıúyrenetuǵınilimiypánlerbirneshe, olardanbiomexanika, bioximiya, fiziologiya, pedagogika, sportteoriyasıhámtaǵıbasqalar. Barlıqilimiypánlersıyaqlıolarizertlewobektisıpatında sporttıńayrıqsha ózgeshelikleri, baylanısların hám táreplerin ajratıp kórsetedi. Olardıń hár bir sporttı óz izertlew predmetisıyaqlıtúsinedi, biraq bul sportthaqqında ǵıtúsini klerdi bermeydi.

Sportpáninde ilimiy bilıwdıń usıl hám printsipi

İlimiy bilıw – insonaqlı inıń qanday dıbir nárse lermánisine, olardıń nızamıy baylanıshá m qatnasıqların dúnyasınak irip barıwdıń kuramalı dialektikalıq protsesine aytıladı. İlimiy bilıwsız ábiyathám sotsiyalturmıstı jaqsıt árepe óz gertiwm úmkinemes. Hám memizge belgilibolǵan, dúnyanı bilıw haqqında ǵımás ele filosofıyanıń tiykarǵımáselesi esaplanadı.

Bilıw barısında insonaqlı (bilıw subektı) hám barbolǵan barlıq (bilıwobektı) óz-arabaylanıstap oladı. İnsandı nıyanıú yrenedisini nıshında aoliyele genbárshe bilımlerobektiv barlıqtı nısa wleleniwime s, yakısu bektiv sa wleleniw bolı ptabıladı.

İlimizertlewdiń tiykarǵı basqıshları

İlimiy-izertlew jumısları úlkendóretiwshilik hám tınımsız miynet bolıp, bul joldı izertlewshini júdákóphárqıylıqıyınshılıqlar kútedi, olardı jeńiwushıń kúshli shıdam hám sabır kerek boladı. Endi baslap atırǵan izertlewshini jumıstı qalayıp barıw kerekligin bilmeydi.

Hárqanday ilimiy izertlew jumıslarıtó mendegishe óz-arabaylanısqan basqıshlarǵa bóliniw úmkin:

İzertlew probleması, obektin hám predmeti

İlimiy izertlewde gende, qanday dıbir jańa máse leniń ilimiy táreptenislepshıǵıw túsini ledi. Hárqanday ilimiy izertlewdiń ek itiykarǵı belgisi boladı: birinshiden, izertlenetuǵın problemanı izertlew nátiyjesinde shıǵarılǵan jańalıǵı, aldın úyrenilgen máse leni nıjanamaǵı rmatlarınanıqlaw; ekinshiden, izertlewshini aldına qoyǵan shes him hám jum maqlardıń isenimliliǵı. İlimiy izertlewde óz-arabaylanıse kibólimne nıbar atboladı;

İzertlew maqseti hám wazıypaların belgilew

İzertlewniń maqseti teoriyalıq- bilıw yama sa ámeliy sońınátiyjege baǵdarlaw.

Hárqanday ilimiy izertlewdiń maqseti belgili bir ilimiy problemanı sheshiw denıbarat.

Maqset izertlewdiń jańa deanıq maqsetler inebolınedi. Olar izertlewshini tárepten júze gelgen probl emanı teoriyalıqtárepten analizlew hám onı ámeliy atasheshliw jaǵdayı názardetu tiladı.

U'yreniletu'gınpoblemanıńteoriyasıhámameliyatja'gdayınanalizlewbirinshınáwbetteusımásel edegibarlıqádebiyatlarmenenkentárizdetanıswnázerdetuladı.

PÁNBOYINSHAOQIWMATERİALLARI

1-Tema. Sporttúnpánsıpatındağıprobleması

Sporthaqqındağıbilimlersistemasınjekepánsıpatındaformalastırıw, onıńbilıwusıllarınislepshıgıwdıámeliyattalaplarıda, sportpánlerisistemasındağıgárezsizilimiypánsıpatındağıjekekelgensporthaqqındağıpánnıńteoriyalıq-metodikalıqproblemaldıislepshıgıwğabolğantalaplardıpaydaetedi.

Házirgiwaqıttasportıúyrenetuğınilimiypánlerbirneshe, olardanbiomexanika, bioximiya, fiziologiya, pedagogika, sportteoriyasıhámtağıbasqalar. Barlıqilimiypánlersıyaqlıolarizertlewobektisıpatındağısporttıńayrıqshaózgeshelikleri, baylanıslarınhám táreplerinajratıp kórsetedi.

Olardıńhár birisporttı ózizertlew predmetisıyaqlıtúsinedi, biraq bul sportthaqqındağıtúsiniklerdi bermeydi. Hárqandayhaqqıypán, sonday-aq sportthaqqındağıpánde belgili bir sistemadanıbarat bolıwızárur. Sistemalıq teoriyalıq bilimniń ózinesayózgesheligi, ol bilimniń rawajlanıwında ishki logikalıq bilimdi payda etetuğın quramıy bólimler arasındağınızamlılıqlardıń baylanıslıgınanderekberedi.

Sportámeliyatıhám onıń rawajlanıw barısın pútkil reńliligimenenadekvattárizdesáwlelendirgen. Sporttıń ilimiyligin filosofiyahám de ulıw mailimiymetodologiyasıztúsini bolmaydı. Sportthaqqındağıpándı jaratıwdafilosopiyanıńayrıqsha ornın barhám bul wazıypanıbasqa hesh birpán ornın layalmaydı.

1.1. Sportpánıpredmeti

«Sportpáni» predmetihaqqında sózaytqanıwızdatıykarınandenetárbiasiteoriyasınıń sportteoriyasınanparqı nede ekenligin belgilep alıwız kerek.

Sport belgili bir jetiskenlikke erisiw maqsetinde bellesiwler getayarlalıw bolıpesaplanadı.

Sportshılardı tayarlaw sisteması ekik ish sistemaniń óz-arabaylanıshám bir-birinetásiri. Bular:

a) sportshılartrenirovkası;

b) onıń mákandahám zamandabelgili bir nızamlılıqlardıykarında amelge asırıw

(bul nızamlılıqlardıń amelqılıw hám maqsetke erisiwge bağdarlangan boladı).

Sportshılardı tayarlaw sisteması-sporttıń tiykarğı funksional birligi bolıp,

sportshılardı tayarlaw sistemasıtúsini gitiykarınan «sporttı» hám «sporttıń komponenti (quramıy bólimi)» túsiniklerimenen baylanıslı.

Sporttı

sporttıń tabıgıy rawıshde gıtarixıy rawajlanıw barısında bellesiwlerdiń gárezsiz túsıpatında ajralı pshıqqan jismoniy mashqlar;

Sporttıń komponenti-

onıń rawajlanıw jolındağı jetiskenlikler dárejesin belgilewshı tariyxıy basqışlarğa aytıladı.

Sportpániniń basqailimiypánlerden parqlanıwı,

sporttıń rawajlanıw jolındağı tiykarğı dárejeleribarbólğan bir sistemasıpatında ajralıpturadı;

olsporttıń rawajlanıwı onıń tiykarğı funksional birligi bolğansportshılardı tayarlaw sistemasınıń rawajlanıwı menen ajralmas pútinlikde izertlenedi.

1.2. Sportpánidúzilisiniń metodikalıq tiykarları

Jildan-jilgasporthámsportshilardıtayarlawtuwrısıdağımağlıwmatlarkólemiósipbarmaqta. Bizjúdákópnrsebilemizbiraqbilimlerimizjoqarıdárejedeemes. Sporttarawındağıilimizertlewiskerliginshólkemlestiriwházirgideytártipsizjantasıwsebebinens porthaqqındağıpánnínásiresesportámeliyatınıńrawajlanıwınajamantásirkórsetetuğinkópten-kópfaktlardıkeltiriwmúkin.

Sporttağıilimiyertlewlergeqoyılatuğınjańatalaplartómendegilerdenibarat:

1. İzertlewler, ulıwmalıqhámjuwmaqlar.
2. Sportshilardıtayarlawssystemasınrawajlandırıwdıńbarbolğanimkaniyatlarǵatayanıwhám onioptimallastırıwjollarınızlew.

3. İnsanorganizminińruwhıyhamfizikalıqimkaniyatlarınizertlewhámdeolardıámelgeasırı wáhimiyetinińbasılmaqsetisıpatındaqaraw.

Sporttarawındaıilimizertlewleralıpbarıwbultarawdıńqandaydabırjoqarıshıńlıqqajetiwmen enbara-barbolıpesaplanadı.

2-Tema. Sportpánindeilimiybilıwdıńusılhamprintsipleri

2.1. İlimiybilıwdıńulıwmailimiyusılları

İlimiybilıw

insonaqlınıńqandaydabırnárselemánisine, olardıńnızamıybaylanıshámqatnasıqlarıdúnyasına kiripbarıwdıńkuramalıdıalektikalıqprotsesineaytıladı.

İlimiybilıwsıztabıyathámsotsiyalturmıstıjaqsıtárepkeózgeritiwmúkinemes.

Hámmemizgebelgilıbolğan,

dúnyanıbilıwhaqqındağımáselefilosofıyanıńtıykarğımáselesiesaplanadı.

Bilıwbarısındainsan (bilıwsubekti)hámbarbolğanbarlıq (bilıwobekti) óz-arabaylanıstaboladı.

İnsandúnyanıúyrenedisınıńushındaoliyelegenbárshebilimlerobektivbarlıqtıńsáwleleniwiemes, yakısubektıvsáwleleniwbolıptabiladı.

İlimiy metodologiya bulılimiybilıwdıńulıwmalıqdúnyaqarasqasayprintsiplerisisteması. Sportmetodologiyasıdegendeilimiybilıwdıńusıllarıhaqqındağıtálimattúsiniledi.

Usıl ilimiy mağlıwmatlardıtoplawhámolardıislepshıǵıwdıńtıykarğıjolıbolıptabiladı. İlimiy usılbarlıqwaqıtobektińózgesheliklerihaqqındağıprintsiplerkelipshıǵadıhámolardıńnátıyjesin eerisiwmaqsetindetámiynleytuğınjoljobalar, talaplardıózishineqamtıydı.

Metodika belgilibir usılmenenbaylanıslıbolğanusıllaryamasatexnikalıqjollardıńjıyındısıt úsiniledi.

Metodikadegendetómendegilertúsiniledi: Usıl dıńjekevariantı, belgilibir problemanısheshiw dıńarnawlıjoli, mısalı: sportshınıńtezlik-kúshózgesheliklerinizertlew metodikası:

Hárqandayilimizertlew ilimiy problemanıtabıwdanbaslanıwkerek..

İlimiy problemanı durısorınlawushınpánhám texnikanıńjańajetiskenlikleri hám imkaniyatlar dıbilıw, sonday-aqusıtarawda ótkeriletuğınizertlewlerhaqqındağı tazboldabilimgeıyebolıwhámolardıńdájel erinanıqbilıwıtiyis. İlimiy problemanı durıstańlanıwıonısheshiwshıńkópmağlıwmatlartopla mınberealadı.

İlimiy metodologiyadankelipshıǵıp ilimiy bilıwdıńtómendegisheusıllarınparqlawmúkin: analizhám sintez, induktsiyahám deduktsiya, uqsaslıq (analogiya) hám modellestiriw, qıyaslawhám aniqlastırıw, sistemalıanaliz, baqlawhám eksperiment.

Analiz – predmettiaqıldayamasaámeldequramıybólimlerge (obekttińbólimleri, belgileri, ózgeshelikleri, qatnasıqları) ajıratıpúyreniwdenibaratbolǵanizertlewusılı.

Mısalı: Komandalıqoyındaǵınıytrenerovkabarısındahárbirsportshınıanalızqılıw..

Sintez – (birlestiriw, ulıwmalastırıw, dúziw) – obekttibólimlerinbirliktehámoz-arabaylanıslıǵınıúyreniwusılı.

İlimizertlewarbarısındasintezanalizbenentiǵızbaylanısqan, sebebiolpredmettinanalızbarısındabólimlerdińajratılıpıberilgenbóleklerinbirlestirip, olararasındaǵıbaylanıstıanıqlawǵahámpredmettibirpútinhaldaúyreniwgeimkanjaratadı. Mısal 1:

sportshıartárepinenmikrohámmmezotsikljúklemelerinińulıwماكóleminshólkemlestiriwshihár túrlibaǵdardaǵıtrenerovkajúklemelerinińornlanıwı.

İnduktsiya (durıslaw, qozǵaltıw) – predmettinayrımbóleklerinesaybelgilerdiúyreniwtiykarındaonıńbarlıqbóleklerinesaybolǵanbelgilarhaqqındaulıwmajuwmaqshıǵarıwǵaumumiytiykarlanganizertlewusılı.

Sportshınıńjarıswaqtındaǵıkórsetkishlerinayrıqshaúyrenilip, keyinshelisolkórsetkishlerboyınshaulıwmalastırıw.

Deduktsiya (bayqapalıw)- ulıwmalıqtanjekelikkeqaraypikirjürgiziwusılıesaplanıp, bundadáslepobekttekseriledi, keyinonıńquramıybólimleriizertlenedi. Mısalı:

dásleppalwannıńolyamasabulámeldiorınlawtexnikasıúyreniledi, keyinámelquramıyólimlergeajratılıpkóripshıǵıladı (uslapalıw, kóteripalıw, shalıw, gilemgejıǵıw).

Uqsashıq (analogiya)- ayrımpredmetyamasahádiyselerdibasqalarimenenuqsashıǵıtiykarındaúyreniwgetayanatuǵınılimiy pikirlewusılı. Mısalı:

mektepjasındaǵıbalardıńfizikalıqtayarlıǵınmektepbaǵdarındaúyrenilip, alıńǵannátıyjelerbarlıqmektepoqıwshılarınauyretiledi.

Modellestiriwilimiybiliwusılıbolıp, bundaúyrenilipatırǵanpredmet, hádiyseuqsasbolǵanbasqapredmetmodelgaalmastırıladı, olenkereklibolǵanózgesheliklerdiózindejámlegenboladı.

Sportpánindejarısbarısınmodellestiriwkeńqollanıladı- ekisportshınıńbellesiwbirdeytenglemelertiykarındaúyreniledihámzamanagóykompyuterlerdenpaydalanǵanhaldaiertlenedi. Mısalı:

sportshınıńshamalawarqalıqarsılasımenenbolıpótetuǵınbellesiwlerdimodellestiriwgeimkanberetuǵınkompyuterdástúrleriislepshıǵılǵanhámámeliyattaqollanıladı.

Anıqlastırıw- predmetlerdińbarlıqtáreplerintekseripúyreniwdenibaratbolǵanusıl.

Bundapredmetlerdińjaǵdayıolardıńsharayatıhámtariyxırawajlanıwımenenbaylanıslıǵını zertlew.

Bundasportshılardıńfizikalıqtayarlıǵınquramalastırıwdiesaplawarqalıámelgeasırıwıbolıpe saplanadı.

Baqlawpredmettińkóleminólshewhám sapalıǵınıúyreniwusılı.

Bullmetodsportpáninińbarlıqizertlewerindeqollanıladı. Mısalı, trenirovkabarısındaxronometrajhám motor tıǵızlıǵıprotsenttinanıqlawdapaydalanıladı. (háreket)

İlimiytájriybe(eksperiment)

teoriyalıqizertlewnátıyjelerintekseripkóriwushınhámonımaqsetkemuwapıqtárizdeótkeriletuǵınılimiyusılıbolıpesaplanadı.

2.2. İlimiy biliwdiń prinsipleri

İlimizertlew barısında kerek bolğan ayırım prinsipler bul obektiv barlıqtı bilw, determenizm, rawajlanıw, tariyxıylıq, teoriyahámameliyattıń birligı prinsipleri.

Obektiv barlıqtı bilw prinsipi - insannıń úyreniwskerligin átiyjesinde bizdi qorshağan ortalıq hám onıń nızamlıqları haqqındağı ilimiy biliw prinsipi bolıpesaplanadı.

Determenizm prinsipi izertlewdiń sportpáninde qollanılatusın ilimiy usıllar hámolarğa qoyılatusın talaplarıdıykarlawda úlken áhmiyetke iye. Bultalaplardı ómendegishe: tańlangan usıl dıń izertlew obekt hám onıń ózgeshelikleri, izertlewdiń hár bir keyingibasqısh hám odan dıń gıbasqıshında alınan maǵlıwmatlardı kórip shıǵıw, úyrenilip atırǵan obekt ayırıp hám baylanıslıǵın, quramalıǵın júzegeshiǵarıp úyreniw bolıpesaplanadı.

Rawajlandırıw prinsipi ilimiy biliwdiń metodikalıq prinsipi sportpáninde ilimiy zertlewge belgilitalaplar qoyadı.

Usı talaplarǵa muwapıqlı ilimiy zertlew barısında úyreniletuǵın obektin rawajlanıwı, ondaǵı ózgerisler hám daber jaǵdaydan basqa jaǵdayǵa ótiwdi kórsetetuǵın obektiv protseslerdi tolıq hám hár táreplme ashıp beriw.

Tariyxilik prinsipi izertlewshite kserip atırǵan obektin kelip shıǵıwın, ózgerisler hám rawajlanıwın esapqa alǵan haldabasqa obektler menen baylanıslıǵı, sonday-aq ondaǵı ózgerislerdiń sebeplerin kórsetip beriwge baǵdarlaydı.

Teoriyahámameliyattıń birligı prinsipi sportpáninde ilimiy zertlew usılların qollanıwda úlken áhmiyetke iye.

Denetárbiyası hám sporttaǵı ámeliy iskerlik hám teoriyanı bayıtıw hám derawajlandırıwdıń tiykarǵı deregide b qaraw zárúr.

Jarısı ótkeriw hám shólkemlestiriw barısınan analizlew hám de ulıwmalastırıw arqalı izertlewshioziniń qızıqtırǵan ilimiy problemanı teoriyalıqtárepten úsinip alıwı ushın zárúr bolǵan faktı maǵlıwmatlardı toplaydı.

3-Tema. İlimiy zertlewdiń tiykarǵı basqıshları

3.1. Jumıs basqıshlarınıń ulıwmalıq negizi

İlimiy-izertlew jumısları úlken dóretiwshilik hám tınımsız miynet bolıp, bul jolda izertlewshiniń júdá kóphárqıylı qıyınshılıqlar kútedi, olardı jeńiwushin kúshli shıdam hám sabır kerek boladı.

Endi baslap atırǵan izertlewshini jumıstı qalayalıp barıw kerekligin bilmeydi.

Hárqanday ilimiy zertlew jumısların ómendegishe óz-arabaylanısqa basqıshlarǵa bólinedi:

- izertlew temasın tańlaw:

tańlangan tema ilimiyliktárepten aktual bolıwı tiyis. Máseleni úyreniw, anıqlaw, ilimiy kollarbalardıń metodikasın qollanıw, izertlewdiń maqseti hám wazıypaların aydınlastırıw menen jum maqlanadı;

- jumıs rejesinde úziw: izertlew usılların ózlestiriw hám onıń tiykarǵı basqıshların belgilew, jobalastırıw;

- jumıs materialların toplaw: bul basqısh jumısal dındaturǵan wazıypalar hám olardı sheshiwushin tańlangan usıllar, temaǵa say bolǵan maǵlıwmatlardı jıynaw tárizinde ámelge asırıladı;

-Mağlıwmatlardı analizlew, ulıwmalastırıw,
islengen jumıslardı toplaw hám izertlew natıyjeleri boyınsha anıq juwmaqlar shıǵarıw,
-izertlew dijuwmaqlaw, ilimiy seminar hám konferensiyalarda qatnasıw.
İlimiy izertlew nıń joqarıdıkórsetilgen basqıshları óz-arabir-biri menen baylanıs qan,
olar dıń birine kinshisine najratıp bolmaydı.
İlimiy izertlew dıń jetiske nligi onı qanday dúzilgenligi hám metodlar menen támiynlengenligi
ineemes, al izertlew gini tańlangan temasına qanday qatnasta ekenligine baylanıslı..
Jumıstı alıp barıw barısında izertlew shıtanlapalǵan teması boyınsha qızıǵıwı,
berilip jumısalıp barıwı,
ilimiy teması haqqında oylaw hám izertlew máselelerin sheshiw dıń jaqsı jolların izlep tabıwı tiyis.

3.2. İzertlew teması tańlaw

İlim izertlewde jumıstamanı tańlawdan baslanadı. Onı durıstańlanıwı bolsaj jumıstıń keyingij
etiske nligin belgileydi. Sonı uşın datemanı durıstańlanıwı úlken áhmiyet keiye bolıp,
izertlew shı hám ilimiy basshıtárepinen úlken itibardı talap etedi. Jumısilimiy tárepten qoyılatuǵın
alaplardı talap beriwishárt.

İlimiy izertlew temasınıń jetiske nligin belgileytuǵın tiykarǵı talaplardı tómendegishe:

- a) aktuallıǵı, yaǵnıy denetárbiyası hám sporttıń tarawındaǵı teoriyalıq hám ámeliy áhmiyeti,
- b) alıngan maǵlıwmatlar, izertlew usılı hám jańalıǵı,
- v) trenerlik hám pedagogikalıq ámeliyatıń baylanıslıǵı,
- g) sport pániniń belgili birtarawındaǵı ilimiy másele nisheshiwge baǵdarlangan bolıwı,
- d) ilimiy jańalıǵı, maqseti, wazıypası, obekt hám predmetiniń bolıwı.

İlimiy izertlew temasınıń jetiske nligin anıqlaw uşın izertlew shı tómendegibaǵdarlar boyın
haislenetuǵın jumıslardıń dáslepki analizinkórishigı wıtiyis.

- temanıń úyrenilgenlik dárejesin anıqlaw;
- izertlewde qollanıwı kerek bolǵan usıllardı belgilew;
- izertlew dıń maqset hám wazıypaların anıqlastırıw.

3.3. İzertlew dıń isrejesindúziw

İsrejede jumıstıń baslanıwı hám juwmaqlanıwı múddetleri kórsetilip,
bunda ámelge asırılatuǵın wazıypalardıń túrlerini qetip jılı hám aylarǵa bólinip kórsetiledi. (mısalı,
adebiyatlardı jıynaw hám úyreniw), Olardı tómendegishe:

- a) temayıńsha ádebiy dereklerin b bibliografikalıq kórsetkishlerin bir qatarkórishigı wıjolı menen
anıqlaw;
- b) úreniw kerek bolǵan ádebiyatlardıń dizimin (kartotekasını) dúziw;
- v) tańlap alıngan ádebiyatlardı oqıps hıǵıw, (qısqash mazmunın jazıp alıw,
kerekli maǵlıwmatlardı kóshiriw);
- g) úyrenilgen ádebiyatlardı boyınshakritikalıq obzorında úziw hám juwmaq shıǵarıw.

Izertlew basqıshları hám olarda alıp barılatuǵın jumıstıń belgili túrlerin rejelestiriwde belgilen
genusıllardıń izbe-izligin anıqlastırıp alıwız árúr.

Jokarıdıkórsetilgen wazıypanıń túri ádebiy maǵlıwmatlar boyınshabolıp,
bul rejenıń tekǵanabirtúri bolıpesaplanadı. Bunnan basqada izertlew dıń obektini,
qollanılatuǵın metodlardı toplamı, ilimiy tájriybe (eksperiment) sıyaqlı túrleri de bar.
Bulardıń hár qaysısı isrejede kórsetiliwı tiyis.

Jáne isrejede jumıstıń baslanıwınan baslıp juwmaqlanaman degenshe yaǵnıy qorǵawǵa alıp shı
ǵıwǵa deyin kórsetiliwı tiyis.

3.4. Jıynalğanmağlıwmatlardıanalizlewhámulıwmalastırıw

U'yreniletuğınobekthaqqındağımateriallardıjıynawhámtoplawhárqandayizertlewdińtiyk arğıbólimdekerlibolıp, jıynalğanmağlıwmatlardıanalizlephámolardıulıwmalastırıweńkerlibasqıshsanaladı. Usıbasqıshdaizertlewshiúyreniletuğınmáseselenitereńhártáreplemekoripshıǵıwı, toplağanmateriallarınailimiyliktáreptendurısbahaberiwihámisenerlidálillerkeltiriwitiyis. Jıynalğanmağlıwmatlardıjumıstıńmaqsetihámwazıypasınankelipshıqqanhaldakerekli tártiptetoparlardıaaıratıpalıwmaqsetkemuwapıqbolıptabiladı. Bundaytoparlastırıwhártúrlibelgilergekóreámelgeasırılıwumkin. Bóliwdesportshılardıńjası, jinsı, tayarlıq dárejesine (háweskerler, razryadiyeleri, sportustalarıhámxalıq-aralıqsportustaları) qaraporınlanadı

İzertlewmateriallarınbelgilengenmaqsettiykarında toparlırgabólipalıw, olardıanalizlewhámulıwmalastırıwprotsesikerekbolıp– alınğanmağlıwmatlardıqıyaslawımlazım. Bunnanmaqset – olardıńuqsashám parqlı táreplerin qurawshı teoriyalıq qaraslarsistemasınamaslıǵınashıpberiwke rek..

İzertlewdinjuwmağında yaǵınıyjuwmaq bóliminde jumıstıń mazmunınashıpberiwde shama lawyamasaboljawemes, alanıq faktler getayanıp mağlıwmatlarkeltiriwimiztiyis.

3.5. İlimiy jumıstıjuwmaqlaw

İlimiyizertlewdińeńkeyingibaskıshıızbe-izlikte qoyıpshıǵıwjuwmaqlawbolıp, ádette bunıńquramına izleniwler natıyjelereseminerkeńesten ótiw, sınhámpikirhámjumıstı birqat aroqıp jıǵıwshı denetárbiyasıhám sport tarawında ǵılımpazlarǵatarkatıwjuyamaqlayabólimin ekiredi. Bunday ilimpazlar jumıstı kóripshıǵıp óziniń pikirlerin bildiredi.

Jumısnatıyjeleresizertlewshiislegen ilimiy toparda (kafedra, bólim) kóripshıǵıladı hám oǵansınberedi. Islengen jumıs boyınshailimiyjurnallarda, konferentsiyalarda (ilimiy maqala, tezis) ilimiy jumıs boyınshamağlıwmatlarberipbarıwitiyis. Jumısta alıpbarılatuǵın izertlewdińtiyk arǵı mazmunı aldınnan járiy alanıwihámonı qorǵawǵa alıpshıǵıw májbúriy shartlerdiń biriesaplanadı.

İzertlewnatıyjeleres boyınshaseminarhám ilimiy keńeslerde avtor birneshe paydalımásláhátleralıwımumkin.

Olbarlıqberilgen másláhátlerdi jaqsılap úyrenedi zárúrbolsaqaytadanislepshıǵadı. Bul másláhátler ilimiy jumıstıń mazmunın jaqsılawǵa imkanberedi.

4-Tema. İzertlew problemi, obektihám predmeti

İlimiyizertlewdegende, qandaydabır jańa másele ni ilimiy táreptenislepshıǵıw túsiniledi. Hárqanday ilimiyizertlewdiń eki tiykarǵı belgisiboladı: birinshiden, izertlenetuǵın problemanı izertlewnatıyjesinde shıǵarılǵan jańalıǵı, al dıń úyrenilgen másele niń jańa mağlıwmatlarınanıqlaw; ekinshiden, izertlewshı aldın aqoyǵan sheshimhám jummaqlardıń isenimliliǵı.

İlimiyizertlewde óz-arabayanı sekibólimneni barat boladı.

Birinshibólım – islenipatırğan problemanı izertlewdiń ózibolıp, onıń maqseti temanıń hártárepleme úyreniwdeni barat. Bul protsess boyınsha úyreniletuǵın problemanıń ózgesheliklerinesay material tartoplaw, olhaqqındaǵı faktlı maǵlıwmatlardı jıynaw, olardı sistemaga salıw, temahaqqındaǵı pikirlerdi ortaǵataslaw hám top lanǵan maǵlıwmatlardı ulıwmalastırwı kiredi.

İzertlewniń ekinshibólımı ilimiyizleniw nátiyjeleriniń ádebiy bayanı esaplanadı. İzertlew nátiyjelerini senimlitárizdetiykarlap beriliwi, aldına qoyılǵan qaǵıydalardı dálillewushin olardı talapları tiykarında kórsetip beriw, jeke hám ulıwma pikirlerimenen baylanıstırwı tiyis.

İzertlew problemasıń sheshiwushin tómen degishetalaplar qoyladı:

-«mashkalalı» (izlengen, belgisiz) hám «mashkalasız» (belgili)

arasındaǵı shegaranıńanıqbolıwı;

-ulıwmalıq problemadankerek bolmaǵan problemanıń ajratılıwı;

-ulıwmalıq problemalardı bólistirip,

jeke problemalardı hám onıń ústinligi boyınshatártip kesalıw.

Sotsiyalqarsılıqqa ashıqaydınyamasajasınıyebolǵan hám de problemalı waqıtı júzegekelti retuǵın hárqanday nárse izertlew obektibólıwım úmkin.

Sportpánde izertlew obektibilıwbarısını nabaǵdarlanǵan nárse.

İzertlew predmeti deb obektini úyreniletuǵın ameliy hám teoriyalıqnázerdegi enkerikli ózgesheliklerini hám táreplerine aytıladı.

Mısalı sportseksiya sına balalardı qabiletijollarıń islepshıǵıwdá izertlew probleması, obektini hám de predmeti qanday bolıwın kóripshıǵamız. bul izertlewdiń probleması balalardı «keleshge bar» hám «keleshge joq» larǵatıńlawdı islepshıǵıwdanı barat. İzertlew obektibilıwma bilim beretuǵın mekteplerdiń tómen giklassoqıwshıları. İzertlew predmeti sportseksiya sına balalardıń analıwdanıqlaw.

5-Tema. İzertlew maqseti hám wazıypaların belgilew

İzertlewniń maqseti teoriyalıq- biliwy masa ameliy sońın nátiyjege baǵdarlaw.

Hárqanday ilimiy izertlewdiń maqseti belgili bir ilimiy problemanı sheshiwdeni barat.

Maqset izertlewdiń jánedeanıq maqsetlerine bólinedi.

Olar izertlewshı tárepi neni júzegek elgen problemanı teoriyalıqtárepten analizlew hám onı ameliyat tasheshli wjaǵdayınázerdetutiladı.

U'yreniletuǵın problemanı teoriyası hám ameliyat jaǵdayın analizlew birinshináwbette usı másel edegibarlıq ádebiyatlar menen kén tárizdetanıw nárzerdetutiladı.

Ádebiy derekleri úyreniwde tómen degilerdi aydınlastırwı lazım:

-avtor diń tiykarǵı ideyası, onıń úyreniletuǵın temaǵa qatnasınıanıqlaw;

-avtor diń qanday ideyaları jetkilikli dárejede dálilengen, alqaysıları dálil lenbegen;

-qosılıwım bolmaǵan ideya, juwmaq, usınıslar;

İzertlewdiń wazıypaları tómen degilerdeni barat:

-ulıwmalıq problemaǵa kiriwshı belgili teoriyalıq máseleni sheshiw;

-problemanı sheshiwde ameliyattı ilimiy tájriybetiykarında úyreniw;

-izertlew nátiyjelerini ameliyattapaydalanıwushin usınısları islepshıǵıw.

İzertlewdiń wazıypaları ózáhmiyetine iyebolıw kerek. Hárqanday izertlewge qoyılatuǵın zárúri talap izertlewdiń ataması, sondaya qobektibilıw, predmetibilıw, problemaları, maqset hám wazıypalarınıń dúzilisinemu wapıqbolıwshı hárt.

Lektsiya O'zbek toparlariga

1-Mavzu. Sportning fansifatidagi umumiy moshisi

Hozirgizamonsharoitidafaylasuf, jamiyatshunos, ruhshunos, fiziologolimlarvaboshqaqatorilm-fansohasivaki llariningsportfanimohiyatinianiqlashga, uningrivojlanishqonuniyatlarini, insonor ganizmidamavjudruhiy-funksionalvajismoniyimk oniya tlarzahira larini bilishgaqiziqishinih oyatdaortdi.

Sportfaniningwzigaboshqaturlibilimsohalarivakillariningdiqqatlarinitoborakwproqjalbet ganholdabosibwtganywlibizniHozirgibosqichdayagonasportfanibunedgakelaetganihaqidagi masalanikuntartibigaqwyishgahamdaunijiddiymuhokamaqilishgaundaydi.

Sporttwgrisidagibilimlartiziminiyagonafansifatidashakllantirish, uningbilishusullariniis hlabchiqishniamaliettalablariham, sportfanlartizimidagimusta qililmiyfansif atidayuzaga kelgansporttwgrisidagifanningnazariy-metodologikmuam molariniish labchiqishgabw lganehtiëjlarhamtaqozoetadi.

Hozirgipaytdas portni (sportamaliëtini) wrganadiga nmustaqililmiyfanlaranchagina: biomexanika, bioximiya, fiziologiya, pedagogika, sportnazariyasivaboshqalar. Barchailmiyfanlarkabiul artadqiqotobektisifatidasportningalohidaxususiyatlari, munosabatlari, jihatlariniajratib oladilar. Ularningharbiris portniwzicha, wztadqiqotpredmetinuqtainazaridantushunadiva, tabiiyki, busporttwgrisidayax litta savvurbermaydi. Harqand ayhaqqoniyfan, aynichoğdasporthaq idagifanham, yaxlitbirtizimd aniboratbwlishizarur. Tizimliliknazariybilim ningwzigaxosx ususiyati, ubilimni ngrivojlanishidaichkimantiq, bilimnitashkiletgantarkibiyqisml arorasidaqonuniyalo qadorlikmavjudligi dandarakeradi.

Sportamaliëti vauningriv oylanishjaraë ni nibutunrang-b arangligibilanadekvattar zdaaksettirgansportningya xlitilmi ytasvirinifalsafaha mdaumumilmiymetodologiya sizaslotasavvuretibb wlmaydi. Sportningtwlata sviriniishlab chiqishda, sporthaqidagiyagonafanniyarati shdafalsafaningalohidawrnibo rvabuvazifa niboshqahechbirfanbajaraolmaydi (jumla dan, jismon iytarbiyanazariyasiham).

Falsafadialektikanivoqeliknin azariyj ihatdanwz lashtirishnin gumumiyusulisifatidatushunadi. Falsafakate goriyalaritiziminin gtuzilishtamoyillari, ushbutizimdaqaysifanwznazariy inikosinito pishid anqatinazar, umumandialektiktizimtuzilishini ngtamoy illarihisoblanadi.

Dialektikusulningasosiytamo yilvakategoriya lariadabiëtlarda etarlich achuqurvamufassalëritilgan. Faqatshunitakidlashjoizki, u lar danbiriningam algaoshi shiwzortidanboshqalariniergashtiradivashutariqaumandialektikusulningamalgaoshi shini (rea lizatsiyasinitaminlaydi).

Harakatninguë kibualo hidashaklinitadqiqetuvchifan dialektikagaumumanhara kathaqidagifansifatidaqaraydi. Aniqrogi, bundayzaruratmaz kurfanpredmetiuchu nxosbwlgan xususiyatva munosabatlarundashupre dmetningtaraqqiyetishinatijasisifa tidaqaralgandayuzagakeladi. Bundazaruratgakwradialektikaqonunlariuning (fanning) mazmuniyharakatlaritamoyillarig aaylanadi, fanningwziesadialektikshaklgaegabwladi.

Dialektikausulnibevosit aaniqfanlarmaterialigaqwillabwlmaydi. Dialektikaniilmiybilis hdaqwlla shbilvositalikxususiyatigaega. Bilvositalikush bufanningwzigarishi, ularmazmuniningrivojlanibborishi, ularobektidadi alektiknazariy apredmetigaayla naoladiganxo ssalarvato monlarning topilishidemakdir.

Dialektikusuln inganiq fandaqwillanilishiunda giwzgarishnin gyangi, yanadayuksakr oqnazariy darajagaktari lishin inazardatutadi.

Taraqqiётasnosidasporttwógrisidagifanwz-wzidanshundayholatgakeldiki, bilishning nazariyasullari uning atoborachiqurroq kiribborib, Hozirgi paytda juda muhim, shatto belgilovchi ahamiyatga ega bo'lib qoldi. Aslida, sporttwógrisidagifanning tajribaviy fansifatidagi rivojlanish mantiqi uning nazariylashuviga olib keldi. Ammon nazariylashish deganda, uning wzamalijasosibilanalogoqasini uzib, tajribawtkazuvchi fansifatidafaoliyatini tixtatganligini tushunmaslik kerak. Nazariylashuv xususidagapirganda, biz bilishning nazariya empirik shakllarini sifatidagi aksentlarning rinal mashishini, ular orasidagi aloqaxususiyatlari wzgarishini nazardatutamiz. Sporttwógrisidagifanning nazariylashuvi uning nazariylar bilan tixtinishi, undan nazariy fikrlash rolini goshishi, fantuzilishining yuzag kelgan qayta qurilishidema kki, natijada, uning samaradorligi kwproqnazariyatdqi qotlarga bogliq bo'lib qoladi. Harqanday, jumladan, sporttwógrisidagifan rivojining dastlabki bosqichlarida, ushakkilanishning empirik davriniboshdan kechiraётgan pallada, hodisalarning empirik malumotlar orasidagi wzaro aloqadorligini belgilash gaxizmat qiluvchi bilishning induktiv usullari ustunroqedi. Undamashgulo tvositalariva usullaritasniflanish turining eng oddiy nazariy umumlashmalarini ham empirik bilish rivojiga sezilarli turkib beradi. Biroqtajribamalumotlaridoirasining toborakengayib borganisayin, ularni nazariy jihatdan anglash, oqilonaravishdaguruhlargabwlishvatizimlashtirish ehtiётiga aylanib qolmoqda. Bu ishlarining wzvaqtida olibborilmaётganligi ёkibutunlay wtkazilmaётganligi tadqiqotlarning rivojlanishiga twsqinlik qiladi.

1.1. Sportfanipredmeti

«Sportfani» predmeti xususidaswzyuritganda, uning jismoniy tarbiya nazariyasivasport nazariyasidan farqini madaekanligini belgilab olishimiz kerak. Sporttwógrisidagimavjud bilimlarkabibiz sportchilarning mashgulo ttizimi, unitakomillashtirish sporttexnik natijalarning wsish suratiga kattatasirkwsatadigan muhim omil ekanligi haqidagi qoidani ham aminkoretmaymiz. Chindan, bularmuhim omil, ammobelgilovchi emas. Biztakli fetaётgan sportkontseptsiyasi uning rivojlanishini tushunish gabilraqatorsifat jihatidan yan ginoqtalarni olibkiradi.

Ular orasida quyidagitariflareng muhimlaridir:

- 1) sportmuayyan muvaffaqiyatlarga erishish maqsadidabellashuvlarga (bellashuv faoliyatiga) tayёрlanishdir;
- 2) sportchilarni tayёрlashtirish tizimi ёkik iktizimchaning wzaro aloqasivabirbirigatasiridema kdir.

Bular: a) sportchilarni trenirovkasi; b) uning makondavazamondamuayyan qonuniyatlarasosida amalga oshirishni taminlash (bu qonuniyatlarining amal qilish umumiy maqsadga erishish gawnal tirilgan bo'ladiki); 3) sportchilarni tayёрlashtirish tizimi-sportning asosiy funksional birligi;

4) sportchilarni tayёрlashtirish tizim tushunchasi aynivaqtida «sportturi» va «sportning tarkibiy qismi (komponenti)» tushunchalar bilan bogliq.

5) sportturi – sportning tabiiy ravishdagitarixiy rivojijara ёnidabellashuvlarning (bellashuv ёkimusobaqafaoliyatining) mustaqil turifatidaa jralibchiqqanjismoniy mashqlar;

6) sportning «tarkibiy qismlari»- uning rivojlanish yulidagi muvaffaqiyatlar darajasini ta'vsiylovchi tarixiy bosqichlar.

Sport fan boshqalimi y fanlar dani bilan farqlanadiki, (tarkibiy qismlari) usportga uning rivojlanish yulidagi asosiy darajalari mavjud bo'lgan yaxlit tizim sifatida endashadi; usportning rivojini uning asosiy funktsional birlig bo'lgan sportchilarni tayayrlashtirish tizimining rivojini bilan ajralmas butunlikda olib tadqiqetadi.

Sport fanini nazariy kontseptsiyasigak wrasportning asosiy yashash shakllari sifat jihat dani h oyatdaxil ma-xilekanligini hisobga oladi, insonning ijtimoiy-biologik «tabiati», ruhiy-jismoniy imkoniyatlarini bilish quroli, shubilan birga, sport amaliyotini w zgartirish b w yichak w rsat mab w lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, sport fanini predmetining asosiy qirralariga quyidagilarkiradi:

- sportning yaxlit tizim sifatidagi rivojlanish qonuniyatlari:

- sportchilarni tayayrlash (mashg'ulot) qonuniyatlari:

- sportchilarni tayayrlashtirish tizimining holati,

unitashkiletuvchilik iktizimchalarning wzaromunosabati va aloqasi:

- sportning tarkibiy qismlari, ularning doimori rivojlanib boruvchi munosabatlari:

-

mutaxassislar ningsport turlari b w yichasportchilarni tayayrlashtirish tizimlarini rivojini rejalashtirish, tashkil qilish va boshqarishni takomillashtirish gadoir faoliyatlari.

Sport fanini predmeti kontseptsiyasini tarkibiy qismlarining keltirilgan riyxatini aniqlashtirishu chun zarur va etarli deb hisoblaymiz. Shuning uchun ham zarurki, mazkur tarkibiy qismlardan birortasi etishmasa, predmet kontseptsiyasiga ul b w lmay qoladi. Shuning uchun ham etarliki, ularning baribir galik d a predmet kontseptsiyasining tugalligini (bizning davrimizganisbatan) ifodalaydi.

Har qanday fan predmetining tahlili w zigatarixiy endashuvni talab qiladi.

Buning sababishundaki, predmet va uning ranganuvchifandi oimori rivojlanishda. Har biryangi, yuqori oq bosqich d a fan predmetning ilgarimalum bo'lmagan jihatlarini ochib boradi.

Bilishning rivojlanishigata alluqlib umumiy qonuniyatsport w g'risidagi fan rivojida ham w zifod asini topadi.

Sport fanining predmeti yaqin kunlarga chafaqat birywnalishda - sportchilarsport mahoratining shakllanishi qonuniyatlari ni tadqiqetish ywnalishidari vojlangan.

Ammobilimlarning mavjud tizim sport rivojining malum davrigacha sport-texnika natijalarining w sish jaraeni tushuntirib bera oldi, keyin tushuntirish, bashorat qilish ham d a w zgartirish vazifalarini bajar may qwydi, uning predmeti d a sport rivojlanishining ijtimoiy jaraeni lari qonuniyatlari ishlay may qwydi.

Shunday qilib, sport w g'risidagi yagona fanni yaratish,

sportning yangi nazariyasini ishlab chiqish ehtiyeji yuzagakeldi:

bu fanning ad a umumlashgan ligi t u fayli w z tarkibi g a birun sursifatida "eskisport nazariyasini" olishi kerak edi,

shunda sport w g'risidagi zamonaviy fan predmetini uning rivojlanish jaraeni d a kuzatish mumkin bo'lganlardi.

Sport w g'risidagi fan amaliyot gadoir k w p gina aniqlash uchun ishlonchli zamin yaratadi, xususan,

Wzbekiston sportining xalqaromusobaqalardagi ustunligini ta'minlayoladigan sportchilarni tayayrlashning shunday tizimini ilmiy jihat d a nasoslab berish gaim kontu g'diradi.

Ammozzbek sportchilari sport-texnika natijalarining w sish suratlarichetelsportchilari ningsport-

texniknatijalarisishsuratlaridanyuqoriroqdarajagaerishsagina, bundaygalabaniqwlgakiritishmumkin.

1.2. Sportfanituzilishiningmetodologikasoslari

Yildan-yilgasportvasportchilarnitayërlashtwgrisidagixborotlarhajmiwsibbormoqda. Bizjudakwpnarsabilamiz, ammobilmlarimiztarqoqvauzuq-yuluqdir. Egallanaëtganyangibilimlarnimavjudlaribilanbirlashtiribyuborishkwpinchaosonkechmaydiv ashuninguchunular, odatda, amaliëtgatatbiqetilmayqolibketadi. SportsohasidagiilmiytadqiqotfaoliyatinitashkiletishgaHozirgidekartibsizëndashuvtfaylispottwgrisidagifanningva, ayniqsa, sportamaliëtiningrivojlanishigasalbiyatasirkwrsatadigankwpsdan-kwpsfaktlarnikeltirishmumkin.

Sport, Hozirgidunëdainsonfaoliyatiningharqandayboshqasohasikabi, shiddatlikurashlarmaydonigaaylandivashundaybwlibqolmoqda. Shuninguchunhammamlakatimizningxalqarosportmaydonlaridagiobri-etiborivaustuvorligihaqidagimasalanihoyatdadolzarbdir. Mamlakatimizningmadaniyqurilishdoirasisohalaridanbiridagiustunliginingengyaxshiiisboti-wzbeksportchilariningërqin, qatiyvamutlaqgalabalarihisoblanadi.

Yuqorimalakalisportchilarnitayërlashningsifatjihatdanyangiusuligabwlganehtiëjbuyangi vazifalardarajasidaturadiganishonchlinazariyaniishlabchiqishzarurliginikwrsatmoqda.

Sportdagiilmiytadqiqotlargaqwyiladiganyangitalablarquyidagiqoidaldawzifodasinitop gan:

1. Tadqiqotlar, umumlashmavaxulosalarningyaxlittizimlilikxususiyati.
2. Sportchilarnitayërlashtiziminirivojlantirishningmavjudimkoniyatlarigatayanishvaunio ptimallashtirishywillariniizlashniuygunlikdaolibborish.
3. Insonorganizminingruhiy-jismoniyimkoniyatlarigailmiytadqiqotlarhmdaularniamalgaoshirishahamiyatiningboshmez onisifatidaqarash.

Kwrsatilgantalablarningssinggisinalohidatakidlashkurak, chunkioxir-oqibatdastlabkiikkitalabningbajarilishihamungaboqliq. Sportchilarnitayërlashtiziminirivojlantirishningijtimoiyyihatlarinihaletish, shuningdek, sportchiningbirinchijihathaletilishibilanuzviyaloqadabwlganwzqobiliyatlarinirivojlantirishhmdatamillashtirishimkoniyatlarigaqarabmwjlalolishilmiysportnazariyasiningyaxlitlikxusu siyatizaruratinishartqilibqiyadi.

SportaraqqiëtiningHozirgizamonsharoitidasportmahoratiningshakllanishjaraëni (sport – texnikanatijalariningwsishsurati) sportchilarnitayërlashtiziminingahvoligaqanchalarboqliqligiyaqqolkwzgatashlanmoqda. Shuninguchunhamsportchilarnitayërlashtiziminingrivojlanishijaraënidanimaniqandayrejalas htirish, tashkiletishvaboshqarishnibilishjudamuhim.

Sportchilarnitayërlashtizimibilanuningtizimchalarinibirbutunhodisasifatidatadqiqetish, unisport-texniknatijalarwsishiningengmuhimzahirasidebhisoblash, butunlikkaboshqaruvningalohidavazifasisifatidaqarashkattaahamiyatgaega.

Nazoratuchunsavlatopshiriqlar

1. Sportfaoliyatiniwrganadiganilmiyfanlarnisanabbering.

2. Sportfaniboshqafanlardannimasibilanfarqqiladi?
3. Sportfanipredmetiningaosiyqirralarinikwrsating.
4. Sportwgrisdagifanqandayasosiyasalarnihalqiladi?
5. Sportdagiilmiytadqiqotlargaqwyiladiganaosiytalablarnimalardaniborat?
6. Sportchilarnitayrlashjaraeniningijtimoiyjihatlaridegandanimanitushunasiz?
7. Sportchilarnitayrlashjaraeniningbiologikjihatlaridegandanimanitushunasiz?
8. Sportchilarnitayrlashmuammolariniyaxlit (kompleks)
wrganishdegandanimalarnitushunasiz?
9. Sport-
texniknatijalarningwsishsuratlaribilansportchilartayrlashnirejalashtirishningtakomillashtiril
ishibwyichawtkazilaetganishlarningborishiorasidagialoqadorlikniochibbering.
10. Sportsohasidagiilmiytadqiqotlargaqwyilaetganyangitalablarnisanabbering.

Tavsiyaetiladiganadabiëtlar

GubaV.P., ShestakovM.P., BubnovN.B., BorisenkovM.P.
 Izmereniyaivichisleniyavsportivno-pedagogicheskoypraktike.
 Uchebnoeposobiedlyavuzovfizicheskoykulturi. – M.: SportAkademPress, 2002. –211s.
 MatveevL.P. Obshayateoriyasporta. M.: Voenizdat, 1997. –304s.
 MatveevL.P. Osnovobsheyteoriisportaisistemipodgotovkisportsmenov. Kiev:
 Olimpiyskayaliteratura, 1999. – 318 s.
 SeluyanovV.N., ShestakovM.P., KosminaI.P. Osnovinauchno-
 metodicheskoydeyatelnostivfizicheskoykulture:
 Uchebnoeposobiedlyastudentovvuzovfizicheskoykulturi. – M.: SportAkademPress, 2001. –
 184

2-Mavzu. Sportfanidailmiybilishningusulvatamoyillari

2.1. Ilmiybilishningumumilmiyusullari

Ilmiybilish - insonaqliningnarsalarmohiyatiga, ularningqonuniyaloloqalarivamunosabatlaridunësigakiribborishiningmurakkabdialektikjaraëni dir. Ilmiybilishsiztabiatvajitimoiyshaëtnisamaraliwzgartirishmumkinemas. Malumki, dunënilishhaqidagimasalafalsafaningasosiyasalasihisoblanadi.

Bilishjaraënidainson (bilishsubekti) vamavjudborliq (bilishobekti) wzaroaloqadabwladi. Insonolamniwrganadi, shuninguchunhamuolganbarchabilmlarobektivborliqningshunchakitasviriemas, balkisubektivtasviridir. Buningmanosisshuki, bilishjaraënidaoektivlikvasubektivlikorasidaziddiyatyuzagakeladi. Bundabilimlartoborahaqqoniybwlibboradi, yanibilishningrivojlanishi, obektivolamtwgrisdagibilimlarningchuqurlashuvimuqarrarravishdaborliqniyanahamadekvat tarzdaaksettirishjaraënigaaylanadi.

Sportfaniningboshqafanlarkabirivojlanishibundanmustasnoemas. Uilmiybilishmetodologiyasining, jumladan, uningusulvatamoyillariningishlabchiqilishibilanchambarchasboqliq.

Ilmiy metodologiya builmiybilishningumumiy, dunëqarashgaoidtamoyillaritizimidir. Metodologiyadegandaumumanfanda (fanningumumiy metodologiyasi), jumladan, uningmuayyanbirsohasida (bu erda-sportfanimetodologiyasida) ilmiybilishningusullarihaqidagitalimottushuniladi.

Wxshashlik-

ayrimpredmetëkihodisalarniboshqalaribilanixshashligiasosidawrganishgatayanadiganilmiyfikrlashusuli. Masalan: maktabëshidagibolalarningjismoniytayërgarlighalohidamaktablarmisolidawrganilib, olingannatijalarbarchamaktablariquvchilarigatatbiqetiladi.

Modellashtirish ilmiybilishusulibwlib, bundawrganilaëtganpredmet, hodisaungaixshashshundayboshqapredmetëkihodisaga, modelgaalmashtiriladiki, uasliningengmuhimxususiyatlariniwzidajamlaganbwladi.

Sportfanidamusobaqafaoliyatini modellashtirishkengqwillaniladi- ikkisportchiningbellashuvibirxiltenglamalarasosidatasvirlanadivazamonaviykompyuterlarda nfoydalanganholdatadqiqetiladi. Masalan: kurashchiningtaxminiyaqibibilanwtkaziladiganbellashuvlarini modellashtirishgaimkonberad igankompyuter dasturlari ishlabchiqilganvaamaliëtdafaolqwillaniladi.

Mavqumlashtirish – (diqqatnibwlish, chalgitish) – muayyanpredmetlardanrivojlanishningumumiytushunchavaqonuniyatlarigawtishimkoninibe radiganchalgitishusuli.

Buusulpedagogiktadqiqotlardaiquv-mashqjaraëningistiqlolrejasinituzishvaqtidaqwillanilib, bundasportchilarningwtgandavrdagifaoliyatlariniwrganishasosidaulartayërgarliginingkeying idavrdagirivojlanishibashoratqilinadi.

Aniqlashtirish- predmetlarnimavshum, umumiytarzdawrganishdanfarqqilib, ularnibutunserqirraligi, sifatixilma-xilligidaolibtekshirishdaniboratusuldir.

Bundapredmetlarningholatiularmavjudliginingmuayyansharoitivatarixiyrivojlanishibila nbogliqholdatadqiqetiladi. Shutariqa, sportchilarijismoniytayërgarliginitakomillashtirishistiqlollariyangiusuldanfoydalanganholda hisob-kitoblarorqalianiqlanadi.

Tizimlitahlit tadqiqotobektinibirtizimnitashkiletuvchiunsurlaryigindisisifatidawrganishd emak.

Ilmiytadqiqotlardauobektningtizimsifatidagiholatigamazkurobektningamalqilishigatasirkwrsatadiganbarchaomillariibilanbirgalikdaolibbashoberishnikwzdatutadi. Ushbuusuldansportfanidamasalan, musobaqafaoliyatini yaxlitholdawrganishjaraënida, xususan, sportchichiqishlariningsamaradorligigatasirkwrsatadiganomillarnianiqlashdakengfoydalanil adi.

Kuzatuv predmetnimiqdoriylchashlarvasifatiytariflarywlibilawrganishusulidir. Usportfaniningbarchatadqiqotlaridaqwillaniladi. Masalan, trenirovkamashg'ulotixronometrajidahamdamashg'ulotningumumiyyamotor (harakat) zichligifoizini aniqlashdaundanfoydalaniladi.

Ilmiytajriban nazariytadqiqotnatijalarinitekshiribkwrihuchununingmaqсадigamuvofiqla vishdawkaziladiganilmiy sinovdir. Ilmiytajribahodisaningborishinikuzatishgava, zarurbwlsa, uniaynantakrorlashgaimkonberadiganmuayyansharoitlardawkaziladi.

Sportfanidaishlabchiqilganyangiusuliyatpedagogikilmiytajribadatasdiqdanwtishishart.

2.2. Ilmiy bilishtamoyillari

Sportfanidagi ilmiy tadqiqotlarning wzigaxos belgisishuki, jismoniy tarbiyaning har qanday sohasidagi vrganila etgan har bir hodisa uning rivojlanish jarayonida, wzaro aloqadavani sibatdatekshiriladi. Chunonchi, sportchining iquv-mashq jarayonida qurilishitiziminitavsiflovchifaktlarnitadqiqetaturib, ularning ilgari qanday rivojlangani, muayyan sport turidagi har qanday omillar ularga halqiluvchitagsirkwrsatgani, jismoniy tarbiya nazariyasi va usuliyatining keyingi rivojiga kwr ibchi qila etgan fakt va hodisalar qanday tasir etkaza olishim umkinligini aniqlasabw ladi.

Ilmiy metodologiya atayangan ilmiy tadqiqotlar (agar ilmiy bilishning metodologiya tamoyillariga aniqlanib), ilmda juda muhim vazir xususiyat- ilmiy xolislik va haqqoniylikka ega bwladi.

Ilmiy bilishning ilmiy tadqiqot jarayonidagi o'ziga xosliklarini aniqlash va o'rganish, bu obektiv bilim, determinizm, rivojlanish, tarixiylik, nazariya va amaliyotning birligini tamoyillaridir.

Obektiv borliqni bilishim umkinligi tamoyili

insonning vrganish faoliyatini tashkil etadigan har qanday hodisa uning qonuniyatlarini tashkil etadigan hodisalar qanday tasir etkaza olishim umkinligini aniqlash va o'rganish, bu obektiv bilim, determinizm, rivojlanish, tarixiylik, nazariya va amaliyotning birligini tamoyillaridir.

Sportfanitaraqqiётitarixidan malumki, qandaydir predmetki hodisa haqidagi g'v mufassal bilimlari yangi malumot hamda kashfiётlartasi ridatubdan wzgarib ketgan hollarkwp bwladi. Shuning uchun ham fanning u ekibuyutuqlarini, uning taraqqiётidagi u ekibubosqichnimutlaqlashtirish yaramaydi. Umuman, tarixiy taraqqiётning muayyan bosqichida obektiv g'v risidatwplangan bilimlar doim isbiy bwladi.

Ayrim faktlarni avvaldantanolib, qolganlarini tiborsiz qoldirish, malumotlarnitadqiqotchi ilgarisino vdan etkazgan faraz ekioqliplargamoslash, ungatersbwl gannarsalar haqida eslamaslikka harakat qilish, vrganila etgan hodisalar, faktlarning ayrim jihatlari nika msitish ilmiy xolislikka mutlaqoziddir.

Bilishim umkinligi tamoyili bilishning amaliy faoliyat bilan aloqalarini aniqlash va o'chibberis horqali isbotlanadi. Shu sababdan bilish natijalarini tekshirish hamda tasdiqlash, albatta, amaliyotga tayinish zarur.

Sportfanidagi usuliyat ham pedagogik ilmiy tajribadagi usuliyatlarini o'rganish kerak.

Determinizm tamoyili o'lamda sodir bwladi etgan hodisa va jarayonlarning umumiy universal va romunosabat hamda sababiy bog'lanishlarini mavjudligini bildiradi.

Butamoyil bevosita o'lamning moddiy birligini tanolishdan, demak, birmoddiy hodisa ning boshqasiga bog'liqligini qonuniyatlaridankelibchiqadi.

Bundaturli hodisalar va moddiy obektlar orasidagi munosabat hamda aloqalarini hoyatdang-barang, turli-tuman bwladi. Ular ahamiyatli va ahamiyatsiz, sababli va sababsiz, tasodifiy va zaruriy, shuningdek, shakl va mazmun, mohiyat va hodisa, tuzilish va vazifa va x.k. orasidagi bog'liqlikdan iborat bwlashim umkin.

Tadqiqotchining vazifasi vrganila etgan obekt ki hodisa ning aloqalarini hartomonlama o'chibberishgina emas, balki, albatta, halqiluvchi, belgilovchialoqalarini ajratib kwr satish, yanisababiy bog'lanishlarini aniqlash hamdir.

Determinizm tamoyili tadqiqotning sportfanidagi q'llanadigan ilmiy usullar va ularga qwyila digan umumiy talablarni asoslashda katta ahamiyatga ega. Butalablar quyidagilardir: tanlangan usulning tadqiqot obektiva uning xususiyatlariga bog'liqligi,

tadqiqotning har bir keyingi bosqichini undan oldingi bosqichda olingan malumotlar zaminiga qurish, wrganilaётgan obektёki hodisaning aloqavamunosabatlarini ularning butun xilma-xilligi, murakkabligi dayuzagachiqarish zarurati.

Rivojlantirish tamoyili olimning metodologik zahirasi dagi eng muhim irinlardan birini egallaydi.

Wrganilaётgan obektёki hodisalarning mohiyatini tvgritushunish uchun ularni «materiyaning qotibqolganshakli» sifatida emas, harakat, wzgarish, rivojlanish datekshirish, ulargasabab wlganshart-sharoitlarni aniqlash zarur.

Bunda rivojlanish bir tekis va uzluksiz wsish, kwpayish dan iborat bwlmaydi, udarajama – darajasodir bwlub, malumbosqich dasakrashlartufayli uzilibqoladi, tadrijiylik dan affuslar, demak wrganilaётgan obektning (hodisaning) yangi sifat holatiga w tish uchun imkoniyatlari yuzagakeladi.

Ilmiy tadqiqotdaraqqiётning metodologik tamoyilini qwllarekanmiz, miqdoriy vasi fatiy wzgarishlar faqat murakkablashuvga olib kelmasligini nazardatutish lozim. Taraqqiёт soddalashuvni ham wzchigaoladi, negaki, uikka taqarama-qarshiy wnalish-tuzilish va vazifalarni murakkablashtirish ham dasoddalash tirishy wnalishlarining wzaromunosa batinik wzlaydi.

Rivojlantirish tamoyili ilmiy bilishning metodologik tamoyilisi fatidaha r qanday ilmiy tadqiqot gamu ayyantalablar qiyadi.

Ushbutalablargamuvofiq ilmiy tadqiqot davomida wrganilaётgan obektning shakllanishi variwojlanishini,

undagimiqdoriy wzgarishlar ham dabir sifatiy holatdan boshqa holatga w tish nitavsiflaydigan obektiv jaraёнlar tiliq vahartomonlama ochib berilish zarur bwladi.

Tarixiylik tamoyili rivojlantirish tamoyil bilan bevositaboqliq, lekin ilmiy bilishga wzgaxosalohidatalablar qiyadi.

Utadqiqotchining tekshirilaётgan obektёki hodisani irsi ynuqtainazardan, mazkurobektning (hodisaning) kelibchiqishini, wzgarishlarini variwojlanishini hisobga olgan holda boshqa obektlar bilan aloqalarini, shuningdek, undagi wzgarishlarning sabablarini kwrsatib wrganishga ywnaltiradi.

Sportfanidak shfiёт va yutuqlarni baholash maqsadida tarixiylik tamoyil qwllanilarekan, ularning ilgari qiqarashlar ham dayutuqlarga bogliktomonlarini ochish, nazariyanibalarini topish lozim. Bunda uёkibutalimotni,

nazariyanibaholash cho’gida ularning bugungi kundagi qimmatini emas, paydowlgandavri uchun qimmatini ham hisobga olinish shart.

Mazkur talimotёkin nazariya sportfaniva amaliётining keyingi taraqqiёт uchun qanday ahamiyatga ega ekanligiga alohida e tiborni qaratish zarur.

Nazariya bilan amaliётning birligita moyili insonning tashqi olam gamunosabatimohiyatid ankelibchiqadi.

Insontashqi olamga faollik bilan tasir wtkazadivashutasirotlar jaraёнida unibilibboradi.

Nazariya bilan amaliётning birligita moyili sportfanida qwllaniladigan ilmiy tadqiqot usullarini asoslashda katta ahamiyatga ega.

Jismoniy tarbiya sportdagiamaliy faoliyatni nazariyaniboyitish ham dariwojlanishning asosiy manbaideb qarash zarur. Musobaqa, iquv-

mashq va tashkilotchilik faoliyatlarini tahliletish ham da umumlashtirish orqali tadqiqotchi wziniq iziqtirgan ilmiy muammoni nazariy jihatdan tushunib olish uchun zurur bwlgan faktik malumotlar niq wlgakiritadi.

Jismoniy tarbiya sport sohasidagiamaliy faoliyat jaraёнida uёkibunazariy qoidaningno mukammal ligioshkor bwladi, ularni tubdan qaytak wribchiqishёkitahrir qilish zarur ligisezilibqoladi, shuningdek,

tushunarsizmasalalar,

nazariy tomondan yanaylab kuzilgan va zarur vaqtda muammolar yuzaga chiqadi.

Jismoniy tarbiya sportdagi tagatlashlar va farazlarning tuzilishi va tuzilishini aniqlash uchun, engil va xolis mezon amaliy faoliyatdir.

Tadqiqotchi yangi nazariy qoidani maydongatashlarkan, ufaqt musobaqa faoliyatiga ekanlikni qurva mashqjara ekanligini muvaffaqiyatli taqib qoqilganidan keyingi asos uchun qabul qilingan deb tanolini shu mumkin.

Shunday qilib, har qanday fanda, jumladan, sport fanida ham ilmiy bilishning umumiy usul va tamoyillari dan foydalaniladi.

Sport fanida umum falsafiy kategoriyalar va ularga tayanadigan mazkur faning kategoriyalari uski kategoriyalar (aniqroq aytsak, tushunchalar) qo'llaniladi. Bu kategoriyalar uski kategoriyalar bilan bir-biriga qarshi qarama-qarshi qo'ymaydi,

ularning umumiy larini ham xususiy larini kabidialektik birlikda mavjud.

Hozirgi bosqichdagi faning taraqqiyligi ilmiy bilishda yangi mustaqil sohalarining paydo bo'lishi va tez rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan differentsiyalarga qarabgina emas,

balki turli sohalarini integratsiyalarga kiritish va ularni taqsim qilishdir.

Ilmiy-

tadqiqotchilarning doimiy qo'llaniladigan usullarining yuzaga kelishi va koniyatlarini, shuningdek, bu faning usullari boshqalarga taqsim qilish mumkinligini hisobga olish kerak. Masalan,

zamonaviy ilmiy bilishning zigzag xususiyati matematik tadqiqot usullarining ko'p boshqalarini argakirib kelishi.

Bu jara sport fanida ham allaqachon boshlangan.

Shuning uchun ham zamonaviy olim-

sport fanida ilmiy ishlar olib boradigan tadqiqotchi birinchi navbatda ilmiy bilishning umumiy usul va tamoyillarini, shuningdek,

sport fanining mazkur sohada qo'llanadigan bilish usullariga taalluqli barcha malumotlarni chuqur bilib olish lozim.

Shu bilan birga,

uski faning oraliq sohalarida ishlaydigan tadqiqotchilarning uski apparatlaridan yaxshilab foydalanish ham kerak.

Nazorat uchun savollar

1. «Ilmiy bilish» atamasini siz qanday tushunasiz?
2. Ilmiy metodologiya nima?
3. Usul va usuliyat nima?
4. Ilmiy bilishning qanday umumiy usullarini bilasiz?
5. Tahlil (analiz) va sintez usullariga qanday tarif beriladi?
6. «Induktsiya» va «deduktsiya» atamalarini qanday tushunasiz?
7. Ixshashlik, modellashtirish, mavshumlashtirish, aniqlashtirish usullarining mohiyatini malaridan iborat?
8. Tizimni tahlil, kuzatish, ilmiy tajribadagi gandanimalarni tushunasiz?
9. Ilmiy bilishning qanday tamoyillarini bilasiz?
10. Obektivlik va bilimning mumkinligi, determinizm, taraqqiyligi, tarixiylik, nazariy bilim amaliyotning birligini tamoyillarini shakildan malardeya olasiz?
10. Ilmiy bilish usullari sport fanida qanday foydalaniladi?
11. Nima uchun olim ilmiy bilishning umumiy usul hamda tamoyillarini yaxshilab bilish lozim?

Tavsiya etiladigan adabiyotlar

1. Babanskiy Yu.K. idr. Vvedeniye nauchnoy issledovaniyapopedagogike. Uchebnoe posobie. M.: Prosvesheniye, 1988. – 239 s.
2. Vlasov K.P. Metod nauchnoy issledovaniy i organizatsiya eksperimenta. Uchebnoe posobie. Sankt-Peterburg, 2000. – 116 s.
3. Matveev L.P. Osnovy obshey teorii sporta i sistem podgotovki sportmenov. Kiev: Olimpiyskaya literatura, 1999. – 318 s.
4. Seluyanov V.N., Shestakov M.P., Kosmina I.P. Osnovy nauchno-metodicheskoy deyatel'nosti v fizicheskoy kulture. Uchebnoe posobie. M.: Sport Akadem Press, 2001. – 184 s.

3-Mavzu. Ilmiy tadqiqotning asosiy bosqichlari

3.1. Ish bosqichlarining umumiy tavsifi

Ilmiy-tadqiqotishlarikengijodiyfaoliyatvatinimsizmeshnatdemakdir. Buywdatadqiqotchini judakwpxilma-xilqiyinchiliklarkutadi, ularni engish uchun esakuchlibardosh, qatihat lozim. Boshlovchitadqiqotchilar, odatda, wzishlariniqanday tashkiletishni, uniqayywsindaolibborishnibilmaydilar.

Harqanday ilmiy tadqiqot quyidagiasosiy, mantiqanwzaroboqliq bosqichlarga bwlinishim umkin:

-tadqiqot mavzusini tanlash: u, albatta, mazkur tadqiqotning obektisifatidan labolingan masalaningwrganilganlik darajasini aniqlashga,

ilmiy ishlanmalarning muayyan usuliyatini qwllashning mavjud imkoniyatlariga qarab mwjlaloli shga asoslanadi hamdatadqiqotning maqsad va vazifalarini oydinlashtirish bilan yakunlanadi;

-ishrejasini tuzish, xususan, tadqiqot usullarini wzlashtirish hamda uning asosiy bosqichlarini belgilashdazaksini topadigan uzil-kesil qaroridir;

-tadqiqot materiallarini yigish, twplash va ularga dastlabki ishlov berish; bu ish mazkur ilmiy tadqiqot oldidaturgan vazifalarga va ularnihaletish uchun tanlangan usullarga muvofiq ravishda amalga oshiriladi;

- malumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish bajarilgan ishlarini jamlash hamdatadqiqot natijalarini bwyicha aniqlash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni qayta tekshirish bilan yakunlanadi;

-tadqiqotni tugallash wzichiga uning natijalarini muhokamasi, ishni adabiy hamda texnik jihatdan shakllantirish, shuningdek, unitarqatish (sotish) bilan bo'g'liq imkoniyatlarni aniqlash hamdalarini qamrab oladi.

Ilmiy tadqiqotning sanabwtilgan bosqichlarina faqatwzaroboqliq, ularning biri ikkinchisigasingib, kirishib ham ketgan. IZlanish jaraeni datadqiqotchimuntazam ravishdabajarilgan ishlariga tuzatishlar, wzgartishlar kiritib turadi. Masalan,

ishdavo midayigilgan malumotlarning sifatiy tavsifnomasi haqida etarlicha aniqlasavvur paydobwlgach, tadqiqotning nomlanishi, maqsad va vazifalariga aniqlik kiritishga twgrikeladi. Ekitadqiqot materiallarini tahlil qilish hamda umumlashtirish cho'g'ida qwshimcha malumotlarni ishzaruratipaydobwladi.

Bularning barchasi tadqiqotchi g'am materialiyig'ish vatwplash bilan bog'liq keyingi ishlar g'awzvaqtid awzgartish larkiritish, demak, vaqt vameshnat nite jashimkoniniberadi.

Ilmiy tadqiqotning muvaffaqiyati uning qanday tuzilganligi va usuli taminlanganligi g'agina emas, ilmiy xodimning tanlangan mavzuga qanday munosabatda ekanligi g'aham bog'liqdir. Ishg'akirisharekan, tadqiqotchi w'zidan labolingan mavzuga chuqur ilmiy qiziqish hisetishi, borvujud bilan ungaberilib, doimouxaqdaiylashi, wzoldidag itadqiqot masalalarini echishning eng samarali ywllarini izlash ilozim. Shuningdek, ilmiy izlanishlarolibborish g'aintila etg antadqiqotchining umumiy vamax sustay ergarlig itadqiqot shajmi hamdamavzuning mazmunig amuvofiq bwl ishikerak.

3.2. Tadqiqot mavzusini tanlash

Ilmiy tadqiqot jara'eni mavzu tanlashdan boshlanadi, uning tw'g'ritanlanishiesakwpjih atdan keyingi ishlarining muvaffaqiyatini belgilaydi. Shuning uchun ham tadqiqotning tw'g'ritanlangan mavzu sikatta ahamiyatga egabwlib, wzigatadqiqotchi tomonidan ham, uning ilmiy rahbari tomonidan ham jiddiy etibor nitalabetadi.

Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi ilmiy ish mavzu sitadqiqotchining keyingi maqsadli faoli yati uchun istiqbolli bwlishi, demak, u ilmiy tadqiqotlarga qwyiladigan umumiy talablarga tilajavob berish shart.

Ilmiy tadqiqot mavzusining istiqbolli ekanligini belgilaydigan asosiy mezonlar: a) uning dolzarbli, yanijismoniy tarbiya va sportning muayyan sohasidagi nazariy hamda amaliy ahamiyati; b) olinadigan ma'lumotlar, tadqiqot usuli va ywnalishining yangiligi; v) murabbiylik va pedagoglik amali etining eng muhim ehti etlar bilan bevosita aloqadorlik; g) sport fanining mazkur sohasiga oid muayyan ilmiy masalani haletish maqsadig aywnaltilganlik; d) mavjud sharoitda qwyilgan ilmiy vazifa larni bajarish mumkinligi (rahbarlik qiluvchi va bajaruvchi hodimlarning etariligi, xodimlarning tay erlanganlik darajasi, zarur moddiy-texnik bazasining mavjudligi).

Ilmiy tadqiqotning istiqbolli ywnalishini tw'g'ribelgilash va uning aniq mavzu sin tanlabolishda ilmiy-texnik xborot larkatta ahamiyatga ega. Ular har qanday turdagi ilmiy-tadqiqot ishlarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Har bir tadqiqotchi ishni tanlangan mavzu gadoir wzigacha qwlgakiritilgan ma'lumot larni twplash va wrganishdan boshlaydi,

izlanish larni wzierish g'annatijalartw'g'risidagi u ekib ma'lumot larni bilantugallaydi.

Ilmiy tadqiqot mavzusining istiqbolli g'imezonlarini aniqlash uchun tadqiqotchi quyidagi ywnalishlar bwyichaolibboriladigan ishning dastlabki tahlilini amalga oshirish kerak:

- mavzuning wrganilganlik darajasini aniqlash;
- tadqiqotda qwllanilishim mumkin bwl ganusullarni belgilash;
- tadqiqotning maqsad va vazifa larni oydinlashtirish.

Tadqiqot mavzusining wrganilganlik darajasini aniqlashdan maqsad-mazkur masalaning mohiyati haqida umumiy tasavvur hosil qilish,

itmishda uning ilmiy tomondan ishlanishi qaysiywllardan borganlig itw'g'risidatushuncha hosil qili shdaniborat. Bunday ma'lumotlar, birinchidan,

amalga oshiriladigan tadqiqotning aniq vazifa lari va unga asos bwladigan usullarni tw'g'ribelgilashi mkoninibersa, ikkinchidan,

avvalgi tadqiqotlarda etarlicha etirilgan masalalar ustida ishlash uchun ortiqchakuchva mablag'sarf lashning oldini oladi.

Bunday dastlabki tanishtirish manbalarisifatida «Teoriya i praktikafizichesko y kultur») («Jismoniy tarbiya nazariyasi va amaliyoti») ilmiy jurnalini (unda Rossiya b w y icha himoya qilingan dissertatsion ishlar riy xatikel tiriladi), dissertatsiya ishlar i avto referatlar i, ilmiyan juman lart w plamlari, jismoniy tarbiya va sport b w y icha monografiyalar, Wzбекистон Respublikasi OAK byulleteni, tadqiqotch i ni qiz i q t i r g a n masala b w y icha adab i t l a r n i n g u m u m l a s t i r i l g a n referativ o z o r l a r i x i z matqilish i mumkin.

Tadqiqotda q w l l a n i l i s h i m u m k i n b w l g a n u s u l l a r n i b e l g i l a s h h a m i l m i y i s h n i n g m a v z u s i n i v a u n i b a j a r i s h y w l l a r n i u z i l - k e s i l t a n l a b o l i s h d a k a t t a a h a m i y a t g a e g a .

Tadqiqotch i t a n l a g a n u s u l l a r i z l a n i s h n i n g m a q s a d i g a e n g s a m a r a l i y w l l a r b i l a n e r i s h i s h , t a d q i q o t o b e k t i t w g r i s i d a i s h o n c h l i m a l u m o t l a r o l i s h h a m d a w r g a n i l a e t g a n h o d i s a e k i j a r a e n n i n g m o h i y a t i n i i l o j i b o r i c h a c h u q u r o c h i s h n i t a m i n l a m o g i l o z i m .

Tadqiqotch i t e s h i r i l a e t g a n m a s a l a u s t i d a i l m i y i s h o l i b b o r i s h j a r a e n i d a q w l l a s h i m u m k i n b w l g a n t a d q i q o t u s u l l a r i t w g r i s i d a s a v v u r h o s i l q i l i s h u c h u n d i s s e r t a t s i y a v a a v t o r e f e r a t l a r k a b i a s o s i y a d a b i y m a n b a l a r d a n f o y d a l a n i s h i , u l a r o r q a l i t a n l a g a n m a v z u s i n i n g w r g a n i l g a n l i k d a r a j a s i n i a n i q l a s h i m u m k i n .

Tadqiqot u s u l l a r i n i b e l g i l a s h u n i m u a y y a n s h a r o i t l a r d a a m a l g a o s h i r i s h n i n g m a v j u d i m k o n i y a t l a r i g a b o g l i q d i r . M a s a l a n , z a r u r m o d d i y - t e x n i k a b a z a s i - m a x s u s k o m p y u t e r d a s t u r i a s o s i d a t a h l i l q i l i n a d i g a n t e z k o r v i d e o t a s m a g a t u s h i r u v c h i u s k u n a l a r b w l m a s a , s p o r t c h i h a r a k a t l a r i n i n g b i o m e x a n i k x u s u s i y a t l a r i n i t a d q i q e t i s h n i r e j a l a s t i r i s h g a q a n d a y s h o j a t b o r ?

Biroq tadqiqotch i n i t e k s h i r u v n i n g f a q a t a n a n a v i y e k i s o d d a l a s t i r i l g a n u s u l l a r i d a n f o y d a l a n i s h g a y w n a l t i r i s h t w g r i b w l m a y d i . T a d q i q o t c h i y a n g i u s u l i y y w l - y i r i q l a r n i q w l l a s h b w y i c h a q w l i d a n k e l g a n b a r c h a c h o r a l a r d a n f o y d a l a n i s h i k e r a k .

Buning uchun zarur a s b o b -

u s k u n a l a r g a e g a b w l g a n m u a s s a l a r b i l a n i l m i y a l o q a l a r i n a t i s h l o z i m b w l a d i .

Tadqiqotning maqsad va vazifalarini o y d i n l a s t i r i s h i l m i y i s h m a v z u s i n i t a n l a s h a m a l l a r i n i o x i r i g a e t k a z a d i .

Tadqiqotch i w z i n i q i z i q t i r g a n m a v z u n i n g w r g a n i l g a n l i k d a r a j a s i n i h a m d a a y n a n s h u m u a y y a n s h a r o i t d a i l m i y j i h a t d a n i s h l a n i s h i z a r u b w l g a n m a s a l a r n i w r g a n i s h d a q w l l a n i l a d i g a n u s u l l a r n i a n i q l a g a c h , m a z k u r t a d q i q o t n i n g v a z i f a l a r i n i b e l g i l a b o l i s h i , o l d i d a t u r g a n m a q s a d n i i f o d a l a b b e r a b i l i s h i s h a r t . Y a n a d a t u s h u n a r l i r o q q i l i b a y t g a n d a , u i l m i y - t a d q i q o t i s h i n i n g b o s q i c h l a r i d a a m a l q i l i n a d i g a n i s h c h i f a r a z l a r n i a n i q l a s t i r i b o l i s h i k e r a k .

Ishch i f a r a z l a r s h a k l l a n t i r i l g a c h (k e y i n g i b a r c h a i s h l a r s h u z a m i n g a t a y a n a d i) , t a d q i q o t n i n g i s h r e j a s i t u z i l a d i .

I l m i y x o d i m t a n l a g a n f a r a z l a r i g a a m a l q i l g a n h o l d a q a n d a y m a t e r i a l l a r t w p l a s h i l o z i m l i g i n i , q a n d a y t a d q i q o t o b e k t l a r i t a l a b e t i l i s h i n i ,

o l d i n g a s u r i l g a n f a r a z l a r n i i s b o t q i l i s h e k i r a d e t i s h g a y a r o q l i m a l u m o t l a r n i o l i s h u c h u n t a d q i q o t n i q a y s i u s u l l a r d a o l i b b o r i s h i z a r u r l i g i n i b e l g i l a y d i .

3.3. Tadqiqotning ish rejasi n i t u z i s h .

W t k a z i l a j a k t a d q i q o t n i n g i s h r e j a s i u n i n g y w n a l i s h i n i b e l g i l a b b e r i s h i , i l m i y i s h n i n g m a q s a d i , c h e g a r a l a r i h a m d a a s o s i y v a z i f a l a r i m o h i y a t i n i a n i q k w r s a t i s h i k e r a k .

I s h r e j a s i d a m a v z u n i n g i s h l a n i s h b o s q i c h l a r i b o s h l a n a d i g a n v a t u g a l l a n a d i g a n m u d d a t l a r k w r s a t i l i b , b u n d a a m a l g a o s h i r i l a d i g a n v a z i f a l a r n i n g t u r l a r i b a t a f s i l s a n a b w t i l a d i . M a s a l a n , a d a b i e t l a r n i y i g i s h v a w r g a n i s h , o d a t d a , q u y i d a g i l a r n i w z i c h i g a o l a d i :

a) tadqiqot mavzusibwyicha adabiy manbalarni turli bibliografik vositalarni qiziqdan kechirish yoki bilan aniqlash; b) chuqur vrganilish kerak bo'lgan adabiy manbalarning rixatini (kartotekasini) tuzish; v) ajratib olingan asarlarni qibchiqish va ularga tegishli ishlov berish (qisqacha mazmunini e'zib olish, zarur malumotlarni kichirish); g) vrganilgan adabiy manbalarning tanqidiy obzorini tuzish va xulosachiqarish.

Ilmiy tajribashakli dagitadqiqotlarni rejalashtirishda quyidagilarni qizdatutish zarur:

a) ilmiy tajribani vtkazish usuliyatini vztashtirish:

b) zarur asbob-uskunalar, hujjatlarni tay'rlash, pedagogik tajribani vtkaziladigan bo'lsa, u holda sportchilarning jismoniy hamda texnik-taktik tay'rgarligi darajasigak vratajribaguruhlarining tarkibini, pedagogik tajriba uchun ajratilgan muddatlarni belgilash:

v)

tadqiqotchining usuliyat texnik jihatdan tay'rgarligini aniqlash maqsadida dastlabki pedagogik tajribani vtkazish:

g)

ishchi farazlarning zarur isbotini olish uchun ilmiy tajribani e'kiularning seriyalarini vylga qwyish;

d) tajriba malumotlariga statistik ishlov berish va uning tajribalarini tahlil qilish:

e) qvshimchatajribalarni (zarur bo'lganda) vtkazish:

j) ilmiy tajribani natijalarini umumlashtirish va ularni ilmiy farazlar bilan taqqoslash.

Tadqiqot bosqichlariga va ularda olib boriladigan ishning muayyan turlarini rejalashtirishda belgilangan amallarga ketma-ketligi hamda mantiqiy zchilligini aniqlash qoydinlashtirib olish zarur.

Muayyan topshiriqlar rejadalarini e'ki bu vaqt bo'lganidabajarish mumkinligi dan kelibchiqib (masalan, tajriba tadqiqotlarining moddiy-texnika bazasini tay'rgarligini hisobga olingan holda) qizrsatiladi.

Ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtirishning juda muhim nuqtalaridan biri belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun imkoniyat yaratadigan tadqiqot usullarini uzil-

kesiltanlab olish masalasidir.

Engishonchli usullardan labolingach,

ish rejasidavrganiladigan obektlar soni (sportchilar, mashg'ulotlar, musobaqalar toifasi) hamdavranganiladigan obektlarni kuzatish muddatini belgilab qwyiladi.

Bunda rejadagi kuzatishlarning qidori olingan malumotlarning statistik jihatdan ishonchliligini gamez o'nbwlib xizmat qiladi.

Ilmiy tadqiqotni rejalashtirish ish rejasini tuzish bilan tugamaydi.

Tadqiqotlarni vtkazish cho'gida dastlab tuzilgan ish rejasini muntazam ravishda tahrir qilib boriladi.

Unga ishning alohida bosqichlarini amalga oshirish muddatlarini aniqlashtirish,

qvshimchatajribalarni vtkazish zarurati,

bazanesa ilgarikvzdatuti magani yangi ilmiy masalalarning yuzagachiqish bilan bog'liq vztgartishlarni kiritilishi mumkin.

Shunday qilib,

tadqiqotning ish rejasidagi tadqiqotchi bajaradigan barcha ishlarining yvnl tiruvchikuchini hisoblanadi, u vtkaziladigan ilmiy tadqiqotning maqsadiga hamda undagi asosiy masalalarning mohiyatini ochiq-oydinkvrsatish kerak.

Tadqiqotning ish rejasiga archihalitaxmini vbwlsaham,

bunday reja juda zarurdir.

Usizumani shgachirish ish mumkin emas,

chunki rejasiz tadqiqotchi ish jara'eni danimalar qilishi,

qaysiyvldan borish va qanday natijalar o'lmoqchikanligini bilmaydi.

Ish rejasining dastlabki varianti qanchalik vztuzilgan bo'lsa,

tadqiqot vtkazish davomida uning hunchakam vztgartirishlarni kiritishga vztgrikeladi.

3.4. Tadqiqot materiallarini yigish va tashlash

Materialni yigish va tashlash har qanday yangi, odatda, wzigaxosilmiy tadqiqotning markaziy qismini tashkil etadi va, Ilmiy-ungasarflanadigan vaqtning kwprogini mazkur faoliyat band qiladi. tadqiqotishidagi boshqichning mohiyati tadqiqotchi gawzoldiga qwygan vazifalarni haletish va olingan surilgan farazlarni isbotlash uchun zarur bo'lgan malumotlarni yigish hamda tashlashni olib yuritishini ko'rsatib beradi.

Ilmiy malumotlarni yigish ishlarining xususiyati va mazmuni tadqiqotning maqsadiga hamda usullariga bog'liq.

Izlanuvchi w zini qiziq tirgan masalayu zasi dan fanga malum bo'lgan axborotni imkon qadar tashlash va tashlashni olib yuritishini ko'rsatib beradi. Bularning bari ilmiy-

texnika malumotlarini yigish va tashlashni olib yuritishini ko'rsatib beradi.

Hozirgi vaqtda axborotlar shajmijudamuhimbilib, internet joriy etilganligi munosabat bilan imkoniyatlar kundan-kunga wsi bormoqda.

Shuning uchun har bir tadqiqotchi kerakli ilmiy-texnika malumotlarini olishni wllari haqida aniqtasavvurga ega bo'lishi hamda uning eng samarali usullarini qayta olishi, axborot manbalaridan iloji boricha kwp foydalanib, olingan malumotlarni qayta tashlash uchun iloji boricha kam kuch va vaqtsarflashi lozim.

Zarur malumotlarni olishning eng muhim wllaridan bir tadqiqotchini qiziq tirgan masalani e'itgan adabietlarni yigish hamda tashlashdir.

Adabietlar ustida tashlash uchun asosiy vazifa ning bajarilishini talab qiladi. Birinchidan, wrganila etgan muammosi usidamamlakathamdadun e'adabietida e'zilgan barcha ahamiyatli asarlarni topish kerak bo'ladi. Ikkinchidan,

yigilgan adabiy manbalarda berilgan malumotlarni tashlashni ko'rsatib beradi. Va, amalga oshiriladigan tadqiqotning maqsad va vazifalaridan kelib chiqib tahlil qilish lozim. Uchinchidan, barcha qilingan asarlarni bir-biriga bog'lab, tanqidiy nuqtainazar dan ma'g'zini chaqish zarur: odatda, bu amallarni tadqiqotchi ishlayotgan ilmiy tadqiqot mavzusi haqida adabietlar o'zaro tashlash va tashlashdir.

Kwrsatilgan vazifalarni haletish uchun tadqiqotchi ilmiy adabietlar bilan tashlashni ko'rsatib beradi, bunga adabietlarni bibliografik jihatdan wrganish hamda rixatga olish, adabiy manbalarni aniqlash va qisqacha mazmunini e'zib borish usullarini w zlashni ko'rsatib beradi. Ilmiy asarni yigishda, uning mazmunini tashlashni ko'rsatib beradi, balki muallifning qarashlarini tanqidiy qabul qilishi, uning mazmuni haqida tashlashni ko'rsatib beradi. Ilmiy ishni wrganishning 3 asosiy wllari: 1) manba ni kwrib chiqish; 2) boshidan oxirigacha qish; 3) puxta w zlashtirish.

Tadqiqotchi malumotlarni bir adabiy manba bilan ilk bora tashlash gach, unday angil malumotlari qiligiga, tadqiqot uchun biron-bir qimmatga ega maslaga ishonch hosil qilgach, mazkur kitob e'kimaqolani faqatgina kwrib chiqadi. Bunday hollarda usarsahifalarini tashlashni ko'rsatib beradi, diqqatga sazovor biron parchaga duch kelsagina, uning mazmunini diqqat bilan wrganib oshlaydi.

Boshidan oxirigacha qishda tadqiqotchi adabiy manba ni tashlash gach, diqqat bilan tashlashni ko'rsatib beradi. Bunda izchillik karioya qilib, berilgan zoshlarni nazardan qochirish, rasmlar, jadval va chizmalarni yaxshilab wrganish lozim.

Kitobni puxtawzlashtirishunichuqurishlabchiqish,
iqilgan materialning mazmunini qichqacha ezi bolish demakdir.

Tadqiqotchi uchun zarur materiallarni yigish va tplashning eng muhim yvllaridan biri wrgan
ila etgan obekt kimasalat wgrisidawzkuzatuvlari, tajribalari vash.k.
asosidategishlimalumotlarni olishdir. Ularni qwlgakiritishning yvllari turlichabwlishimumkin,
bumazkur holdatadqiqotning qanday usullaridan foydalanilganigaboqliq.

Jismoniy tarbiya va sport sohasidailmiy tajribatadqiqotlarining xillarikwpvafaqatularinatadqiq
otchining shaxsanwzitomonidan materialyigish hamdatwplashning asosiywlihisoblanadi.

Ilmiy tajribaning maqsaditadqiqotchidapaydobwlgan goyani, ilgarisurilgan faraz,
kontseptsiyanitasdiqlashdan iborat.

Sport fanida qwllaniladigan ilmiy tajribatadqiqotlari hamdaxususiy usuliyatlarni hoyat darang-
barangligiga qaramay, ularning asosidamumetodologik va usuliy tamoyillar etadi.

Tajriba asosida olingan natijalar tadqiqotchi ilgarisurgan goya, ishchi farazlarni etasdiqlaydi,
ekiunga ayrimwzgartishlarkiritadi, tildiradi.

Tajribalarni wtkazishdakwpinchayan anazorattajribalarini ywlgawqwyish gatwgrikeladi,
ularning vazifasi tajribadan engtwgri, boshqacha aytganda,
reprezentativ natijalar olishni taminlashdir. Nazorattajribalarini taqqoslash uchun namuna
(etalon) debatash mumkin.

Shuning uchun ham ularni tabiiy gajudaya qinlashtirilgan sharoitlardawtkazish lozim,
aksholdasport fanidailmiy tajribalarwtkazish umummanwzmanosini yiqotadi.

Ilmiy tadqiqotjara enidapedagogikkuzatishlarni amalga oshirishning 3 asosiy turibor.
Kuzatish malumotlarini umumtalim ekisport maktabida ishlaydigantadqiqotchi qituvchi ehudtre
nerwzining kundalik faoliyatidavomidayigib, twplaborishimumkin.

Ular nisportchi eki jismoniy tarbiya bilan shugullanuvchilarning kundaliklarini tahliqlilish natijasi
daqwlgakiriti sahambwlad. Nihoyat,

bunday malumotlarga egabwlish uchun jismoniy tarbiya va sport bilan shugullanuvchilar harjihatd
anom maviiy pedagogik testlash erdamidawrganiladi,
ekisportchining mashg'ulot va musobaqa faoliyatining ayrim tomonlarini chuqurtadqiqotish maqs
adida maxsus tayerlangan majmualitekshirish ishlari wtkaziladi.

Shu tariqatadqiqot materiallarini yigish va tplashni qmaqsad bilan olibborilishi,
yani ilmiy tadqiqotning maqsadidankelibchiqib wtkazilishi hamda uning ish rejasi dakwrsatilgan v
azifalarning bajarilishini taminetish shart.

3.5. Yigilgan malumotlarni tahliqlilish va umumlashtirish

Wrganila etgan obekt wgrisidagimateriallarni yigish va tplash harqanday tadqiqotning mar
kazi yqismi ni tashkiletsa, yigilgan malumotlarni tahliqlilib,
umumlashtirish ilmiy ijodning eng masuliyatli bosqichis analadi.

Aynan shu bosqichdatadqiqotchi wrganila etgan masalanichuqur, hartomonlama qamrabolishi,
twplangan malumotlarga twgri, ilmiy jihatdan asoslangan basho berishi,
wzmuloshalarining twgriligiga ishonchlidalillarkeltirilish ilozim.

Yigilgan malumotlarni avvaltadqiqotning maqsad va vazifalaridankelibchiqib,
zarur tartibdaguru hlargajrati bolish maqsad gamuvofiqdir.

Bunday guru hlashtirish turli belgilarga kwramalga oshirishimumkin.

Bazantaqsimlash sportchilarning eshi, jinsi, tayergarlik darajasiga (yangishugullanuvchilar,
razryad egalari, sportustalarivaxal qarotoifadagisportustalari) qarab, boshqaholdaiquv-
mashq hamdamusobaqayuklamalaritasiri ostida organizmning funktsional harakatlaridagi uekib
uwzgarishning yuzagakelish darajasi (masalan, kurashda - «texnikachilar», «tezkorlar»,
«kuchlilar»); uchinchi holda bajarilgan biomexanik, fiziologik,

ruhiyatdqiqlarningnatijalariasosida,
twrtinchiholdawrganilaëtganharakatfaoliyatiningyuzagakelishëkishakllanishmuddatigaqarab
bajariladi.

Yigilganmateriallarnitahlilqilishningengmuhimvazifasiilmiytadqiqotningilgarigibarchab
oqichlaridaqwlgakiritilganaxborotgatanqidiybashoberishdaniboratdir.

Bundaytanqidiybashoadabiëtlarmutolaasiasosidatwplanganmalumotlargaanisbatanqanchalikz
arurbwlsa,

muallifningwztadqiqotlarinatijasidaolganmalumotlariganisbatanhamshunchalikzarur.

Bundamalumotlarningishonchliligivatipikligidarajasinianiqlashgaalohidaetiborqaratiladi.

Tadqiqotchiyigilganilmiymalumotgausuliyëkitexniktomondanywqlwyilganxatoliklartasirkw
rsatganligigaishonchhosilqilmoëikerak.

Tadqiqotmateriallarimuayyanmaqsdasosidaguruhlargataqsimlabolingach,

ularnitahlilqilishvaumumlashtirishjaraëniningmuhimunsuri

olinganmalumotlarnitaqqoslashhisoblanadi.

Bundanmaqsd

ularningixshashvafarqlijihatlarini,

mazkurtadqiqotningmaqsdvavazifalarigaqanchalikmuvofigligini,

xususan,

ishchifarazlarningmohiyatinitashkiletuvchinazariyshukmlarhamdaqarashlartizimigamosligin
iochibberishdir.

Twplanganmalumotlarnitahliletishvaumumlashtirish,

tanqidiybaholash,

taqqoslashhamdaboëliqijihatlarinianiqlashnatijasidatadqiqotilaëtganhodisalarningixshashtom
onlari,

qonuniyatlarizuzagachiqadi.

TadqiqotningyakunigachaxulosaqismigazaminHozirlaydigan,

ilmiyumumlashmalarningmaëzinitashkiletadigannarsaxuddishuningwzidir.

Ilgaribaënetilganmalumotlardanmantiqankelibchiqadiganbuxulosalartadqiqotchiningtaxminl
arivataassurotlarigaemas, aniqfaktlarga, isbotlanganmalumotlargaasoslanmoëilozim.

3.6. Tadqiqotniyakunlashvashakllantirish

Ilmiytadqiqotningsinggibosqichiuniyakunlashvashakllantirishbwlib,

odatda,

buningtarkibigaizlanishlarnatijalarinimuhokamaqilishvataqrizlash,

ishniadabiyhamdatexnikjihadanshakllantirish,

unitarqatishning

(sotishning)

ikkilamchiywillarinibelgilashkiradi.

Ishnatijalarinitadqiqotchiishlaganilmiyjamo

(kafedra,

bwlim)

muhokamaqiladivaungataqrizberadi.

Muhokamanitadqiqotmomilayakunlanganidankeyinginaemas,

balki,

uningamalgaoshirilishjaraënida,

malumbosqichlartugallanganidankeyinwtkazibturishmaqsdgamuvofiqdir.

Olibborilaëtgantadqiqotwëgrisidadavriyilmiyjurnallardaëkiilmiytwplamlardamuntazamravis

hdaaxborotberibborishnitashkiletishmuhokamalarimiësinikengaytirishgaimkonberadi.

Dissertatsiyatadqiqotlarimalgaoshirilaëtganda,

ishningasosiy mazmunini oldindanelonqilishunihimoyagataqdimetishningmajburiyshartlarida
nbirihisoblanadi.

Tadqiqotnatijalariningmuhokamasijaraënidamualliftalayqimmatli,

foydalimaslashatlarolishimumkin.

Ubarchamuloshazalarnisinchiklabwrganishi,

etirozlargasababbwlganirinlargaalohidaetiborqaratib,

zarurbwlsa,

qaytaishlabchiqishikerakki,

builgarisurilgandalillartiziminiyanadakuchaytirish,

shattoularniwzgartirish, shutariqailmiyishsifatiniyanahamoshirishimkoniniberadi.

Nazorat uchun savlatopshiriqlar

1. Ilmiy tadqiqotlar qanday asosiy bosqichlarga taqsimlanadi?
2. Ilmiy tadqiqotning mavzusi qanday mezonlarga javob berish kerak?
3. Ilmiy tadqiqotning mavzusi istiqbolli ekanini qanday aniqlash mumkin?
4. Ilmiy tadqiqot mavzusining wrganilganlik darajasini qanday aniqlash mumkin?
5. Ilmiy ish uchun tadqiqot usullarini tanlash yollarini haqida gapirib bering.
6. Tadqiqotning ish-rejasini qanday tuziladi?
7. Tajribat tadqiqotlarini rejalashtirishdan animalarga etib borish kerak?
8. Ilmiy adabietlarni wrganishning uch usuli (manbanik wrib chiqish, boshidan oxirigacha chiqish va puxta wzlashtirish) bir-biridan nimas bilan farq qiladi?
9. Yig'ilgan ilmiy materialni guruhlarga taqsimlashdan animalarga etib beriladi?
10. Yig'ilgan ilmiy malumotlarni taqqoslash qanday maqsadda amalga oshiriladi?
11. Ilmiy tadqiqotlarning yakuniy bosqichida unimuhokama qilish va taqrizlashning ahamiyatini ochib bering.
12. Ilmiy ishning taqriz qanday talablarga javob berish kerak?
13. Mazkur bobdagi materiallarni muvofiq masinini wtkazing va unga taqriz bering.
14. Wzingiz istagan magistrlik dissertatsiya ishiga taqriz tayyorlang va uning muhokamasini tashkil qiling.

Adabietlar

1. Ashmarin B.A. Teoriya i metodika pedagogicheskix issledovaniy v fizicheskoy vospitanii. M.: Fizkulturasport, 1978. – 224 s.
2. Guba V.P., Shestakov M.P., Bubnov N.B., Borisenkov M.P. Izmereniya i vychisleniya v sportivno-pedagogicheskoy praktike. – M.: Sport Akadem Press, 2002. – 211 s.
3. Jeleznyak Yu.D., Petrov P.K. Osnovnae nauchno-metodicheskiye voprosy fizicheskoy kultury i sporta. – M.: Akademiya, 2002. – 264 s.
4. Zaxarov A.A., Zaxarova T.G. Kak napisat' zahit dissertatsiyu. – SPb.: Piter, 2003. – 157 s.
5. Kuzin F.A. Kandidatskaya dissertatsiya. Metodika napisaniya, pravila i formy i poryadok zahiti. – M.: Os – 89, 1998. – 208 s.
6. Magistrlik dissertatsiyasini izish, rasmiylashtirish va ximoyakilishga tayyorlash buyicha uslubiy kursatmalar. – T.: Moliya, 1999. – 180 b.
7. Normativniy material i po formy i yud dissertatsiyi i avtoreferata. Metodicheskiye ukazaniya / Podred. M. Muxitdinova. – T.: VAKRUz, 2003. – 28 s.

4-Mavzu. Tadqiqot muammosi, obektiva predmeti

Ilmiy tadqiqot deganda, odatda, biron-biryangi masalani barcha qonun-qoidalari bwyicha ishlab chiqish tushuniladi. Harqanday ilmiy tadqiqotning ikki asosiy belgisi bwladi: birinchidan, tadqiq etiladigan masalaning hamdtadqiqot natijasida chiqariladigan xulosalarning yangiligi, ilgari wrganilgan masala twgrisida yangi malumotlarni aniqlash (ular masalalarni wzgacha talqin etishga imkon beradi); ikkinchidan, tadqiqotchiilgari surayotgan xulosa va qoidalarning ishonchliligi.

Ilmiy tadqiqot wz aro aloqador ikki qismdan iborat bwladi.

Birinchi qism – ishlanayotgan muammoni (masalani) tadqiq etish jarayonining wz bwlilib, uning maqsadi mazkur muammoni har tomonlama wrganishdan iborat. Odatda, bu jarayon tarkibiga wrganilayotgan muammo xususiyatiga mos materiallar yigish, u haqdagi faktik malumotlarni twplash, ularni tizimga solish, muammo haqida u yoki bu farazni wrtaga tashlash uchun sharoit yaratadigan muayyan tasavvurlarni ishlab chiqish, wrtaga tashlangan fikrlar va farazlarni ilmiy tajri baywli bilan amaliyotda tekshirish, olingan malumotlarni tahlil etish hamda umumlashtirish kiradi.

Tadqiqotning ikkinchi qismi ilmiy izlanish natijalarining adabiy bayoni hisoblanadi. Tadqiqot natijalarining ishonchli tarzda asoslab berilishi, tadqiqotchiilgari surgan qoidalar isbotlanishi uchun ularni talablar asosida shakllantirish, yagona umumiy fikr va dalillar tizimi bilan boglash zurur.

Ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirish uning tarkibidagi barcha asosiy unsurlarning sifatli qurilishiga bogliqdir.

Harqanday tadqiqotning boshlangich nuqtasi muammoli vaziyatdir. Muammoli vaziyat-odamlarning ehtiyojlari, qandaydir samarali amaliy yoki nazariy faoliyatlari haqida bilish bilan shu faoliyatlarni ruyobga chiqarish ywllari, vosita va usullarini bilmaslik orasidagi ziddiyatdir. Bu ,wz navbatida, muolajada qwllanadigan obektlarning qonuniyatlari haqida bilimlar mavjud emasligiga borib taqaladi.

Sport fani datadqiqot muammosining predmet tomoni bu shunday ziddiyatki, unga barham berish yoki rivojlanishning mavjud muqobillaridan birini tanlash uchun maqsadga muvofiq harakatlarning tashkil etilishi talab qilinadi.

Ilmiy muammoning murakkablik darajasi quyidagilarga boqliq:

1) ziddiyatlarga ega bwlgan va aniq maqsadga qaratilgan boshqaruv zarurati mavjud obektlarning nisbiy murakkabligiga:

2) mazkur ziddiyatlarni hal etish uchun ijtimoiy ehtiyojlarning etilganlik darajasiga:

3) muayyan sohadagi ilmiy va amaliy bilimlarning holatiga.

Tadqiqot muammosini hal etish uchun, odatda, quyidagi talablar qwyiladi:

-«muammoli» (izlangan, nomalum) va «muammosiz» (malum) orasidagi chegaraning yanada aniq bwlishi;

-umumiy muammoga nisbatan muhim hamda nomuhimning bir-biridan keskin ajratilishi ;

-umumiy muammoni unsurlarga taqsimlab, xususiy muammolar va ularning ustuvorligi bwyicha tartibga solish.

Muammoning shakllanishi wz ortidan muayyan obekt va tadqiqot predmetini tanlashni ergashtirib keladi.

Ijtimoiy ziddiyatga ochiq-oydin yoki yashirin ega bwlgan hamda muammoli vaziyatni yuzaga keltiradigan harqanday narsa tadqiqot obekti bwlishi mumkin. Sport fanida tadqiqot obekti bilish jarayoni ywnaltirilgan narsadir.

Tadqiqot predmet ideb obektning bevosita wrganiladigan, amaliy va nazariy nuqtai nazardan eng muhim xususiyatlari, jihatlari, xossalariga aytiladi.

Misol tariqasida sport seksiyasiga bolalarni qabul qilish mezonlarini ishlab chiqishda tadqiqot muammosi, obekti hamda predmeti qanday shakllanishini kwrib chiqamiz. Bu tadqiqotning muammosi bolalarni «kelajagi bor» va «kelajagi yiq» larga saralashning samarali mezonlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot obekti –umum talim maktablarining quyi sinf iquvchilari. Tadqiqot predmeti- sport seksiyasiga bolalarni saralash mezonlarini aniqlash.

5-Mavzu. Tadqiqot maqsadi va vazifalarini belgilash

Tadqiqotning maqsadi nazariy- bilish yoki amaliy singgi natijaga ywnaltirilgan.

Har qanday ilmiy tadqiqotning maqsadi muayyan muammoni echishdir.

Maqsad tadqiqotning yanada aniq maqsadlariga bwlinaadi. Ular tadqiqotchi tomonidan yuzaga kelgan muammoni nazariy jihatdan tahlil qilish hamda uning amaldagi echilishi holatiga berilgan basho asosida qwyiladi.

Wrganilayotgan muammoning nazariyasi va amaliyoti holatini tahlil qilish, birinchi navbatda, ushbu masala yuzasidan mavjud adabiyotlar bilan keng tarzda tanish ishni nazarda tutadi.

Adabiy manbalarni wrganishda quyidagilarni oydinlashtirish lozim:

- muallifning asosiy goyasi, uning wrganilayotgan muammoga munosabatini aniqlash;
- muallifliklarining ananaviylaridan farqi nimada ekanligi, muammoni wrganishdagi yangiliklar;

- muallifning qanday goyalari etarlicha dalillangan, qaysilari dalillanmagan;
- qwshilish mumkin bwlmagana goya, xulosa, tavsiyalar;
- muammoning ishda wz aksini topmagan asosiy masalalari;
- shu munosabat bilan mazkur muammoni wrganishni davom ettirish bwyicha qanday vazifalarni amalga oshirish zarur bwladi?

Adabiyotlarning bunday dastlabki tahlili olimga wz tadqiqoti bilan bogliq vazifalar loyishasini belgilab olish imkonini beradi.

Tadqiqotning vazifalari quyidagi unsurlardan iborat bwlishi mumkin:

- umumiy muammoga kiruvchi muayyan nazariy masalalarni hal etish;
- mazkur muammoni hal etish amaliyotini ilmiy tajriba asosida wrganish, uning tipik holatlarini, nuqsonlarini, murakkabliklarini, ularning sabablarini, shuningdek, ilgor tajriba belgilarini ochib berish:

- qwyilgan vazifani echish uchun zarur choralar tizimini asoslash;
- taklif etilgan choralar tizimini uning optimallik mezonlariga muvofiqqligi nuqtai nazaridan ilmiy tajriba asosida tekshirish;
- tadqiqot natijalaridan amaliyotda foydalanish uchun usuliy tavsiyanomalarni ishlab chiqish.

Tadqiqotning vazifalari wz ahamiyatiga kwra nisbatan (soizmerimiy) ilchovdosh, taqqoslash (salmogiga) mumkin bwlishi kerak.

Juda yirik yoki bir muncha xususiy, bazan shatto avvalgi vazifaning unsure bwlgan vazifalarning yonma-yon joylashib qolishidek tez-tez uchrab turadigan holatga ywlqwymaslik kerak.

Har qanday tadqiqotga qwyiladigan zaruriy talab-tadqiqot mavzusi nomlanishining, shuningdek, obekti, predmeti, muammolari, maqsad va vazifalarining uning tuzilishiga mantiqiy muvofiqqligidir. Wrtaga tashlangan vazifalar yigindisi tadqiqot maqsadini yaxlit

holda aks ettiradi. Ishning maqsadi tadqiqot muammosiga katiyan mos kelishi shart. Mantiq buzilgan joyda tadqiqotning tartibiga ham putur etadi, bu esa vazifalarni tiliq hal qilishga imkon bermaydi.

PÁN BOYINSHA SHET EL DEREKLERI

1. Ashmarin B.A. Teoriya I metodika pedagogicheskix issledovaniy v fizicheskoy vospitanii. M.: Fizkultura I sport, 1978. – 224 s.
2. Guba V.P., Shestakov M.P., Bubnov N.B., Borisenkov M.P. İzmereniya I vichisleniya v sportivno-pedagogicheskoy praktike. – M.: Sport Akadem Press, 2002. – 211 s.
3. Jeleznyak Yu.D., Petrov P.K. Osnovi nauchno-metodicheskoy deyatelnosti v fizicheskoy culture I sporte. – M.: Akademiya, 2002. – 264 s.
4. Zaxarov A.A., Zaxarova T.G. Kak napisat I zahit dissertatsiyu. – SPb.: Piter, 2003. – 157 s.
5. Kuzin F.A. Kandidatskaya dissertatsiya. Metodika napisaniya, pravila oformleniya I poryadok zashiti. – M.: Os – 89, 1998. – 208 s.
6. Magistrlik dissertatsiyasini yozish, rasmiylashtirish va ximoya kilishga tayyorlash buyicha uslubiy kursatmalar. – T.: Moliya, 1999. – 180 b.
7. Normativnie material po oformleniyu dissertatsii I avtoreferata. Metodicheskie ukazaniya /Podred. M. Muxitdinova. – T.: VAKRUz, 2003. – 28 s.
8. Petrov P.K. Kursovie I vipusknie kvalifikatsionnie raboti po fizicheskoy kulture. – M.: Vados-Press, 2003. – 112 s.
9. Seluyanov V.N., Shestakov M.P., Kosmina I.P. Osnovi nauchno-metodicheskoy deyatelnosti v fizicheskoy kulture. – M.: Sport Akadem Press, 2001. – 184 s.

ANNOTATSIYA

Annotatsiya

Bul oqıw-metodikalıq kompleks (OMK) óz ishine normative hujjetler, didaktikalıq materiallar, metodikalıq usınıslar, dene mádeniyatı tariyxınıń kelip shıǵıw, rawajlanıwı, pániniń maqseti hám wazıypası studentlerge dene tárbiyasınıń jámiyettegi tutqan ornı haqqında sóz etiledi.

Pándi oqıtıwdan maqset hám wazıypalar. Dene tárbiyası tariyxı oqıw predmeti barlıq dene tárbiyası qánigeliginde bakalavriat baǵdarları boyınsha bilim alıp atırǵan studentlerge mólsherlengen. Pán dástúrinde jańa oqıw rejelerine muwapıq islep shıǵıldı. Dástúrde islep shıǵıwda studentlerdiń jeterli dárejede bilimge iye bolıwları zárúrligi, hámde oqıw rejesinde bul pándi oqıtıw ushın ajratılǵan oqıw júklkmesi kólemi esabına alınǵan. Dástúrde studentlerdiń panning ózlestiriwleri ushın oqıtıwdıń aldınǵı hám zamanagóy metodlarınan paydalanıw, jańa innovatsion – pedagogikalıq texnologiyalardı qollanıw áhmiyetke iye

boladı. Dene tárbiyası tariyxı pání boyınsha studentler bilimlari hám kónlikpelerine qoyılatuǵın talaplar.

Bul pán boyınsha studentler bilimlari hám kónlikpelerine qoyılatuǵın talaplar tómendegilerden ibarat: pán boyınsha ulıwma túsinikler hám olardıń payda bolıwı, dene tárbiyası sistemasında dene tárbiyası tariyxınıń mazmunı hám onı, shólkemlestiriw tiykarların úyretiý.

Pánniń basqa pánler menen baylanısı. sotsial pánler - tariyx, anatomiya, fiziologiya, gigiena, pedagogika, psixologiya pánleri menen úzliksiz birgelikte bolıp, olardıń metodları hám jeńislerine tayanadı.

Bul pánniń zárurligi, studentlerge O'zbekstan óz gárezsizligin qolǵa kiritip, dunya kóleminde teń huqıqlı aǵzasına aylandı. Dene tárbiyası tariyxın eki úlken bapqa bólip oqıtıwdı maqul kórdi.

Birinshi, Dúnya júziniń dene tárbiyası hám sport tariyxı.

Ekinshi, O'zbekstan respublikasında dene mádeniyatı hám sportın rawajlandırıw haqqında.

Bul dástúr turizm hám onı oqıtıw metodikasına tiyisli bilimlerberiw, ámeliy kónlikpe hám tájiriybeler payda etiw maqsetin kózleydi.

Pánniń wazıypaları:- «Sport tarawındaǵı ilim izertlew jumısları» oqıw pánin úyreniw barısında ámelge asırılauǵın máseleler toplamı tómendegishe:

- ilimiy biliw metodları.
- metodologiya.
- izertlewdiń maqseti.
- izertlewdiń wazıypaları.
- izertlewdiń obekti.
- izertlewdiń subekti
- ilimiy biliw printsipleri.
- jumıstıń strukturası.
- izertlew problemasını anıqlawdı – **biliwi kerek.**

Talabalarǵa sport tarawındaǵı erisken jetiskenliklerdi úyretiw. Mámleketimizde dene tárbiyası hám onıń rawajlanıw jolların anıqlaw, ilimiy biliw metodları, metodologiya, izertlewdiń maqseti, izertlewdiń wazıypaları, izertlewdiń obekti, izertlewdiń subekti, ilimiy biliw printsipleri, jumıstıń strukturası, izertlew problemasını anıqlaw sıyaqlı **bilim hám kónlikpelerdi biliwi kerek.**

Bakalavr:

Tıńlawshılar tárepinen kurstı tereń úyreniw oqıw dástúrindegi teoriyalıq hám ámeliy bilimlardi ulıwmalastırıwdı biliwden ibarat.

Pán oqıtıwshısı barlıq waqıtta óz pedagogikalıq sheberligin asırıp onı sanaat dárejesine jetkizip barıy kerek. O'z pikirini túsinikli, kórgizbeli túrde túsendire biliw jáhán hám mámleketimiz sotsial ekonomikalıq turmısındaǵı waqıyalarǵa óz múnasebetin bildiriwi bilim beriwge tvorchestvalıq túrde qatnasıwın rawajlandırıp barıy kerek.

Dástúriy lektsiya sabaqlarınıń úrip ádet koleminde aldınıǵı pedagogikalıq metodlarsız alıp barılıwı studentten aktivlikni talap qılmaydı. Sabaqtı ózlestiriwde ánsat túyiledi, pánge bolǵan qızıǵıwshılıq oyanbaydı. Mashqalalı jaǵdaylardı jaratılıw anıq misallar járdeminde mashqalalardıń sheshiliwi studentti pánge qızıqtırıp, onıń aktivligin asırıp keńirek pikirlewge, maqsetske qarap intiliwge kerek libilim hám kónlikpeler payda etiwge járdem beredi.

TORLAR HAQQINDA MAĞLIWMAT

SPORT PÁNLERİ KAFEDRASİ DOTSENTİ B.J.MAMBETOV

Mambetov Bayram Jaqsımuratovich 1987-1988 yıllarda №3 Jaslar hám óspirimler sport mektebinde, trener bolıp islep, 1988 jılı QMU nıń dene tárbiyası fakultetine oqıwǵa kirdi. 1992 jılı NMPİ nıń dene tárbiyası fakultetin pitirip, Qaraqalpaq mámleketlik universitetiniń dene tárbiyası kafedrasına assistant lawazımına jumısqa kirdi.

B.J.Mambetov 1997-jılı Erkin gúres boyınsha O'zbekstan Respublikası chempionatına qatnasıp birinshi orında iyeledi hám sport ustası normansın orınladı.

2005 jıldan baslap QMU «Belbewli gúres» boyınsha saylandı komanda treneri. Shákirti Xodjaniyazov Shermuxammed O'zbekstan Respublikası birinshiliginde birinshi orında iyelep sport ustası normasını orınladı.

2001-2003 jılları Muzıka hám dene tárbiyası fakultetiniń oqıw isleri boyınsha dekan orınbasarı lawazımında islegen.

B.J.Mambetov 2005-jılı Dene tárbiyası teoriyası kafedrasınıń úlken oqıtıwshısı, 2006 jıldan Sport pánleri kafedrasınıń dotsenti, 2010-jıldan baslap Sport pánleri kafedrasınıń baslıǵı.

2002 jıldan baslap ilimiy isler menen shuǵıllanıp «Traditsiifizicheskoı kulturu I sporta Karakalpakstan I problemi vozrojdeniya, XX vek» temasında ilimiy is alıp bardı.

2006 jılı óziniń ilimiy isin jaqlap tariyx pánleri kandidatu boldı.

2012 jıldan Sport pánleri kafedrasınıń baslıǵı.

PAYDALI MÁSLÁHÁTLER

Referat jumısın jazıw boyınsha paydalı másláhátler:

REFERAT

Referat – berilgen bir yamasa bir neshe temalardı belgilewshi jumıstıń biri sanaladı. Ol konspektten ayırmashılıǵı, referat jańadan payda bolǵan shıǵarma sanaladı. **Referat jazıw bir yamasa bir qansha dereklerden alınǵan maǵlıwmatlardı túrlestiriw, ulıymalastırıw, analiz hám sintez etiwge tiykarlanıp málim bir sorawdı jarıtıwdı bildiredi.**

Referat– hár túrli kóz qaraslardı óz-ara salıstırıw hám analiz etiw kónlikpesine iye bolıwdı talap etetuǵın óz ishine bir yamasa birqansha pikirlerdi alatuǵın ideyalardı qısqasha jazba kórinisindegi shıǵarma.

□ Referattıń qásiyetleri:

- anıq dáliyiller, salıstırmalar, pikir hám usınıslar, baha beriwdi ózishine almaydı
- tekst ta jańa, áhmiyetli sorawlarǵa juwap beredi

Referat 2 túrde boladı:

İnformativ (referat-konspekt)

İndikativ (referat-rezyume «qısqasha mazmun»)

Oqıw pání boyınsha referat tayarlaw tómendegi wazıypalardı ornlawdı názerde tutadı:

- Oqıw predmetiniń aktual teoriyalıq máseleleri boyınsha bilimlerde tereńlestiriw, student tárepinen temaǵa alınǵan teoriyalıq bilimlerde qollanıw kónlikpesin payda etiw.
- Tańlanǵan tarawda sırt el tájiriybelerin, belgili sharayatlarda olardı ámelde qollanıw imkánıyatların hám mashkalaların izlew.
- Tańlanǵan tema boyınsha hár túrli ádebiy dereklerdi (monografiya, jurnallardaǵı ilimiy maqalalar h.t.b.) úyreniw qabiliyetin jetilistiriw hám onıń nátiyjeleri tiykarında óz betinshe materialdı kórsetiw, isenimli juwmaqlar hám usınıslar islew.
- Jazba túrde jumıslardı durıs rásmiylestiriw kónlikpelerin rawajlandırıw.

□ **Referat materiallardan yamasa ádebiyatlardan kóshiriw menen jazılmaydı. Onda avtor tarepinen ádebiyattı úyreniw arqalı óz pikirlerin, kóz-qarasların, juwmaq hám usınısların anıq túrde kórsetiwi kerek.**

Referat ústinde islew tártibi

Temani tańlaw

Kafedra tárepinen usınılǵan referat temaları mısál túrinde paydalanılsa boladı. O'zińizdiń jeke pikirinizge hám qálewińizge juwap beretuǵın tema tańlawǵa háreket etiw maqsetke muwapıq. O'zińizdiń qızıǵıwıńız shegarasında tańlanǵan mashqala hám onı tiykarlawǵa súyenip, kafedra usınǵan tematikaǵa kirmegen referat temasın tańlawıńız múmkin. Bunday jaǵdayda usınılıp atırǵan temańızdı qatań túrde ilimiy basshıńız benen kelisip alıwıńız zárúr.

2. Tayarlaw basqışı: tiykarǵı dereklerdi úyreniw

Referat temasın tańlaǵanıńızdan soń

(1) tańlanǵan temaǵa baylanıslı sorawlar menen tanısın:

- Lektsiya materialların kórip shıǵıń;
- Pán boyınsha oqıw dástúrinde usı temanı úyreniw ushın usınılǵan ádebiyatlar menen qaytadan tanısıp, olardı analiz qılıń.

□ *Tómendegiler tema mánisin, mazmunın, onıń úyrenilip atırǵan kurstaǵı orını hám áhmiyeti hakkında anıq kóriniske iye bolıwıńızǵa járdem beredi.*

(2) QMU axborot-resurs orayında, sonıń menen birge Nókis qalasındaǵı kitapxanalarda bar bolǵan kataloglardan paydalanıp referat teması boyınsha ádebiyatlar deregin keńeytiriń.

Oqıw hám monografiyalıq ádebiyatlar menen bir qatarda tómendegi aylıq jurnallarda: «FAN-SPORTGA», «İlim hám jámiyet», «Vestnik», gazetalar Mádeniyat hám sport, O'zbekstan futbolı, İnten futbol, Futbol ekspress hám usınǵan uqsas baspadan shıqqan ilimiy maqalalardan paydalanıw múmkin.

Referattıń sapasın jaqsılawda temaǵa baylanıslı O'zbekstan Respublikasınıń nızamlıq hújjetler hám húkimet qararlarınan paydalanıw ulken áxmiyetk eie.

Jumıstıń dáslepki basqışınıń juwmaǵı bolıp bibliografiya xızmet etedi.

Referat rejesin dúziw

Referat rejesi tómendegilerden ibarat bolıwı lazım:

- kirisiw;
- tiykarǵı bólim;
- juwmaqlaw;

- paydalanılğan ádebiyatlar dizimi;
- qosimsha (zarúrlik bolsa).

□ *Referat rejesi tañlangan temağa baylanıslı hám onıń tiykarǵı mazmunın qamtıp alatuǵın sorawlar dizimi anıqlaydı. Ol referentke tema boyınsha materiallardı jıynawda baǵdar alıwǵa imkánıyat beredi, onıń tuwrı tañlanıwın hám mánisin ashıp beriwın támiyinleydi.*

□ *Referatıń tiykarǵı bólegin anıq sorawlar hám kishi sorawlarǵa bólip shıǵıw gerek.*

Jıynalğan materiallardı tártiplestiriw hám jazıw

Kirisiw bóleginde teoriyalıq hám ámeliy tárepinen temanıń aktuallıǵı tiykarlanadı, maqsetler belgilenedi hám wazıypalar belgilenedi.

Egerde referat monografikalıq (bir Derek hám avtor referatlastırılса) kóriniste bolsa, kirisiw bóliminde:

- avtor haqqında qısqasha maǵlıwmat (ilmiy dárejesi, lawazımı, onıń qánigeligi, basqa isleri);
- tema dereghiniń qısqasha mazmunı;
- is maqseti;
- rubrikası;
- avtordıń tutqan ornı hám basqalar kórsetiledi.

Referatıń tiykarǵı bóliminde barlıq áhmiyetli pikirler beriliwi tiyis.

Rejege sáykes, referatıń tiykarǵı bólegi jıynalğan materialdıń dúzilisine qaray sáykes túrde sorawlar hám kishi sorawǵa ajratılıwı talap etiledi.

Hár bir ajratılğan soraw, kishi soraw (bólekshe), referat ıstrukturalıq bóleklerge ajratıw menen birge jumıstıń pútinligin buzbaǵan halda tómendegi formula tiykarında orınlanıwı gerek: wazıypa-orınlanıw-juwmaqlaw

Orınlanıw túri – referentıń tañlawına qaray: konspekt túrinde, fragmentli, analizli.

Ádebiyatlardan annotatsiya túrinde paydalanıwǵa jol qoyılmaydı. Hár bir Derek úyrenilip atırǵan tema shegarasında analiz etiliwıǵana tiyis.

Referat ishinde paydalanıwı múmkin bolğan sóz birikpeleri

« ... jumısta ... sistema qarap shıǵıladı»
 «Kirisiw bóliminde tómendegiler kórsetiledi, yaǵnıy ... »
 «Avtor tómendegilerdi názerde tutadı, yaǵnıy ... »
 «1-bapta tómendegi sorawlar úyreniledi ... »
 « ... 2-bapta analiz etiledi»
 « ... haqqında aytıp, avtor tastıyıqlaydı, ... »
 «Jumısta sonıń menen birge tómendegilerge itibar qaratıladı ... »
 «Sonday etip, avtor ... degen juwmaqqa keledi»
 «3-bapta ... analiz etildei, ... kórip shıǵıladı»
 « ... kereklighi anıqlanadı ...»
 «Juwmaqlawda avtor tómendegilerdi jazadı: ... »

Materialdı úyreniw suwretlew xarakterine iye bolmawı gerek. Juwmaqlawdaǵı analiz referat mazmunı menen óz-ara baylanıslıstatistikalıqmateriallarmenenbayıtılğanbolıwkerek.

U'lken kólemdegi statistikalıq materiallardı tablitsa túrinde kórsetken maqsetke muwapıq boladı. Statistikalıq maǵlıymatlar tiykarında diagrammalar, grafikler, gistogrammalar qurıw anaw yamasa minaw ekonomikalıq sotsiallıq hádiyse hám protsesslerdi tusiniklirek etip kórsetiwge járdem beredi.

PĀN BOYINSHA NORMATIV HUIJETLER

1. Prezidentimiz Ī. A. Karimovtĭn dene tĀrbiyasĭ hĀm sport haqqĭndaĭ pĀrmanlarĭ
2. O'zbekstan Respublikasĭnĭn «Bilimlendirĭw haqqĭnda»ĭ nĭzamnĭ /Barkamol avlad – Uzbekstan taraqqiyotining poydevori.-T.; «Sharq» nashriyot-matbaa konserni, 1998.
3. 2002 jĭlĭ 24 oktyabrda «O'zbekstan Balalar sportĭn rawajlandĭrĭw fondĭn dĭziw haqqĭndaĭ» ĭ PĀrmanĭ.
4. 2004 jĭlĭ 29 avgustta «O'zbekstan Balalar sportĭn rawajlandĭrĭw fondĭn ĭnĭder rawajlandĭrĭw haqqĭnda» ĭ PĀrmanĭ .
5. 2010-jĭl 1-aprelde qabil etilgen «Awillĭq jerlerdeĭ balalar sportĭ obektlerinde bĀnt bolĭan hayal sport ustazlarĭnĭn miynetin xoshametlew ilajlarĭ haqqĭnda» ĭ qararĭ.
6. Prezidentimizdĭn 2011 jĭlĭ 27 avgustta «Badiy gimnastika boyınsha balalar hĀm ōspirimler ixtisolashtirilgan respublika Olimpiya rezervleri sport mektebin shōlkemlestirĭw haqqĭnda» ĭ qararĭ
7. 2011 jĭlĭ 19 yanvarda 2011-2013 jillarda respublikada futboldĭ rawajlandĭrĭw ham materiallıq-texnikalıq bazasĭn rawajlandĭrĭw boyınsha qosımsha shara-tĀdbirler haqqĭnda qararĭ.
8. Prezidentimiz Ī.A.Karimovtĭn 2011 jĭlĭ 19 yanvarda qabil etilgen 2011-2013 jillarda respublikada futboldĭ rawajlandĭrĭw hĀm materiallıq-texnikalıq bazasĭn jetilistirĭw boyınsha qosımsha shara-tĀdbirler islep shĭĭw haqqĭnda qararĭ.
9. 2006 jĭlĭ 1 mayda «O'zbekstanda futboldĭ rawajlandĭrĭwĭa qosımsha shara tĀdbirler haqqĭnda» ĭ qararĭ.
10. 2011 jĭlĭ 19 yanvarda 2011-2013 jillarda respublikada futboldĭ rawajlandĭrĭw hĀm materiallıq-texnikalıq bazasĭn rawajlandĭrĭw boyınsha qosımsha shara-tĀdbirler haqqĭnda qararĭ.
11. 2008 jĭlĭ 29 aprelda Prezidentimizdĭn «Respublika Olimpiya rezervleri tennis mektebin dĭziw haqqĭndaĭ» ĭ qararĭ.
12. Prezidentimizdĭn 2011 jĭlĭ 27 avgustta «Badiy gimnastika boyınsha balalar hĀm ōspirimler ixtisolashtirilgan respublika Olimpiya rezervleri sport mektebin shōlkemlestirĭw haqqĭnda» ĭ qararĭ

Oquv amaliyoti

Talabalarnĭ ishlab chiqarish amaliyoti yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni asosiy qismi bwlĭb, zamonaviy ishlab chiqarish korxonalarida, halq xwjaligini turli tarmoqlarda wtkaziladi.

Wquv amaliĭtnĭ (barcha turlari) wquv ustaxonalarida, laboratoriyada, tajriba xwjaliklarda, ishlab chiqarish korxonada va tashkilotlarda wtkaziladi.

Moddiy taminot

Amaliyot obekti xodimlarĭga amaliyotga rahbarlik qilgani uchun ish haqi olish talim muassasasi bilan tuzilgan shartnomada kwzda tutilgan mablaglar hisobiga twlanadi.

Buning uchun muddat davomida bitta rahbar hisobidan quyidagi bwyicha har bir oyda haq twlanadi (asosiy ish joyining wrtacha ish haqidā fan hisobida).

Har bir amaliyotchi talabalarnĭ soniga qarab umumiy rahbarlik qiluvchi amaliyot rahbariga:

11 dan – 20 kishiga – 25%

21 dan – 30 kishiga – 35%

31 dan – 40 kishiga – 45%

41 dan – 50 kishiga – 50%

Har bir amaliyotchi talabalarni soniga qarab amaliyotga bevosita rahbarlik qiluvchi rahbarlarga:

4 kishiga – 20%

5 dan 7 kishigacha – 35%

8 dan 10 kishigacha – 50%

Talabalar amaliyotiga rahbar bo'lmagan mutaxassisliklar tomonidan amaliyot obektida etkazilgan maruza, maslahat va tashriflar uchun to'lovlar, oliy talim muassasalarining amaldagi tartibda kuzatilgan, soatbay to'lov maosh b'vicha ishlabchiqarish amaliyoti uchun kwzda tutilgan mablag'lar hisobidan oliy talim muassasasi amalga oshiradi.

YOZGI PEDAGOGIK AMALIYOT

Yozgi pedagogik amaliyot davrida talabalar umum talim maktab wquvchilarining so'g'lomlashtirish, mehnat va istirohat oromgohlarida ishtirok etadilar. Ular (shahar ichidagi va tashqarisidagi) sohlomlashtirish lagerlarida (vajatiy) etakchi va tarbiyasi sifatida xizmat qiladilar. Shuningdek mehnat va hordiq chiqarish wquv-tajriba xwjaliklarida yoshlar sport va turistik lagerlari, bolalar so'g'lomlashtirish maydonlari, maktabdan tashqari muassasalar (bolalar sport maktablari, texnik ijodkorlik, yosh texniklar yosh tabiatshunoslar, stantsiyalavr) da pedagogik amaliyotni etkazishlari mumkin.

Bu amaliyot jarayonida talabalar yozgi tatil davrida bolalar va wsmirlar hayoti va faoliyatini mustaqil tashkil etish b'vicha tajriba yaratadilar.

Ilova: Metodik mash'g'ulotlar dasturiga talabalarni texnik xavfsizligi, so'g'liqni saqlash va atrof muxitni muhofaza etish b'vicha tayyorlash vazifalari kiritilgan.

Yozgi so'g'lomlashtirish lagerlarida talabalar lager boshliqlari, katta etakchilar, tarbiyaviy muassasalari rahbarlari va boshqalar qwl ostida pedagogik amaliyotni wtaydilar.

Talabalar lagerlarda pedagogik amaliyot etkazish muddatlari kuzatilgan ywllanma beriladi.

Amaliyot tugashi bilan talabalarga yozgi amaliyot b'vicha hisobot tayyorlaydilar hamda lager boshlig'i, etakchisi yoki tarbiyaviy muassasa rahbarilarining taqrizini oladilar.

Taqriz va tavsifnomasi hamda biror bir tarbiyaviy tadbir stsenariysi baholanadi.

Salbiy taqriz olingan taqdirda talabaga dekanat ruxsati bilan pedagogik amaliyotni qayta etkazish mumkin.

Pedagogik amaliyotni etkazish davrida rahbarlik va nazoratni universitet pedagogik amaliyot rahbari boshlang'ich talim metodikasi kafedrasini bilan birgalikda olib boradi.

So'g'lom lashtirish lagerlarida pedagogik amaliyotga rahbarlik qilgan kafedra wqituvchisiga har bir talaba uchun **2 soat** belgilanadi.

Bakalavrlarning stajerlik faoliyati mazmuni va uni

Tashkil etishga qwyiladigan talablar.

Bakalavrlarning stajerlik faoliyati yosh pedagogning pedagogik kasbga kirishib ketishini amaliy jihatdan taminlaydigan jarayondir.

Stajerlik faoliyatining maqsadi – pedagogik ishga qabul qilingan har bir bakalavrning pedagogik jarayonni amalga oshirish uchun faol kirishib ketishi va unga kwnikishi, pedagogik kasbni davom ettirish uchun uning nazariy bilimlari asosida amaliy faoliyatini tashkil etishni tizimga solishdir.

Stajerlik faoliyatining vazifasi – bakalavrning pedagog sifatida shakllanishi, uning wquv-metodik va ilmiy-metodik jarayonni tashkil etishi hamda uni amalga oshirish kwnikmalarini irivojlantirish.

Bu vazifa quyidagi mazmuni wz ichiga oladi:

Wquv jaraeni b'vicha:

- umumiy vrta talim va vrta maxsus, kasb-hunar talimi DTS larini wquv jarayoniga boʻgʻlab sinchiklab wrganibchiqish;
- wzi mashgʻulot wtkazadigan fanning wquv dasturini tahlil qilish va shu asosdai shchi wquv dasturini tayyorlash;
- kalendar-tematik rejani shakllantirish;
- sinf jurnalining rasmiylashtirilishini wrganish;
- wquvchilar bilimini nazorat qilishning reyting nizomini wrganish va amalda tatbiq etish, wquvchilar bilimini baholay olish;
- fan kabinetini, uning zamonaviyligini taminlash, jihozlarni ishlatish bwyicha ishlanmalar bilan tanishish va uni boyitish;
- fanlar bwyicha metod birlashmalar ish mazmunini wrganish va undagi wzining majburiyatlarini belgilab olish;
- mashgʻulotlarga tayyorgarlik kwrish va reja-konspekt tuzilmasini tahli lqilish va shu asosda wzining kunlik reja-konspektlarini tuzish;
- darsliklar ustida ishlash;
- qwllanmalar, wquv-metodik tavsiyanomalar ustida ishlash;
- tarqatma materiallar tayyorlash malakalarini egallash;
- wqitish metodlari va pedagogic texnologiyalarni tasniflash va wquv jarayonida qwllash;
- turli darajada wzlashtiruvchi wquvchilar bilan ishlash metodikasini egallash;
- wquvchilarda fanni wrganishga bwlgan motivatsiyasini kuchaytirish;
- global tarmoqlar orqali wqitish metodlari va texnologiyalarini qabul qila olish, uni qayta ishlash va wquv jarayoniga olib kirish.

Tarbiyaviy va tashkiliy ishlar bwyicha:

- umumiy vrta talim, vrta maxsus, kasb-hunar talimi tizimida olib boriladigan manaviy-axloqiy tadbirlar majmuasini wrganib chiqish va bunday tadbirlarni tashkil etish va wtkazish texnologiyasini ishlab chiqish hamda ularni wz amaliy faoliyatida foydalanish;
- sinf rahbariga yuklatiladigan vazifalarni aniqlash va ish rejasini tuzish;
- ota-onalar bilan ishlash tajribalarini wrganish va uning rejasini ishlab chiqish;
- wquvchilarga axloq, ayniqsa, sharqona odobnormalarini singdirish;
- wquvchilar shaxsini, jamoa azolari, rahbariyatni hurmat qilish tamoyillariga amal qilish;
- wquvchilar orasida milliy goyani targʻib qiluvchi va manaviyatini boyituvchi marifiy-tarbiyaviy ishlarni olib borish;
- sanat va xalqaro ijtimoiy hayotda yuz berayotgan voqealarning milliy tarbiyaga salbiy tasirini tez anglash va marifiy ywllar bilan ularning oldini olish.

Bakalavrlarning stajerlik faoliyatiga masul organlar va shaxslarga qwyiladigan talablar.

Bakalavrga qwyiladigan talablar:

- stajerlik faoliyati bwyicha yillik is hrejasini («ustoz» bilan hamkorlikda) tuzish va uni izchil amalga oshirish;
- umumiy vrta talim, vrta maxsus, kasb-hunar talimi va tarbiya jarayoninin ormativ hujjatlar asosidawrganib chiqish;
- amaldagi hujjatlar asosida wz shaxsiy rejalarini ishlab chiqish;
- internetdan yangi axborotlarni olish va uni wquv jarayoniga kiritish;
- wqitish metodlari va texnologiyalarini egallash va wquvchi shaxsi xususiyatlariga mos ravishda metod va texnologiyalarni tanlay olish;

- wquv adabiyotlari (asosiy va qvshimcha) dagi materiallarni ijodiy qayta ishlay olish;

- talim muassasasi ichki tartib-qoidalariga amal qilish;
- wzining faoliyatiga baho bera olish va hisobot tayyorlash.

Kadr tayyorlagan oily talim muassasasi rahbariyatiga qwyiladigan talablar:

- oily talim axborot-resurs markazi bazasidan, shuningdek, oily talim muassasasining internetdagi portalidan bepul foydalanishga imkoniyat yaratish;

- bakalavrning wquv-metodik va ilmiy-metodik ishlariga rahbarlik qilish uchun mutaxassis tayinlash;

- bakalavrlarning stajerlik faoliyati natijalarini umumlashtirish, ilmiy-tadqiqotlar olib boorish va takomillashtirish.

Ish beruvchi talim muassasasi rahbariyatiga qwyiladigan talablar:

- bakalavrga talim muassasasining axborot-resurs markazi bazasidan twliq foydalanishga ruxsat berish;

- muassasaning internetga ulangan kompyuterida har kuni kamida bir soat ishlashiga sharoit yaratish;

- yillik stajerlik faoliyati rejasini shakllantirishga yordam berish va uni metod birlashmada hamda pedagogic kengashda tasdiqlash;

- yillik ish rejasining bajarilishini pedagogic kengashda har chorakda muhokama qilib boorish va metodik yordam tashkil etish;

- bakalavrga tajribali mutaxassisni «ustoz» sifatida biriktirish va uning ham faoliyati axborotini pedagogic kengashda muhokama qilib boorish va baho berish;

- wrnatilgan namunada vazirlikka va oily talim muassasasiga malumotnoma yvllash (electron pochta orqali).

Kadrlarga buyurtmachi bwlgan talimni boshqarishga vakolatli davlat organi rahbariyatiga qwyiladigan talablar:

- talim muassasalarida bakalavrlarning wquv-metodik taminotini tahlil qilib boorish va uni ywlga qwyishning zarur choralari kwrish;

- xalq talimi, wrta maxsus, kasb-hunar talimi boshqarmalarining yosh kadrlarning faoliyatini takomillashtirish bwyicha amalga oshirayotgan tadbirlarini vazirlik Hayati yoki boshqarma kengashlarida muhokama qilish;

- bakalavrlarning pedagogic kwnikishlariga qaratilgan chora-tadbirlar kwrish, ular faoliyatini muvofiqlashtirish.